

GEORG C. EHRNROOTH – KEKKOSEN KAUDEN
TOISINAJATTELIJA

Suomen ja Pohjoismaiden historia
Pro gradu -tutkielma
Helsingin yliopisto
Historian laitos
Syyskuu 2005
Riku Keski-Rauska

SISÄLLYS

Lyhenteet.....	2
1. JOHDANTO	3
1.1. Taustaa.....	3
1.2. Tutkimusongelma.....	5
1.3. Aikaisempi tutkimus ja lähteet	11
2. POLIITTINEN ILMAPIIRI 1945–1974.....	14
2.1. Suomi Paasikiven linjalle 1945–1956.....	14
2.2. Suomi K-linjalle.....	17
2.3. Suomettuminen: reaalipolitiikkaa vai rähmällään oloa?	28
2.4. Antikommunismi YYA-Suomessa	32
3. GEORG C. EHRNROOTH.....	36
3.1. Perhetausta ja nuoruusvuodet	36
3.2. Poliittisen ajattelun kehittyminen.....	37
3.2.1. Käänteentekevä vuosi 1945	37
3.2.2. Poliittikan oppivuodet ja matkat länteen 1946–58.....	38
3.3. Poliittinen linja	42
3.3.1. Antikommunismi	45
3.3.2. Legaalien perillisenä.....	48
4. KEKKOS-VASTAISEN RINTAMAN OSANA 1956–1968	50
4.1. Ennakkoluuloista avoimeen vihanpitoon 1956–1962.....	50
4.1.1. Vuoden 1956 presidentin vaalit – onko Kekkosella linja?	50
4.1.2. Ehrnrooth Fagerholmin enemmistöhallituksen kannattajana.....	52
4.1.3. Ulkopoliittisen yksimielisyyden loppu	55
4.1.4. Olavi Hongan puolesta, Kekosta vastaan.....	57
4.2. Marginalisoitumisen alku 1963–1968.....	66
4.2.1. Ulkopoliitikasta puhuminen johtaa ajojahtiin.....	66
4.2.2. Kohti kansanrintamaa	70
4.2.3. "Maa tarvitsee presidentin" – vuoden 1968 presidentinvaalit	73
5. POLIITTISESSA MARGINAALISSA 1969–1971	80
5.1. Ehrnroothin asema RKP:ssä hankaloituu	80
5.1.1. Nordisk Grund syntyy	80
5.1.2. Kokoomus kosiskelee Ehrnroothia	84
5.2. Parlamentarismia puolustava äärioikeistolainen?.....	88

6. EHRNROOTH JA YHDENMUKAISTUVA POLIITTINEN ELIITTI	94
6.1. Päämääränä suurten arvojen puolustaminen ja säilyttäminen	102
7. JOHTOPÄÄTÖKSET	108
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	113
LIITTEET	119

Lyhenteet

AKS	Akateeminen Karjala-Seura
AL	Aamulehti
CIA	Central Intelligence Agency, USA:n tiedustelupalvelu
DDR	Saksan demokraattinen tasavalta
EA	Eduskunnan arkisto
GCEa	Georg C. Ehrnroothin arkisto
HBL	Hufvudstadsbladet
HS	Helsingin Sanomat
IKL	Isänmaallinen Kansanliike
IL	Iltalehti
IS	Ilta-Sanomat
KA	Kansallisarkisto
KGB	Komitet Gosudarstvennoi Bezopasnosti, Neuvostoliiton keskusturvallisuuspalvelu
Kesk.	Suomen Keskusta (entinen Keskustapuolue)
KNL	Kokoomuksen Nuorten Liitto
Kok.	Kansallinen Kokoomus
KU	Kansan Uutiset
LKP	Liberaalinen Kansanpuolue
NATO	North Atlantic Treaty Organisation
NG	Nordisk Grund – Pohjoismainen Perusta
NKP	Neuvostoliiton kommunistinen puolue
NL	Neuvostoliitto
pj.	Puheenjohtaja
POP	Perustuslaillinen Oikeisto Puolue
PS	Päivän Sanomat
PTA	Porvarillisen Työn Arkisto
RKP	Ruotsalainen kansanpuolue
SCA	Svenska centralarkivet
SDP	Suomen Sosialidemokraattinen Puolue
SKDL	Suomen Kansan Demokraattinen Liitto
SKYP	Suomen Kansan Yhtenäisyyden Puolue
SKP	Suomen Kommunistinen Puolue
SMP	Suomen Maaseudun Puolue
SPK	Suomen Perustuslaillinen Kansanpuolue
SKYP	Suomen Kansan Yhtenäisyyden Puolue
SS	Suomen Sosialidemokraatti
Stasi	Ministerium für Staatssicherheit (Mfs), Saksan demokraattisen tasavallan valtiollinen poliisi
SYT	Suomen Yhteiskunnan Tuki -säätiö
TPSL	Työväen ja Pienviljelijäin Sosialidemokraattinen Liitto
VAL	Vapauden Akateeminen Liiton
Vas.	Vasemmistoliitto
YYA-sopimus	Ystävyys-, yhteistyö- ja avunantosopimus
UMa	Ulkoasiainministeriön arkisto

1. JOHDANTO

1.1. Taustaa

Olen saanut vapaasti äänestää kaikissa vaaleissa. Viimeiset olivat kunnallisvaalit. Kun toin julki sen, että haluan äänestää edelleenkin, on minulle selitetty, että olisi parempi luopua sellaisesta vapaudesta. Minulle selitettiin, että sellainen henkilö, joka tuo ilmi halunsa pitää kiinni oikeudesta äänestää, on äärioikeistolainen, ulkopoliittikan suunnan muuttaja, ulkopoliittisesti vaarallinen ym.¹

Näin kirjoitti Helsingin Sanomissa nimimerkki Burre, kun 18.1.1973 säädettiin Suomen eduskunnassa presidentti Urho Kekkosen uudelleenvalitsemisen – neljännen kauden – mahdollistava poikkeuslaki. Laki, jolla 72-vuotias presidentti valittiin uudelleen ilman perustuslain mukaisia vaaleja.

Poikkeuslaissa kiteytyi sekä YYA-Suomen parlamentaarisen demokratian erikoisluonne että presidentti Kekkosen henkilöityminen Suomen ja Neuvostoliiton välisten ystävällisten ja luottamuksellisten suhteiden takuumieheksi. EEC-sopimuksen solmimista pidettiin mahdollisena vain, mikäli Urho Kekkonen jatkaisi presidenttinä; olihan Neuvostoliiton johto esittänyt epäilyjä sopimuksesta Zavidovossa syksyllä 1972. Siten vain valitsemalla uudelleen Kekkonen, jolla oli Neuvostoliiton luottamus, voitiin varmistaa Suomelle tärkeä taloussopimus.² Poikkeuslaki onkin nähtävä poliittisen eliitin yhdenmukaistumisen oireena, joka oli Kekkosen vallankäytön seuraamus. Demokratian peruselementti, vaalit, jäi poikkeuslakiin turvauduttaessa reaalipoliittisten päämäärien jalkoihin. Eduskuntapuolueet SDP:n ja keskustan johdolla pitivät ainoana mahdollisuutena jatkaa ikääntyneen presidentin toimikautta poikkeuslain avulla.

Kaikki eivät kuitenkaan nähneet Urho Kekkosta korvaamattomana eikä poikkeuslakia Suomen tulevaisuuden kannalta välttämättömänä toimenpiteenä. Yksi heistä oli ruotsalaisen kansanpuolueen oikeistolaiseen siipeen – Pohjoismaiseen Perustaan – kuuluva kansanedustaja Georg Carl Casimir Ehrnrooth. Hänelle poikkeuslaki merkitsi valtiosäännön hylkäämistä ja kansalaisten syrjään sysäämistä presidenttiä valittaessa.

¹ HS 21.1.1973

² Junnila 1973, 75; Vihavainen 1991, 111.

Georg C. Ehrnrooth ei suinkaan ollut mielipiteinen yksin, sillä poikkeuslain säätämisen estoon vaadittava 1/6 200 kansanedustajasta näytti lähes varmasti kertyvän SMP:n, kokoomuksen ja kansanpuolueiden keskuudesta.³ Poikkeuslain läpimenon myötä tuli selväksi miten syvän juovan Kekkonen uudelleenvälitseminen synnytti poikkeuslain kannattajien ja vastustajien välille. Erityisesti SMP:n Veikko Vennamo, kokoomuksen Tuure Junnila ja RKP:n Victor Procopé olivat näkyvimmit poikkeuslakia vastustavat kansanedustajat Georg C. Ehrnroothin rinnalla.

Tämän tutkimuksen kannalta poikkeuslakitapaus merkitsee vain sen kehityksen kulminaatiopistettä, johon Kekkonen valta ja poliittisen eliitin yhdenmukaistuminen johti. Georg C. Ehrnrooth vastusti Kekkoa ja ulkopoliittikkaan liittyviä yhdenmukaistumisvaatimuksia. Vuosien 1956–1971 aikana hänestä kehittyikin yksi niistä harvoista toisinajatteliijoista, jotka vielä 1970-luvullakin uskalsivat kritisoida Kekkonen harjoittamaa politiikkaa.

Mutta voidaanko toisinajatteliija-termiä⁴ käyttää suomalaisesta kansanedustajasta, joka vastusti kommunismia ja Kekkoa? Toisinajatteliija-termin soveltaminen Kekkosvastaisiin kansanedustajiin ei ole itsestäänselvyys. Tätä mieltä on ainakin professori *Matti Klinge*, joka näkee suomalaiset toisinajattelijat pikemminkin »toisin»ajatteliijoina. Klingen mukaan Suomessa toisinajatteliijoita ei ollut sanan neuvostoliittolaisessa merkityksessä, sillä heidän toimintamahdollisuuksille ei asetettu esteitä – heitä ei ainakaan tapettu eikä vangittu.⁵ Mistä sitten on kysymys, kun puhutaan Kekkonen myllykirjeistä, sanomalehtien päätoimittajien puhutteluista sekä virallisesta ulkopoliittisesta linjasta poikkeavien kansanedustajien diskriminoinnista? Oliko Kekkonen vastustajilla sittenkään todellista vapautta toimia näkemyksiensä mukaisella tavalla ja tuoda mielipiteitään vapaasti julki? Olivatko he sittenkin toisinajatteliijoita, Klingen termille asettaman kaapeamman määritelmän mukaisesti?

Viimeistään vuonna 1973 säädetty poikkeuslaki ja siihen liittynyt keskustelu osoitti, että Suomen poliittinen kenttä oli jakautunut kahtia. Toisaalta poliittinen eliitti oli lähes täydellisesti yhdenmukaistunut. Suurin osa puolueista ja kansanedustajista oli siirtynyt

³ Junnila 1973, 55.

⁴ Suomen kielen perussanakirja III, 1994. Toisinajatteleva: virallisen ajatussuunnan vastaisia mielipiteitä julkisesti esittävä henkilö, toisinajatteliija, dissidentti.

⁵ Klinge 2001, 50–51.

Kekkosen taakse, jos ei muuta niin reaalipoliittisista syistä. Toisaalta oli olemassa pieni ja äänekäs mutta epäyhtenäinen joukko kansanedustajia, jotka eivät suostuneet siirtymään Kekkosen taakse edes EEC-sopimuksen turvaamiseksi.⁶ Kekkosen havittelema konsensusyhteiskunta ei koskaan toteutunut täydellisesti, mutta lähes täydelliseen poliittisen eliitin yhdenmukaistumiseen se johti. Viimeistään vuonna 1973 Georg C. Ehrnrooth, Tuure Junnila ja Veikko Vennamo olivat poliitikkoina poikkeuksellisia, koska eivät eduskunnan enemmistön tavoin näyttäneet vielääkään oivaltaneen reaalipoliittisia to-siasioita.

1.2. Tutkimusongelma

Historiantutkimuksen kannalta Kekkosen kauden toisinajattelijat ovat jääneet yllättävän vähälle huomiolle. Ainoastaan Tuure Junnilasta ja hänen suhteestaan Kekkoseen on tehty pro gradu -tutkielma.⁷ Tieteellisten tutkimusten puute pätee myös Georg C. Ehrnroothiin, josta löytyy kyllä muutamia mainintoja monissa teoksissa, mutta syvempää analyysiä hänen roolistaan Tuure Junnilan, Victor Procopén ja muiden toisinajattelijoiden rinnalla ei ole vielä tehty. Osaltaan syynä tähän on ollut se, että he kaikki ovat kuuluneet ns. historian häviäjien joukkoon aina Neuvostoliiton romahtamiseen asti.

Suomen poliittisen historian kokonaiskuvan kannalta on kuitenkin tärkeää, ettei historiantutkimus keskity pelkästään niihin, jotka olivat vallan keskiössä. On yhtä tärkeää ymmärtää, miksi joku joutuu vallan marginaaliin kuin on ymmärtää jonkun henkilön valta-aseman syyt. Historiankirjoitus on helposti voittajien historiaa, jossa valtavirrasta poikkeavat ilmiöt ja vaikutusvallaltaan heikommat henkilöt jätetään mainitsematta. Tämä pitää paikkansa myös marginaaliin joutuneiden Kekkosen-kriitikoiden kohdalla, joista historiankirjoitus ei juurikaan ole ollut kiinnostunut.

⁶ Vihavainen, 1991, 71–72 ja 75. K-linja kuvaa ryhmittymää, joka tuki Urho Kekkosta maalaisliitossa jo 40-luvulta alkaen. K-linjan mukaan politiikan sisältö oli muodollista demokratiaa ja tasa-arvoa tärkeämpää. K-linja otti etäisyyttä menneeseen, ns. ensimmäiseen tasavaltaan nähden. K-linja yhdisti sekä reaalipolitiikan että moraalin ja linjan kannattajien tärkeimpänä päämääränä oli Neuvostoliiton luottamuksen saaminen.

⁷ Holopainen 1998, 119. *Anne Holopainen* on tehnyt Tuure Junnilasta pro gradu -tutkielman, joka käsittelee Junnilan ja Kekkosen suhteita vuosien 1951–1974 aikana. Holopaisen mukaan Junnila suhtautui vihamielisesti Kekkoseen 1950-luvun alusta lähtien. Kekkosen-kauden taustalla olivat parlamentarismien heikkeneminen, Kekkosen ulkopoliittinen linja, kansalaisoikeuksien loukkaaminen, Kekkosen puoluepolitiikointi ja henkilösuhteet.

1960- ja 70-luvun toisinajattelijat kuuluvat mitä suuremmassa määrin tähän marginaalijoukkoon, joka helposti jätetään harmonisen kuvan ulkopuolelle. Myöskään heidän poliittisista ansioista tai merkityksellisyydestä suomalaiselle yhteiskunnalle ei ole tehty analyysiä. Nyt kun ulkopoliittiset tekijät eivät enää estä heidän poliittisen toimintansa analysoimista, on suomalaisen historiankirjoituksen aika pohtia heidän merkitystään YYA-Suomessa, sekä sitä, mistä heidän marginalisoitumisensa johtui ja mikä sai heidät toimimaan valtavirrasta poikkeavalla tavalla.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, mikä oli Georg C. Ehrnroothin asema ja merkitys suomalaisessa poliittisessa elämässä vuosien 1956–1971 aikana. Vaikka Ehrnrooth tuli tunnetuksi myös kunnallispoliitikkona, jätän kunnallispolitiikan tämän tutkimuksen ulkopuolelle, sillä en näe sitä keskeisenä tutkimuskohteena hänen Kekkos-vastaisuutensa kannalta. Tutkittavan ajanjakson laajuuteen on syynä pyrkimys tuoda esiin Ehrnroothin poliittinen linja ja Kekkos-vastaisuuden taustat mahdollisimman kattavasti. Vuotta 1971 pidemmälle ei tässä tutkimuksessa ollut aihetta mennä, sillä muuten tutkimus olisi kasvanut liian laajaksi. Toisena syynä oli se, että vuosia 1972–1973 on käsitelty laajasti *Ilkka Koskisen* ja *Mia Graeffen* pro gradu -tutkielmissa.

Tutkimuksen kannalta erityisen tärkeinä vuosina näen vuodet 1968–1971, joiden aikana RKP:n enemmistö ja Ehrnrooth riitautuivat poliittisten linjaerimielisyyksien seurauksena. Vuosien 1968–1971 merkitystä lisää myös se, että Ehrnroothin Kekkos-vastainen toiminta terävöityi juuri vuoden 1968 presidentinvaalien aikana hänen asettuessaan avoimesti tukemaan Matti Virkkusta, vaikka virallisesti RKP kannatti Kekkosta. Vuoden 1968 aikana Ehrnrooth teki myös entistäkin selvemmän rajanvedon RKP:n ns. edistykseen ainekseen perustamalla RKP:n yhteyteen Nordisk Grund, Pohjoismaiden Perusta -yhdistyksen. Ajanjaksoon sijoittuu myös merkittävä osa poliittisesta yhdenmukaistumiskehityksestä, johon kuului Kekkos-kriittisyyden väheneminen. Vuoden 1968 presidentinvaalien jälkeen kokoomuksen asema oppositiossa alkoi käydä entistäkin tukalammaksi. Puolueen ns. remonttimiesten⁸ vaatimukset linjamuutoksiin ja halu päästä hallituspaitsiosta pakottivat puolueen ottamaan etäisyyttä kaikkein Kekkos-vastaisimpiin aineksiin. Sama koski myös RKP:tä, jolle ongelmia tuottivat etenkin Ehrnrooth ja Procopé. Vakituksena hallituspuolueena RKP oli erittäin kiusallisessa ase-

⁸ Vares 1999, 75. Remonttimiehet olivat KNL:n 1960- ja 1970-luvun vaihteen johtohenkilöitä. Heihin kuului mm. Juha Vikatmaa, Ilkka Kanerva ja Ilkka Suominen

massa, kun sen suurimman piirin, Helsingin, oikeistoryhmittymän johdossa oli avoimen kommunisminvastainen ja Kekkos-kriittinen poliitikko, Georg C. Ehrnrooth.

RKP:n ja kokoomuksen hidas siirtyminen kohti K-linjaa tapahtui juuri vuosien 1968–1971 aikana. Samalla ko. puolueiden Kekkos-vastaisten poliitikkojen asema muuttui entistäkin tukalammaksi. Georg C. Ehrnroothin roolia toisinajattelijana onkin mielekääntä tarkastella vasta vuodesta 1968 alkaen, jolloin hänestä tuli politiikan valtavirrasta poikkeava henkilö. Sen sijaan vielä 1960-luvun alussa hän oli vain yksi niistä monista, jotka halusivat nähdä presidenttinä jonkun muun kuin Kekkosin. Tutkimuksen kannalta hedelmällistä on verrata keskenään yhdenmukaistuvaa poliittista eliittiä ja Ehrnroothia, jonka poliittinen linja erottui aikaa myöden yhä selvemmin yleisesti hyväksytystä poliittisesta linjasta.

Vaikka tutkimuksen pääpaino on vuosissa 1968–1971, käsittelen laajasti myös vuosia 1956–1968, joiden merkitystä Ehrnroothin myöhemmälle toiminnalle ei voi liiaksi korostaa. Aikarajauksen laajuuteen pakottaa myös se tosiasia, että Ehrnroothin Kekkos-vastaisuuden juuret ajoittuvat aina sotasyllisyysoikeudenkäyntiin saakka. Ehrnroothin roolia Kekkos-vastaisena poliitikkona on myös vaikea ymmärtää ilman tietoja hänen nuoruudestaan, sukutaustastaan ja politiikan alkutaipaleestaan.

Koska tutkimuksessa on viime kädessä kysymys Georg C. Ehrnroothin merkityksestä suomalaisessa politiikassa oppositiopoliitikkona, jonka linja poikkesi suomalaisen politiikan valtalinjasta, on mielekääntä tarkastella aihetta sekä konformismin⁹ että yksilön autonomian kautta. Toisinajattelun tutkiminen yhdenmukaistumisen kautta mahdollistaa aiheen tarkastelun ei vain toisinajattelijan vaan myös yhdenmukaistuvan yhteiskunnan kannalta. Suomalaisen poliittisen eliitin yhdenmukaistumista tarkasteltaessa käytän Erich Frommin teoksia, joissa hän käsittelee niitä tekijöitä, jotka voivat johtaa yksilön vapaudesta luopumiseen ja siten yhteiskunnalliseen yhdenmukaistumiseen. Esimerkkinä Fromm käyttää 1930-luvun Saksaa, jossa Hitlerin valtaannousu ja brutaali vallankäyttö tulivat mahdollisiksi omasta vapaudestaan luopuneiden kansalaisten myötävaikutuksella.

---

⁹ Konformismilla tarkoitetaan yksilön mukautumista vallitsevaan asiantilaan, yleiseen mielipiteeseen ja jopa epäoikeutettuun vallankäyttöön.

Ehrnroothin poliittisen toiminnan tarkastelu yksilön autonomian ja poliittisen eliitin yhdenmukaistumisen kannalta eivät kuitenkaan yksistään riitä, kun halutaan ymmärtää hänen poliittisen toimintansa motiiveja ja päämääriä. Näitä tekijöitä täytyykin lähestyä suoraan hänen persoonallisuutensa ja elämänsähistoriansa kautta. Ehrnroothin poliittisen toiminnan taustalla olleiden motiivien ja vaikuttimien ymmärtämiseksi olen käyttänyt psykologi Alfred Adlerin yksilöpsykologista näkökulmaa, joka tarjoaa yhden hedelmällisen näkökulman Ehrnroothin taipumattoman poliittisen linjan arvioimiseksi.

Adlerin persoonallisuusteorian ytimenä on fiktiivisen finalismin periaate – eli ajatus siitä, että ihmisen kantavana ja kehitystä innoittavana voimana on pyrkimys ideaalisen päämäärän toteuttamiseen, jonka tavoittelusta tulee ihmisen toimintaa ohjaava tekijä. Alfred Adlerin mukaan päämäärän tavoittelusta tulee yksilöä eteenpäin vievä voima ja sen perustana on pyrkimys kohti paremmuutta. Päämäärää voidaan pitää yksilön omana luomuksena, mutta sen taustalla voi vaikuttaa menneisyyden henkilöt ja murrostapahumat.

Adlerin teorian kautta voidaan tarjota ainakin yksi selitysmalli Ehrnroothin poliittisen toiminnan ja motiivien taustalla vaikuttavista asioista. Ehrnroothin kohdalla pyrkimys päämäärään näytti johtavan elämäntyyliin, joka oli poikkeava ja ulkopuolisen silmissä se saattoi näyttää jopa destruktiiviselta. Ehrnroothin elämäntyylillä – ts. tapa toimia politiikassa – aiheutti ongelmia sekä hänen julkisuuskuvalleen että poliittiselle urakehitykselle. Adlerin teoriassa päämäärä ja elämäntyylillä ovatkin nivoutuneena yhteen. Adlerin mukaan juuri elämäntyylillä kertoo sen, miten päämäärää pyritään saavuttamaan.

Pyrkiessäni asettamaan Ehrnroothia 1960- ja 70-lukujen kontekstiin, jolle oli ominaista poliittisten toimijoiden yhdenmukaistuminen, tuntuu Frommin käsitykset konformismista käyttökelpoisilta. Konformismin ja non-konformismin kautta pyrin selvittämään, miksi juuri Georg C. Ehrnrooth ei muuttanut mielipiteitään yhdenmukaistumisvaatimusten edessä vaan jatkoi valitsemallaan linjalla, vaikka se samalla tarkoitti poliittisten toimintamahdollisuuksien heikkenemistä. Frommin ohella käytän Arno Gruenin yksilön autonomiateoriaa pyrkiessäni selittämään, miksi juuri Ehrnrooth piti kiinni vapaudestaan sanoa omia mielipiteitään tiukemmin kuin monet muut poliitikot, vaikka se johtikin marginalisoitumiseen ja leimautumiseen. Frommin ja Gruenin teorioita keskeisemmässä asemassa on kuitenkin Alfred Adlerin yksilöpsykologinen teoria, jonka

avulla pyrin selittämään, mikä teki Ehrnroothista ns. toisinajattelijan ja taipumattoman poliitikon. Adlerin yksilöpsykologian avulla pyrin myös vastaamaan siihen, mikä sai Ehrnroothin taistelemaan sellaisten arvojen puolesta, jotka ainoastaan vaikeuttivat hänen poliittista uraansa ja lopulta johtivat hänen joutumiseensa poliittisen vallan marginaaliin.

Analysoimalla Georg C. Ehrnroothin poliittista toimintaa, puheita ja vaikutusmahdollisuuksia mielipiteenmuokkaajana sekä peilaamalla häntä aikakauden muihin poliitikkoihin pyrin selvittämään, mikä oli hänen todellinen merkityksensä politiikassa vuosien 1956–1971 aikana. Tutkimusongelma voidaankin kiteyttää seuraaviin kysymyksiin: Mikä oli Georg C. Ehrnroothin poliittinen linja, vai oliko sitä lainkaan? Millainen rooli Ehrnroothilla oli kommunisminvastaisessa toiminnassa? Miksi juuri Ehrnrooth ei siirtynyt monien muiden tavoin Urho Kekkosen kannattajaksi? Mitkä olivat hänen poliittiset periaatteensa ja eteenpäin vievät voimansa? Mitkä olivat hänen toimintatapansa omia päämääriään ajaessaan? Mitkä olivat hänen mahdollisuutensa toimia politiikassa Kekkosen vastustajana ja ns. toisinajattelijana? Miten eri poliittiset puolueet ja kansanedustajat suhtautuivat häneen? Oliko hän todellinen toisinajattelija? Miksi Ehrnrooth joutui 1970-luvulle tultaessa poliittiseen paitsioon? Miksi Ehrnrooth ei mukautunut valtalinjan politiikkaan, vaan jatkoi linjalla, jonka poliittinen hyöty oli marginaalinen? Näiden kysymysten lisäksi pyrin tuomaan esille, miten sanomalehdistö suhtautui hänen toimintaansa sekä sen, mistä Georg C. Ehrnrooth sai kannattajakuntansa.

Rakenteellisesti tutkimus lähtee liikkeelle kuvailemalla sitä, millaiseksi Suomen uusi ulkopoliittinen linja kehittyi Paasikiven ja Kekkosen aikana. Valotan myös Georg C. Ehrnroothin perhetaustoja ja nuoruusaikaa, joiden merkitystä ei voi koskaan jättää huomiotta. Perhetaustalla, kasvatuksella ja varhaislapsuudella on myös tärkeä merkitys silloin, kun halutaan ymmärtää yksilön todellista autonomiaa: omien tunteiden kanssa sopuinnussa elämistä. Tarkasteltaessa Ehrnroothin toimintaa non-konformismin kannalta on tärkeää ymmärtää millaisessa yhteiskunnassa ja poliittisessa ilmapiirissä hän joutui toimimaan vuosien 1956–1971 aikana. Ehrnroothin toimintaa tulee arvioida nimelomaan siinä ajassa ja paikassa, jossa hän toimi. Vaikka historiankirjoitus onkin aikasidonnaista, sen ei saa selittää tapahtumia lopputuloksesta käsin. Tarkoitukseni onkin asettaa Ehrnroothin toiminta ja aikakauden tapahtumat rinnakkain ja niiden vertai-

lun avulla luoda synteesi, jonka kautta Ehrnroothin asenteet, motiivit ja toimintaperiaatteet tulevat esiin.

Toisinajattelemisesta ja Georg C. Ehrnroothista puhuttaessa törmätään väistämättä myös suomettumiskeskusteluun. Tutkimusaiheena suomettuminen monimuotoisine ilmiöineen ei kuulu suomalaisen historiankirjoituksen helpoimpiin aihepiireihin. Tämä suomettumiseen liittyvä problematiikka johtuu jo pelkästään siitä, että aiheeseen on liitetty sekä positiivisia että negatiivisia ilmiöitä. Objektivistista – tai kaikkia tutkijoita ja kansaa tyydyttävää – tulkintaa aiheesta ei ole ainakaan tähän päivään mennessä pystytty luomaan, ja tuskin näin tulee koskaan tapahtumaankaan. *Esko Salminen* on osuvasti todennut, että suomettuminen on historiankirjoituksen kannalta ns. *bad subject*¹⁰. Tällä hän viittaa siihen, että aihepiiri on läpikotaisin politisoitunut, – sitähan suomettumiskäsite oli jo synnyssäänkin – minkä takia sen tutkiminen on hankalaa.

Suomettumisen ”*bad subject*” asemasta kertoo myös se, että aihetta käsitteleviä tutkimuksia pidetään helposti skandaalinhakuisina puuhasteluina. Tämän takia aihetta tutkivan henkilön motiivit ja näkemykset voivat joutua suurennuslasin alle. Suomettumiskeskustelulle on myös tyypillistä ajautuminen ennemmin tai myöhemmin kontrafaktuaaliseen argumentointiin eli tapahtumattomalla historialla jossitteluluun, jolla voidaan legitimoida hiukan epäilyttäviäkin menneisyyden tapahtumat. Kontrafaktuaalisen argumentoinnin käyttökelpoisuus perustuu juuri siihen, että loppujen lopuksihan suomalaiset hoitivat asiat hyvin: sotaa ei syttynyt, Suomesta kehittyi hyvinvointivaltio ja integroituminen Länsi-Eurooppaan tuli mahdolliseksi. Samaa selitysmallia käyttäen voidaan väittää, että mikäli Kekkonen ei olisi ollut, asiat olisivat voineet mennä paljon huonommin. Juuri tällä ”hyvinhän asiat lopulta menivät” -argumentoinnilla voidaan tarvittaessa myös tukahduttaa menneisyyden kriittinen tarkastelu ja suomettumiskeskustelu. Tällainen argumentointi näyttää olevan tyypillistä suomalaisessa yhteiskunnassa, jossa konsensus nähdään kaikki ongelmat ratkaisevana ideaalisena tilana – olemmehan vain pieni kansakunta.¹¹ YVA-Suomen kriittisestä tarkastelusta on tehty muutenkin hankalaa.

¹⁰ Esko Salminen 2001, 261.

¹¹ Valkonen, kirjallinen tiedonanto 11.1.2005. Martti Valkosen mukaan Suomen presidentti on aina ollut arvostelun yläpuolella ja vielä nykyäänkin presidentin kriittinen arviointi nähdään hyökkäyksenä, riidankylvönä tai ylilyöntinä.

Tästä kertovat viime aikoina aiheesta käydyt keskustelutkin.¹² Luultavasti tilinteko menneisyyden kanssa on vaikeaa juuri siksi, että suurin osa suomalaisista pitää lähi-menneisyyttä ennen kaikkea menestystarinana. Suomen sodanjälkeistä kehitystä voidaan pitää menestystarinana, mutta se ei silti saa olla esteenä YYA-Suomen aikaisten tapahtumien tutkimiselle.

Tutkimuksessani pyrinkin ajallisen etäisyyden turvin lähestymään 1960- ja 1970-lukujen Kekkos-vastaisuutta sekä historian tutkimuksen keinoin selvittämään, millainen asema Georg C. Ehrnroothilla oli YYA-suomessa, jossa Kekkos-kriitikoihin ja virallisen ulkopoliittikan kyseenalaistajiin suhtauduttiin nyrpeästi. Samalla yritän verrata tämän tutkimuksen kautta syntyvää henkilökuvaa siihen julkisuuskuvaan, joka Ehrnroothista muodostui vuosien 1956–1974 aikana.

1.3. Aikaisempi tutkimus ja lähteet

Georg C. Ehrnroothin roolia suomalaisessa politiikassa on käsitelty kahdessa pro gradu -tutkielmassa, joita ovat *Ilkka Koskisen* ”Suomen perustuslaillinen kansanpuolue r.p:n synty ja siihen johtaneesta kehityksestä”¹³ ja *Mia Graeffen* ”Express – oberoende politisk tidning, en räv i den politiska hönsgården”¹⁴. *Ilkka Koskisen* ja *Mia Graeffen* tutkimukset ovat mielenkiintoisia tämän tutkimuksen kannalta, sillä ne käsittelevät Georg C. Ehrnroothin poliittista toimintaa sekä Express-lehden kirjoittajana että Suomen perustuslaillisen kansanpuolueen luoja. Edellä mainitut tutkimukset rajoittuvat 1970-luvulle, joten Georg C. Ehrnroothin poliittisen uran pitkä linja jää niissä vähälle huomiolle. Kyseisten tutkimusten ongelmana on myös se, että niitä tehtäessä Ehrnroothin yksityinen arkistomateriaali ei ole vielä ollut käytettävissä. Näin ollen kattavaa tutkimusta

¹² Kaleva 20.10.2004. Esimerkkinä keskustelu suomalaisten Stasi-yhteyksistä. Tiitisen listan pitäminen kassakaapissa tekee mahdottomaksi tilinteen lähihistorian kipupisteiden kanssa.

¹³ Koskinen 1989, 114–117. *Ilkka Koskisen* mukaan SPK:n syntyyn johtanut kehitys alkoi 70-luvun alussa, ja sen lopullisena sysäyksenä oli Kekkonen uudelleenvallinta poikkeuslailla. Koskisen mukaan SPK oli lainsäädännöllinen sivutuote, johon ajautui poliitikkoja, joille ei ollut tilaa RKP:ssä tai kokoomuksessa.

¹⁴ Mia Graeffe 1998, 97–100. Express-lehti syntyi kun Kekkonen vastustajat halusivat oman tiedotuskanavan kirjoituksilleen, joita muut lehdet eivät olisi julkaisseet. Lehden ympärille ryhmittyneet kokivat, että Kekkonen politiikka oli uhkasi Suomen suvereenisuutta ja, että Kekkonen meni idänsuhteissa pitemmälle kuin mitä todellisuus olisi vaatinut.

Georg C. Ehrnroothin jo 1950-luvulla alkaneesta poliittisesta urasta ja Kekkos-vastaisesta toiminnasta ei vielä ole tehty.

Kekkosen kauden aikaiset toisinajattelijat ovatkin jääneet vähälle huomiolle ja siksi aihe kaipaa lisätutkimusta. Toisinajattelijoiden sijaan historiantutkimus on keskittynyt Kek-kosen vallankäyttöön, Kekkonen valtakauden näkyvimpiin poliitikkoihin ja ääriivasem-miston toimintaan. Tämän tutkimuksen runkona käytänkin Kekkonen valtakautta ja suomettumista käsittelevää tutkimuskirjallisuutta. Toisinajattelijoiden käsittelevän tut-kimuskirjallisuuden vähäisyyden takia olen turvautunut erityisesti Georg C. Ehrnroothin poliittiseen elämäkertaan – huolimatta sen subjektiivisesta luonteesta – ja haastattelui-hin. Ehrnroothin poliittisen elämäkerran kanssa samaan kategoriaan voidaan lukea myös Tuure Junnilan teokset, joiden kautta olen voinut tutustua toisen tunnetun toisin-ajattelijan näkemyksiin.

Tutkimuksen kannalta suomettumista käsittelevä kirjallisuus on ollut keskeisessä ase-massa, sillä Kekkonen valtakauden aikaista toisinajattelua tarkasteltaessahan tullaan suomettumis-ilmiön peruskysymysten äärelle. Ehrnrooth oli yksi kiivaimmista finnlan-disierung-termin käyttäjistä aikana, jolloin se esiintyi pääosin vain länsieurooppalaises-sa lehdistössä. Tutkimuksessa käyttämästäni suomettumista käsittelevästä kirjallisuudesta voidaan mainita mm. Johan Bäckmanin toimittama ”Suomettumisen uusi histo-ria”, joka on hyvä esimerkki siitä, miten monitahoisesta asiasta suomettumisessa on ky-symys. *Timo Vihavaisen* ”Kansakunta rähmällään” on ollut itselleni erityisen tärkeä juu-ri siksi, että sen kautta kiinnostuin suomettumisen problematiikasta ja YYA-Suomen poliittisesta ilmapiiristä. Se oli myös ensimmäisiä merkittäviä suomettumista käsittele-viä kirjoja, joissa Kekkonen aikainen reaalipolitiikka sai antaa tilaa moraalisisillekin tul-kinnoille.

Käyttämäni tutkimuskirjallisuuden kautta olen pyrkinyt pääsemään sisään Suomen sisä- ja ulkopolitiikkaan ja siihen Kekkos-keskeiseen politiikkaan, jossa Georg C. Ehrnrooth toimi ollessaan RKP:n kansanedustajana. Yhtenä tutkimuskirjallisuuden tärkeimmistä osista on ollut *Juhani Suomen* Kekkos-sarja, joka tarjoaa yhden näkökulman Kekkonen kauden aikaiseen politikointiin. Myös kansanedustajien elämäkertoilla ja aikalaiskir-jallisuudella on ollut tärkeä rooli tutkimusta tehdessä. Tutkimuskirjallisuuden osalta erityisen mielenkiintoiseksi osoittautui *Jarkko Vesikansan* väitöskirja ”Kommunismi

uhkaa maatumme”, joka käsittelee salaista antikommunistista toimintaa Suomessa vuosina 1950–1968. Vesikansan väitöskirja sivuaa varsin läheltä tätä tutkimusta, sillä olihan Georg C. Ehrnroothkin yksi tunnetuimmista kommunisminvastaiseen taisteluun osallistuneista poliitikoista. Ehrnroothin julkisen kommunisminvastaisen toiminnan tarkastelu tarjoaa vastapainon Vesikansan tutkimukselle, joka painottui salaiseen antikommunistiseen toimintaan.

Tutkimuksen kannalta tärkeimmät asiakirjalähteet löytyvät Kansallisarkistosta, jossa sijaitsee Georg C. Ehrnroothin arkisto. Ehrnroothin arkisto on oppositiopoliitikolle yllättävinkin kattava, sillä materiaalia löytyy jopa 9,8 hyllymetriä. Aineisto on myös ajallisesti kattava, sillä se ulottuu aina sotavuosista nykypäivään saakka. Arkisto sisältää pääasiassa lehtileikekokoelmia, puheita, kirjoituksia ja kirjeitä. Salassapitomääräykset estivät ainoastaan hänen luottamuksellisten kirjeidensä käyttämisen tutkimuksessa, ja siten yksi mielenkiintoinen aineisto jää odottamaan tulevia tutkimuksia. Kansallisarkiston lisäksi käytin tutkimusta tehdessäni ulkoasianministeriön arkiston, Svenska centralarkivetin ja Porvarillisen Työn Arkiston asiakirjoja, jotka antoivat oman lisänsä tutkimukselle.

Asiakirjalähteiden lisäksi olen käyttänyt haastatteluja, joiden tarkoituksena on – niiden subjektiivisesta luonteestaan huolimatta – ollut selvittää, millaisena Georg C. Ehrnrooth koettiin 1960- ja 70-luvulla toimineiden poliitikkojen keskuudessa. Haastattelut muiden lähdeaineistojen rinnalla mahdollistavat tutkimuskohteen monipuolisen tarkastelun ja eri näkökulmien huomioimisen. Haluankin osoittaa kiitokset kaikille niille, jotka suosivat haastateltaviksi tätä tutkimusta tehtäessä. Keskustelutuokiot Georg C. Ehrnroothin ja muiden haastateltavien kanssa ovat olleet nuoren, Kekkonen kautta kokemattoman tutkijan mieltä avartavia ja uusia kysymyksiä herättäviä. Tutkimukseni johtotähdeksi olenkin ottanut Martti Valkosen sanat: ”Oman maan uudemman historian kannalta olisi syytä haastatella kotimaisia toisinajatteliijoita ennen kuin he muistikuvineen poistuvat ajasta.”¹⁵

---

¹⁵ Valkonen 1998, 250.

2. POLIITTINEN ILMAPIIRI 1945–1974

2.1. Suomi Paasikiven linjalle 1945–1956

Toisen maailmansodan häviäjiin kuuluvana Suomen tuli löytää nopeasti uusi ulkopoliittinen linja, jotta Neuvostoliiton kanssa pystyttäisiin rakentamaan rauhanomaisia naapurussuhteita. Nyt vihollisista pitikin tulla ystäviä, ja nopeasti. Suomessa jouduttiin tilanteeseen, jossa kaikki alistettiin ulkopoliitikalle ja hyvien suhteiden rakentamiselle Neuvostoliittoon.

Sodan jälkeen Suomeen tuli liittoutuneiden sopimuksen mukaisesti valvontakomissio, joka valvoi välirauhansopimuksen täytäntöönpanoa ja Suomen hallituksen siirtymistä uudelle neuvostomyönteiselle ulkopoliittiselle linjalle.¹⁶ Neuvostoliiton mukaan Suomen vanha ulkopoliittikka oli pääsyytä siihen, että Suomi ja Neuvostoliitto ylipäänsä joutuivat sotaan keskenään. Suomi ei ollut riittävän hyvin ottanut huomioon Neuvostoliiton oikeutettuja turvallisuusintressejä ja siten tilanne oli ollut kestävämmällä pohjalla koko Suomen itsenäisyyden alkuaan.¹⁷

Suomessa omaksuttiin Neuvostoliiton intressit huomioiva politiikka. J. K. Paasikivi alkoi jo syksyllä 1944 pohtia Suomen uutta ulkopoliittista linjaa. Paasikivi piti ensisijaisen tärkeänä sitä, että Suomen ja Neuvostoliiton suhteita ei saisi päästää konfliktiin asti. Maiden edut tuli sovittaa yhteen taitavalla ulkopoliitikalla, sillä pieni valtio ei koskaan voisi pärjätä sodassa isommalle.¹⁸

Vanhan ulkopoliittisen linjan muuttaminen vaati kuitenkin monia välittömästi toteutettavia toimenpiteitä, jotka aloitettiin heti sodan loputtua 1944. Ensimmäkin Suomen tuli sanoutua irti sotaa edeltäneestä politiikasta – neuvostovastaisuudesta ja liittolaisuudesta Saksan kanssa. Lisäksi sodanaikaista hallitusta tuli rangaista sodasta Neuvostoliittoa vastaan.

---

¹⁶ Jussila, Hentilä & Nevakivi 2000, 217.

¹⁷ Jussila, Hentilä & Nevakivi 2000, 236.

¹⁸ Yrjö Blomstedt & Matti Klinge 1985, 25,28–29,32–33. (15.8.,2.9.,5.9.,19.9. ja 24.9.1944).

Vuonna 1947 solmittu Pariisin rauhansopimus merkitsi Suomen kannalta itsemääräämisoikeuden palautumista. Nyt Suomen kansainvälinen tilanne näytti vahvemmalta kuin koskaan sitten vuoden 1944 välirauhan jälkeen. Vuonna 1948 Suomi sai kutsun YYA-sopimusneuvotteluihin. YYA-sopimuksessa oli kysymys kahden välisestä sopimuksesta, jolla Neuvostoliitto pyrki turvaamaan luoteisosansa turvallisuuden; olihan läntinen puolustusliitto Nato levittäytynyt vuoteen 1948 mennessä jo Skandinaviaan. Vastavaanlaisten YYA-sopimusten turvin Neuvostoliitto kiinnitti turvallisuusintresseihinsä myös Itä-Euroopan maat. Muihin YYA-maihin verrattuna Suomen solmima sopimus oli harvinaisen edullinen, sillä siinä otettiin myös Suomen näkökannat huomioon.¹⁹ Neuvostoliittolaisille YYA-sopimus oli Suomen ja Neuvostoliiton hyvien suhteiden kulmakivi, kuten Juri Derjabin tulkinta vuodelta 1974 osoittaa:

Neuvostoliiton ja Suomen huhtikuun 6. pñä 1948 solmima sopimus ystäväyydestä, yhteistyöstä ja keskinäisestä avunannosta oli tärkeä tapahtuma Neuvostoliiton ja Suomen välisissä sodanjälkeisissä suhteissa. Sen pohjalla toteutettiin perusteellinen käänne näiden kahden maan välisissä suhteissa. Pitkällisestä epäluuloisuuden, vieraantuneisuuden ja avoimen vihan kaudesta siirryttiin kestävään rauhaan, ystäväyyteen ja yhteistyöhön.²⁰

Pariisin rauhansopimuksesta ja YYA-sopimuksesta tulivatkin Suomen ulkopoliitiikan perussopimukset, jotka loivat perustan uudelle ulkopoliittiselle suunnalle. Tämä suuntaus kesti aina vuoteen 1991 asti, jolloin Suomi irtisanoi YYA-sopimuksen heti kun se oli mahdollista. Ystäväyden, yhteistyön ja avunannon aikakausi tuli päätepisteeseen.

Sodasta irrottautumisen, kommunistien nousun maan alta, kommunistien vallankaappausuhujen ja YYA-sopimuksen solmimisen takia vuosia 1945–1948 onkin kutsuttu vaaran vuosiksi, jolla viitataan sekä maan sisäiseen että ulkoiseen uhkaan. Vuodet 1945–48 merkitsivät ns. toisen tasavallan syntymistä, jolla tarkoitetaan Suomen uutta suuntausta sisä- ja ulkopoliitikassa eli eron tekemistä sotia edeltäneeseen aikaan.²¹

Paasikiven presidenttiyden aikana Suomen ulkopoliittinen suuntaus vakiintuikin ns. Paasikiven linjaksi, joka nojautui siihen, että mikäli Suomi ottaa huomioon Neuvosto-

¹⁹ Jussila, Hentilä & Nevakivi 2000, 237.

²⁰ Komissarov 1974, 7.

²¹ Jussila, Hentilä & Nevakivi 2000, 222.

liiton turvallisuuspoliittiset intressit niin ulkopoliittisilta ongelmilta välttyttäisiin.²² Neuvostoliiton strategisten intressien lisäksi Suomen tuli pysyä suurvaltakonfliktien ulkopuolella ja ylläpitää ystävällisiä suhteita Neuvostoliitton.

Vaikka Paasikivi hyväksyikin Neuvostoliiton huomioimisen ulkopoliitikassa, hän piti Suomen sisäisiä asioita – mm. hallituskysymyksiä – Suomen omina sisäisinä asioina, joihin Neuvostoliiton ei tulisi antaa sekaantua. Paasikivi lähti siitä, että Suomen tuli torjua kaikki Neuvostoliiton vaatimukset, jotka koskisivat sisäpoliittisia päätöksiä. Esimerkkinä Paasikiven päättäväisyydestä voidaan mainita 31.10.1953 käyty keskustelu. Urho Kekkonen esitti Paasikivelle neuvostodiplomaatin esityksen, jossa Neuvostoliitto pyrki vaikuttamaan Suomen hallitusneuvotteluihin. Neuvostoliitto lupasi, että mikäli Suomi valitsee Neuvostoliiton luottamusta nauttivan hallituksen, niin Suomi saisi Neuvostoliitolta lainan ja muita taloudellisia hyötyjä. Paasikivi torjui ehdotuksen välittömästi: ”En ole ajatellut mitään lainan pyytämistä ja ottamista Neuvostoliitosta. Se vie meidät yhä enemmän Neuvostoliiton syliin.”²³ Paasikivi pyrki hyviin suhteisiin suuren naapurimaan kanssa, mutta samalla halusi säilyttää tietyn etäisyyden. Paasikivi vaati, että myös Neuvostoliiton tuli noudattaa sopimuksia; sen tuli olla puuttumatta Suomen sisäisiin asioihin.²⁴ Paasikivelle oli myös tärkeää, että presidentti ei sekaannu sisäpoliittisiin asioihin sillä ne kuuluivat hänen mukaansa eduskunnalle ja siitä riippuvaiselle hallitukselle.²⁵

²² Blomstedt & Klinge 1985, 481. (21.8.1947); Blomstedt & Klinge 1986, 13, 43 (7.5.1949, 4.10.1949).

²³ Blomstedt & Klinge 1986, 12, 372–373. (7.5.1949 ja 31.10.1953).

²⁴ Blomstedt & Klinge 1986, 12. (7.5.1949).

²⁵ Blomstedt & Klinge 1986, 67. (8.1.1950).

2.2. Suomi K-linjalle

*Kekkonen kertoi Molotovin lausuneen, että he luottavat minuun ja että Kekkonen on minun oppilaani (niinkuin Stalin oli Leninin oppilas) ja he luottavat myös Kekkoseen.*²⁶

Porkkalan palautuksesta saamiensa pisteiden ja Neuvostoliiton antaman taustatuen avulla Kekkonen voitti vuoden 1956 presidentin vaalit.²⁷ Porkkalan palautuksen yhteydessä maalaisliittolainen lehdistö lanseerasi käsitteen Paasikiven–Kekkonen linja, jolla pyrittiin osoittamaan kansalle, että Paasikivi ja Kekkonen olivat yhdessä saaneet Porkkalan takaisin.²⁸ Paasikiven–Kekkonen linja kehitettiin puhtaasti vuoden 1956 presidentinvaaleja varten osoittamaan, että Kekkonen tulisi jatkamaan Paasikiven aloittamaa ulkopoliittikkaa, johon kansa luotti. Kekkonen myötävaikutuksella oltiin luomassa kuvaa siitä, että hän tulisi jatkamaan linjaa, josta koituisi Suomelle vain hyötyä. Olihan sen avulla saatu Porkkala takaisin ja Kekkonen myötä olisi ehkä mahdollista saada Karjalakin.²⁹

Syy, miksi kansaa tuli vakuutella Kekkonen ja Paasikiven samanlaisuudesta oli se, että monissa piireissä suhtauduttiin epäilevästi Kekkoseen. Varsinkin eri puolueiden aseveljet eivät luottaneet Kekkoseen.³⁰ Myös maalaisliitossa Kekkonen koettiin ristiriitaiseksi henkilöksi. Erityisesti Viljami Kalliokoski, Antti Kukkonen, E. M. Tarkkanen ja Tyko Reinikka suhtautuivat Kekkoseen kielteisesti.³¹ Ylipäänsä maalaisliiton vanha-kaarti piti Kekkoa liian ailahtelevaisena miehenä; olihan Kekkonen jatkuvassa poliittisessa muutostilassa, muuttuen AKS:n aitosuomalaisesta Maalaisliiton vasemmistosiiven johtajaksi.³² Matti Tarkkasen lausunto: ”Se kaljupää ei ole ollut muu kuin ryssän kätyri ja saappaan nuolija” kertoo paljon Kekkonen vastustajien asenteista. Monille Kekkonen oli takinkääntäjä, joka kyllä sodan aikana kirjoitti lehdistössä neuvostonvastaisia kirjoituksia, mutta silti oli ensimmäisten joukossa tuomitsemassa Ribbentrop-sopimusta

²⁶ Blomstedt & Klinge 1986, 432 (29.7.1954) Kekkonen kertoo Moskovassa käydyistä neuvotteluista Paasikivelle.

²⁷ Rautkallio 1992, 23–24 Vjatseslav Molotov ja Georgi Žukovin muistio NKP:n keskuskomitealle; Tšernous ja Rautkallio 1992, 24. Viktor Lebedev Valerian Zorinille 11.8.1955; Vladimirov 1993, 51–55; Rautkallio 1996, 371.

²⁸ Maakansa 18.9.1955.

²⁹ Maakansa 21.9.1955; Salminen 1982, 39.

³⁰ Suomi 1990, 255.

³¹ Suomi 1986, 491; Suomi 1988, 65.

³² Virolainen 1985, 31; Seppinen 2004, 35.

kannattaneet poliitikot. Kekkonen kannalta raskauttavinta oli kuitenkin hänen osallistumisensa sotasyllisten tuomitsemiseen.³³ Kun Kekkonen arvomaailma epäilytti monia omankin puolueen edustajia, ei ollut ihme, että Kekkoseen suhtauduttiin varauksellisesti myös muissa puolueissa.

Presidenttinä Kekkonen ensimmäiset vuodet olivat varovaisia, sillä hän tiesi olevansa vain ”yhden äänen presidentti”. Kekkonen olikin erityisessä kiittolisuudenvelassa etenkin kommunisteille, jotka taipuivat KGB:n painostaessa Kekkonen valitsemisen kannalle.³⁴ Juuri Kekkonen niukka vaalivoitto vuoden 1956 vaaleissa tulikin vaikuttamaan hänen ensimmäiseen vaalikauteensa, sillä vaalitulos osoitti kiistattomasti miten ristiriitaisesti häneen suhtauduttiin. Kekkonen tiesi, että kommunistit olivat taanneet hänen presidenttiytensä, ja sen että oikeisto oli häntä vastaan. Ollakseen vahva presidentti hän tarvitsi molempien tukea.

Vaikeasta alustaan huolimatta Kekkonen saavutti poliittisessa elämässään dominoivan aseman 1960- ja 70-lukujen vaihteeseen tultaessa. Lähes kaikki sisä- ja ulkopoliittiset asiat kulkivat Kekkonen kautta. Hän oli sitä mieltä, että Suomen ulko- ja sisäpolitiikkaa ei voi erottaa toisistaan vaan ne ovat toisistaan riippuvaisia. Suomessa ulkopoliittikka meni sisäpolitiikan ohitse, millä pyrittiin ennaltaehkäisemään ristiriidat Neuvostoliiton kanssa. Kekkonen valtakaudella tärkeimmät sisäpoliittiset päätökset, mm. hallituskysymykset, alkoivatkin kulkea Moskovan kautta.

Kekkoselle ulkopoliittisesti tärkeimpänä päämääränä oli Neuvostoliiton luottamuksen saavuttaminen. Luottamuksen saavuttaminen edellytti sitä, että Suomen tuli mahdollisiin ristiriitoihin johtavissa päätöksissä ottaa huomioon Neuvostoliiton edut. Kekkonen uskoi, että vain Neuvostoliiton luottamuksen kautta Suomi saisi liikkumatilaa myös lännen suuntaan.³⁵ Henkilökohtaisten hyvien suhteiden myötä luottamus henkilöityi Kekkonen persoonaan, ei niinkään Suomeen. Tästä hyvänä on esimerkkinä vuonna 1960 käyty keskustelu Hruštševin ja Kekkonen välillä:

Te olette meidän hyvä ystävämme ja me luotamme Teihin täydellisesti... Jos Te siis arvelette olevan oikein – eikä meillä ole pienintäkään oikeutta olla usko-

³³ Kähkölä et al. 1974, 19–21; Lehtinen 2002, 116, 301.

³⁴ Lehtinen 2002, 273.

³⁵ Lehtinen 2002, 329.

*matta Teidän sanoihinne – että ehdottamanne ratkaisu olisi hyödyllinen kansallenne, niin me emme sitä vastusta.*³⁶

Vaikka Kekkonen myötä ulkopoliitikasta tuli erityisen varovaista suhteessa Neuvostoliittoon, oltiin Neuvostoliitossa valmiita puuttumaan Suomen asioihin. Albert Akulovin mukaan NKP:n Keskuskomitealla oli valmis toimintamalli Suomen sisäisiin asioihin puuttumisen suhteen. NKP sekaantuisi Suomen asioihin mahdollisimman vähän, mutta Kekkoselle annettiin lupa uhkailla Neuvostoliitolla, mikäli tilanne niin vaatisi.³⁷ Mikäli Akulov puhui totta, oli Kekkosella järeänluokan ulkopoliittinen ase käytössään.

Paasikiven linjaa ja hänen suhdettaan Neuvostoliittoon kuvasi hyvin hänen toteamuksena: ”Olen vanhasuomalainen, mutta en hyväksy bobrikoffilaisuutta.”³⁸ Sen sijaan Kekkoselle ja hänen edustamalleen K-linjalle muodollinen demokratia jäi poliittisten päämäärien jalkoihin. Erottamattomasti tähän politiikkaan kuului Kekkonen näkemys siitä, että sisäpolitiikkaa voitiin harjoittaa vain, mikäli ulkopoliitiikkaa oli kunnossa.³⁹ Sisä- ja ulkopoliitiikan sekoittuminen Kekkonen kaudella pakottaakin kysymään, jatkoiko Kekkonen Paasikiven linjaa? Oliko Paasikiven–Kekkonen linjan käyttäminen vain yritys legitimoida Kekkonen ulkopoliitiikka? Tuntuu perustellulta pitää Paasikiven ja Kekkonen linjat erillään, sillä heidän toimintatavoissaan oli eroavaisuuksia. Tätä mieltä oli myös Kauko Kare, jonka mukaan Paasikiven linja oli uutta politiikkaa ajaville vain ”selkänöjä, tuki, suojaverho”.⁴⁰

Paasikivi ei hyväksynyt Neuvostoliiton sekaantumista Suomen sisäisiin asioihin ja pysyi nimittämiensä hallitusten takana. Kekkonen noudattama linja, jossa ulkopoliitiikka meni sisäpolitiikan ohitse, ei merkinnyt yhtä taipumatonta asennetta. Suomen reaalipoliittisten etujen ja luottamuksen nimissä Kekkonen salli Neuvostoliiton sekaantumisen Suomen sisäisiin asioihin. Kekkonen ei myöskään pysynyt nimittämiensä hallitusten takana, minkä vuoden 1958 yöpakkaskriisi osoitti. Neuvostoliiton painostaessa Kekkonen käänsi selkänsä sekä parlamentarismille että nimittämälleen hallitukselle. Yöpakkaskriisistä muodostuikin Suomen poliittisen kulttuurin käännekohta, jonka yhteydessä Neuvosto-

³⁶ Suomi 1992, 528.

³⁷ Lehtinen 2002, 332. Albert Akulovin haastattelu, jossa tämä kertoi mitä Pohjoismaista vastaava varauksellinen Iljitsov opetti Suomeen lähteville suurlähetystön toimihenkilölle.

³⁸ Blomstedt & Klinge 1985, 481 (21.8.1947).

³⁹ Kähkölä et al. 1974, 209; Vihavainen 1991, 71.

⁴⁰ Kare 1967, 54.

liitto tempaisi Kekkonen myötävaikutuksella itselleen ylituomarin aseman Suomen hallituskysymyksissä. Yöpakkaskriisissä onkin sanottu olleen kysymys ennen kaikkea siitä, että Fagerholmin enemmistöhallitus ei nauttinut Neuvostoliiton varauksetonta luottamusta.⁴¹ Neuvostoliiton näkemyksen mukaan Fagerholmin hallitus oli ”revanssimiesten hallitus, jonka tavoitteena oli UKK:n kaataminen ja ulkopoliitiikan muuttaminen”.⁴² Hallitusratkaisu, johon ei otettu mukaan vaalivoiton saanutta SKDL:ää johti Neuvostoliiton taholta mm. kauppapoliittiseen painostukseen, jolla pyrittiin osoittamaan Neuvostoliiton negatiivinen asenne uutta hallitusta kohtaan. Yöpakkaskriisin ratkaisu osoittaa kiistatta, että Kekkonen ei noudattanut Paasikiven parlamentarismia kunnioittavaa linjaa, jonka mukaan hallituksen tulee ensisijassa nauttia eduskunnan luottamusta, ei Neuvostoliiton. Kekkonen ei myöskään noudattanut Paasikiven esimerkkiä, jonka mukaan taloudellisista tekijöistä ei saa tehdä takaovea, jonka kautta Neuvostoliitto pääsisi mukaan Suomen sisäpoliittiseen päätöksentekoon.

Vuoden 1961 Noottikriisi muodosti luottamuksellisten naapuruussuhteiden kannalta käännteentekevä tapahtuman. Noottikriisin jälkeen luottamuksesta tuli kaikkeen poliittisen toimintaan vaikuttava tekijä. Kekkonen saatua Suomen ulkopoliitiikan johtajana Neuvostoliiton luottamuksen, johti tämä myös poliitikot ja kansan ryhmittymään Kekkonen taakse. Vain Kekkosella katsottiin olevan kyky turvata Suomen edut ja turvallisuus. Noottikriisistä lähtien Kekkosesta tuli Suomen ja Neuvostoliiton ystävyysuhteiden takuumies; olihan hän selviytynyt voittajana Novosibirskin neuvotteluista. Ulkopoliitikasta ja luottamus-taikasanasta muodostuivat Kekkonen vallan tukevat kivijalat, joiden turvin hänestä tuli kiistaton valtionpäämies. Kylmänsodan ensimmäisillä vuosikymmenillä Suomen poliittinen elämä alkoi kiteytyä kolmeen tekijään: Neuvostoliiton luottamukseen, Kekkoseseen suhteiden takuumiehenä ja puolueettomuuspolitiikan noudattamiseen.

Kekkonen rooli Neuvostoliiton ja Suomen ystävällisten suhteiden takuumiehenä johti siihen mustavalkoiseen ajatteluun, että puolueiden ja poliitikkojen tuli tehdä selkeä valinta: joko olit Kekkonen puolella ja Neuvostoliiton ystävä tai Kekkosta vastaan ja siten myös hyvien naapuruussuhteiden vastustaja.⁴³ Nootti-kriisin jälkeen Kekkonen korosti

---

⁴¹ Lehtinen 2002, 322–323.

⁴² Virolainen 1982, 218–220.

⁴³ Jussila, Hentilä & Nevakivi 2000, 260.

erityisesti sitä, että hän suostui jatkamaan presidenttinä, koska hän tiesi omaavansa muita henkilöitä paremmat kyvyt hoitaa ulkopoliittikkaa Paasikiven linjan mukaisesti. Kekkonen vertasikin Paasikiven linjaa lukkoon, johon sopivat monet avaimet, mutta tämä ei silti tarkoittanut sitä, että esim. Junnilan tai Tannerin käsitys Paasikiven linjasta olisi sama kuin Kekkonen – eli se oikea.⁴⁴

Noottikriisin jälkeen Kekkonen piti itseään ainoana oikeana Paasikiven linjan perinnönhaltijana. Paasikiven linjan perintö ja Neuvostoliiton painostus tekivät Kekkosesta voimakkaan presidentin, joka pystyi tarvittaessa käyttämään Paasikiven linjaa myös aseena ns. taantumuksellisia piirejä, sosialidemokraatteja ja oikeistolaisia, vastaan. Paasikiven linjan käyttäminen aseena toimi samoilla periaatteilla kuin Neuvostoliiton nihkeys Suomen puolueettomuuden tunnustamiseksi. Kun Suomelle ei anneta tätä tunnustusta, joutuu Suomi olemaan jatkossakin varpaillaan Neuvostoliiton kanssa. Suomen puolueettomuuden jatkuva epäileminen toimi myös perusteena sille, miksi Suomea pidettiin tiukasti silmällä. Sama logiikka päti myös Paasikiven linjaan. Pelkkä epäily siitä, että henkilö ei olisi Paasikiven linjalla, riitti neuvostovastaiseksi tai ulkopoliittikan suunnanmuuttajaksi leimaamiseen. Tämä jos mikä toimi keinona kurittaa ulkopoliittisesti epäilyttäviä piirejä.

Pelkät puheet Paasikiven linjan noudattamisesta eivät riittäneet Kekkoselle todisteeksi linjalla olemisesta. Paasikiven linjalla seisominen tuli todistaa teoin, ei vain sanoin. Tämä oikeutti myös Honka-liiton todellisten päämäärien epäilemiseen, sillä olihan Honka-liitto täynnä henkilöitä, joihin Kekkonen ja Neuvostoliitto eivät luottaneet. Epäilyihin vaikutti tietysti se, että Honka-liitto oli ryhmittymä, joka koostui ensisijassa Kekkoseseen vihamielisesti suhtautuvista henkilöistä.⁴⁵ Kekkos-kriittisyys kieli yleensä myös kriittisyydestä Neuvostoliittoa kohtaan, minkä takia Olavi Honkaa pidettiin – etenkin vasemmiston keskuudessa – vain kulissina, jonka taustalla väijyivät ulkopoliittisen suunnan muuttajat.

Neuvostoliiton mukaan sekä Fagerholmin enemmistöhallitus että Honka-liitto olivat epäisänmaallisten piirien luomuksia, jotka hajosivat isänmaallisten voimien puristuksessa. Näin Neuvostoliitto pesi kätensä Suomen sisäisiin asioihin sekaantumisesta, ja pyrki

⁴⁴ HS 16.2.1961; Suomi 2001, 473. (17.2.61)

⁴⁵ Suomi 2001, 393, 437–438. (15.9.61)

osoittamaan, että Suomen sisäpoliittisten ongelmien taustalla oli ainoastaan länsi ja Suomen oikeistopiirit. Neuvostoliitossa suomalainen vasemmisto tulkittiin kekkoslaisittain eli isänmaallisena aineksena.

Neuvostoliittolainen tulkinta tapahtumista omaksuttiinkin 1970-luvun YYA-Suomessa lähes sellaisenaan. Vuoden 1972 Ulkopoliitikka-lehdessä mentiin jopa niin pitkälle, että Honka-liiton kaatumista pidettiin vain demokratian toteutumisenä.⁴⁶ Hyvän vertailukohdan Ulkopoliitikka-lehden näkemyksille antaa neuvostoliittolainen tulkinta. Sen mukaan vuosien 1958 ja 1961 tapahtumat osoittivat, että Suomen oikeistovoimat ja länsi yrittivät heikentää Suomen ja Neuvostoliiton ystävyysuhteita ja ”tuhota Suomen kansan luottamus Neuvostoliittoon.” Saman näkemyksen mukaan vuosien 1958 ja 1961 kriisit ratkesivat isänmaallisten voimien vastarinnan takia.⁴⁷

Vuosien 1958 ja 1961 ulkopoliittisten kriisien jälkeen ulkopoliitikka nousi suomalaisessa politiikassa hallitsevaan asemaan ja samalla sisäpolitiikka jäi sen jalkoihin. Nyt puolueiden tuli lunastaa Kekkonen luottamus, minkä sai vain Neuvostoliiton luottamuksen kautta. Ilman tätä luottamusta puolueilla ei olisi ulkopoliittisia toimintaedellytyksiä eikä siten myöskään mahdollisuuksia päästä hallitukseen. Luottamuksesta tuli kaikkea poliittista toimintaa ohjaava tekijä, joka pakotti puolueita lunastamaan sekä suomalaisten että neuvostoliittolaisten luottamus.

Suurista puolueista vain Maalaisliitolla oli tämä luottamus. Maalaisliiton luottamus Neuvostoliiton silmissä varmistettiin kenttätasolla henkilövaihdosten avulla. Puolueen uusi sukupolvi Arvo Korsimon ja Ahti Karjalaisen johdolla seisoi Kekkonen valitseman linjan takana.⁴⁸ Kokoomuksen kohdalla tilanne oli kokonaan toinen, koska sillä ei ollut Kekkonen vaatimaa ulkopoliittista luottamusta. Tämä tuli esiin mm. vuoden 1962 hallitusneuvotteluissa, kun Neuvostoliitto ilmoitti, että kokoomuksen jääminen hallituksen ulkopuolelle oli sille periaatekysymys.⁴⁹ Kokoomuksen syntyä oli ennen kaikkea sen ideologia. Se oli oikeistolainen puolue, joka ajoi ”suurpääoman” etuja ja edusti näin ollen neuvostovastaisuutta pahimmillaan.

⁴⁶ Ulkopoliitikka 1/72, Lars Dufholmin ja J-A Hentilän artikkelit 11–14.

⁴⁷ Komissarov 1974, 183, 186.

⁴⁸ Vihavainen 1991, 83; Virolainen 2000, 57. Kekkonen otti etäisyyttä puolueen sodanaikaiseen johtoon heti sodan päätyttyä.

⁴⁹ Suomi 2001, 459.

Paikka auringossa tuli siis vain Neuvostoliiton hyväksynnän kautta. Tämä aiheutti suuria ongelmia kokoomuksen lisäksi SDP:lle, jonka riveissä oli kansanedustajia, joita Neuvostoliitto ei voinut sietää. Näitä olivat mm. Väinö Tanner, joka tuomittiin sotasyllisyysoikeudenkäynnissä ja Väinö Leskinen, jota Neuvostoliitossa pidettiin jonkinlaisena Kekkonen vastapoolina.⁵⁰ SDP:hen suhtauduttiin Neuvostoliitossa penseästi, sillä SDP taisteli kommunisteja – ja siten myös Neuvostoliiton vaikutusvaltaa – vastaan sekä valtakunnanpolitiikassa että ammattiyhdistysliikkeessä.⁵¹ SDP:n kommunisminvastaiseen toimintaan reagoitiin voimakkaasti Neuvostoliitossa, joka tuki SKP:n ja SKDL:n toimintaa. Sosialidemokraattien asemaa heikensi Neuvostoliiton silmissä myös se, että puolueen suhteet Kekkonen heikkenivät entisestään vuoden 1956 presidentinvaalien aikana.⁵²

SDP:n tie hallitukseen avautuikin vasta, kun sen johdossa huomattiin, että ”Moskovan ja Kekkonen personaaliunionia ei ohiteta oikealta eikä vasemmalta”.⁵³ Vuoden 1962 presidentinvaalit ja Honka-liitto olivatkin SDP:n ja Kekkonen suhteiden aallonpohja. Kun Kekkonen syrjäyttäminen ei näyttänyt onnistuvan millään, ainoaksi vaihtoehdoksi tuli lyöttäytyminen voittajan kelkkaan. SDP:n tie hallitukseen sekä Kekkonen ja Neuvostoliiton suosioon tapahtui, kun Neuvostoliiton arkkihollinen, Väinö Tanner, jäi pois puheenjohtajan paikalta ja Leskinen pudotettiin puoluetoimikunnasta. Rafael Paasion johdolla SDP siirtyi vuonna 1963 uudelle ”pari piirua vasemmalle” -linjalle, jolla tehtiin pesäeroa Tannerin kommunisminvastaiseen linjaan.⁵⁴ Lopullisena SDP:n suunnanmuutoksen ilmentymänä oli Väinö Leskisen Canossan-matka Moskovaan vuonna 1966. Moskovasta tultuaan Leskisen poliittinen ura lähti uuteen nousuun; pian hän löysikin itsensä kansanrintamahallituksen ulkoministerin paikalta. SDP:n murtautuminen hallituspaitsiosta ja Leskisen julkinen katumusmatka toimivat esimerkkinä myös muille puolueille. Tie hallitukseen ja luottamukseen kävi vain Moskovan ja Kekkonen kautta.

Kansandemokraattien ja kommunistien asema Kekkonen silmissä oli toinen, sillä Kekkonen toimi vasemmiston hallitukseen ottamisen puolesta jo ennen presidentiksi tulo-

---

⁵⁰ Lehtinen 2002, 239–244.

⁵¹ Lehtinen 2002, 119,165; Vesikansa 2004, 34.

⁵² Jussila, Hentilä & Nevakivi 2000, 261.

⁵³ Lehtinen 2002, 639.

⁵⁴ Virravirta 1977, 99, Paasio 1980, 173–177; Lehtinen 2002, 390.

aankin.⁵⁵ Kansandemokraattien pääsyä hallitukseen Kekkonen pitikin erityisen tärkeänä. Kekkonen mielestä ulkopoliittika ja sisäpolitiikka vaativat SKDL:n ja kommunistien vetämistä mukaan hallitusvastuuseen. Tällä Kekkonen pyrki kolmeen asiaan: kansakunnan yhtenäisyyden parantamiseen, kommunistien vaarallisuuden vähentämiseen ja Neuvostoliitonsuhteiden parantamiseen.⁵⁶ *Juhani Suomi* on korostanut Kekkonen roolia suomalaisen kommunismin kesyttäjänä, sen sijaan *Lasse Lehtinen* on kyseenalaistanut tämän väitteen väitöskirjassaan kysymällä, miksi sitten asevelisocialistien samaan päämäärään pyrkinyt toiminta ei kelvannut Kekkoselle.⁵⁷

SDP:n antikommunistisen leiman puhdistaminen oli yksi Kekkonen tärkeimmistä projekteista, sillä ennen Rafael Paasion tuloa SDP:n johtoon kansanrintasuunnitelmien tiellä oli juuri sosialidemokraatit. Sosialidemokraatit eivät nimittäin halunneet mukaan hallitukseen jossa oli kommunisteja.⁵⁸ Vuonna 1966 Kekkonen kaavailema kansanrintamahallitus toteutui, kun keskusta, SDKL, TPSL ja SDP muodostivat hallituksen. Hallituskelpoisuus ja sen lunastaminen Kekkonen ja Moskovan silmissä oli mahdollista vasta, kun SDP mukautui tilanteen sanelemiin tosiasioihin.⁵⁹ Hallituskokoonpanojen ratkaisun siirtyessä Tamminiemi–Moskova akselille alistettiin suomalainen parlamentaarinen demokratia autoritäärisen valtion pelisäännöille, minkä vaikutukset ulottuivat puoluepolitiikkaan asti.

Kekkonen keskeisestä roolista huolimatta *Juhani Suomi* ei näe, että Kekkosella olisi ollut keskeistä roolia SDP:n ja myöhemmin tapahtuneeseen kokoomuksen linjan muutokseen. *Juhani Suomen* mukaan SDP:lle ratkaisevin tekijä oli puolueenjohtossa tapahtunut sukupolvenvaihdos ja puolueen pyrkimys parantaa suhteita Neuvostoliittoon. Kokoomuksessa tilanne muuttui viime kädessä EEC-kysymyksen ja puoluejohton linjanmuutoksen myötä.⁶⁰ *Juhani Suomen* tapa marginalisoida Kekkonen merkitystä ei kuitenkaan ole täysin perusteltua. Itse asiassa SDP pakotettiin tarkastamaan linjaansa juuri Kekkonen toimesta, tämänhän hän teki selväksi vuonna 1964 Helsingin Työväentalolla pitämässään puheessaan. Kekkonen totesi, että valo ”ei ala näkyä muutoin kuin että

⁵⁵ Seppinen 2004, 30, 33.

⁵⁶ Blomstedt & Klinge 1986, 162 (4.12.1950); Vesikansa 2004, 29.

⁵⁷ Suomi 1988, 477-478; Lehtinen 2002, 163.

⁵⁸ Jussila, Hentilä & Nevakivi 2000, 252.

⁵⁹ Smolander 2000, 211, 213. SDP:n murtautuminen paitsioasemasta vaati linjanmuutosta kolmessa kysymyksessä: ensimmäinen koski Neuvostoliittoa, toinen Kekkostä ja kolmas kommunisteja.

⁶⁰ Suomi, kirjallinen tiedonanto 9.12.2004.

käännyttään takaisin”. Tämä oli selvä ohje siitä, mitä SDP:n tuli tehdä päästäkseen paitioasemastaan.⁶¹

Juhani Suomen tulkinta ei otakaan huomioon kaikkia niitä tekijöitä, jotka johtivat siihen, että sekä kokoomuksen että SDP:n nuori sukupolvi halusi muuttaa poliittista linjaansa. *Juhani Suomi* jättääkin tällöin täysin huomiotta sen, että Kekkonen nimenomaan vaati kaikkia poliittisia voimia ryhmittymään hänen ohjaamansa ulkopoliittisen linjan taakse tai muuten ne saivat tyytyä oppositioasemaan. SDP:n ja kokoomuksen Kekkosvastaisille voimille Kekkonen ulkopoliittisen takuumiehen aseman tunnustaminen merkitsi vanhan poliittisen linjan hylkäämistä, mikä ei voinut toteutua kivuttomasti ilman uuden sukupolven astumista politiikkaan. Nuorelle sukupolvelle Kekkonen linjalle siirtyminen ei ollut pelkästään itsestään selvyys, vaan se oli myös keino kerätä poliittisia pelimerkkejä ja mahdollisuus osoittaa kuuliaisuutta valtionpäämiehelle, jonka käsissä hallituskysymykset ja nimityspolitiikka olivat.

Jukka Tarkan mukaan Kekkonen idänpolitiikka ja läheiset suhteet Neuvostoliittoon tekivät Suomesta ”Kremlin poliittisen laboratorion”. Neuvostoliiton tarkoituksena oli osoittaa maailmalle, että rauhanomainen vallankumous tuli mahdolliseksi kansanrintamahallitusten avulla. Asiat eivät kuitenkaan menneet Neuvostoliiton toivomalla tavalla, vaan Suomen kommunistinen puolue eriytyi neuvostoliittolaisesta linjasta. SKP:n kuuliaisuus Neuvostoliitolle alkoi rakoilla, mikä tuli esiin SKP:n linjariitana ja kommunistien suosion laskuna vuoden 1970 vaaleissa.⁶² 1960- ja 1970-lukujen aikana yhteydet suomalaispoliitikkojen ja Tehtaankadun välillä tiivistyivät. Kontaktien taustalla oli pyrkimys vilpittömään ystävyYTEEN, jolloin suhteita haittaavista epäluuloista päästäisiin. Nämä neuvostokontaktit saivatkin puolivirallisen leiman, mikä teki niistä hyväksyttäviä ja jopa tarpeellisia.⁶³ Yhteistyö neuvostoliittolaisten kanssa kehittyikin Kekkonen kaudella varsin mittavaksi.⁶⁴ Joskus neuvostokontaktit saivat myös ei-valtiollisia etuja palvelevia muotoja; niitä käytettiin taloudellisten tai poliittisten hyötyjen toivossa. Pelkistetysti voidaan sanoa, että Kekkonen presidenttiyden aikana tie valtakunnan huipulle

⁶¹ Koivisto 1997, 57; Holkeri, kirjallinen tiedonanto 4.3.2004. Holkerin mukaan SDP:n linjan muutokseen liittyi selvästi valtapoliittisia päämääriä.

⁶² Tarkka 1992, 129.

⁶³ Lehtinen 2002, 647.

⁶⁴ Jakobson 1992, 137. Max Jakobsonin mukaan monien kontaktien taustalla vaikutti ns. Jartsev-kompleksi: usko siitä, että kaikilla NL:n lähetystövirkeilijoilla oli suora yhteys Kremliin.

kävi hyvien neuvostosuhteiden kautta. Mitä tärkeämmässä poliittisessa asemassa oli, sitä kiinteämmät olivat yhteydet Tehtaankadulle. Kekkosesta tuli näiden henkilökohtaisten yhteyksien malliesimerkki jo sodan aikana aloitettujen neuvostokontaktien takia.⁶⁵ Kekkonen yhteydet itänaapuriin eivät rajoittuneet vain suurlähetystön KGB-kontakteihin, vaan Kekkonen neuvotteli usein henkilökohtaisesti Neuvostoliiton ylimmän johdon kanssa Suomen hallituksen tietämättä tästä.⁶⁶ *Jaakko Nousiainen* mukaan Kekkonen kahdenväliset kontaktit – niiden mahdollista hyödyllisyyttä kiistämättä – muodostivat parlamentaarisen ongelman:

*jos presidentillä on mahdollisuus irrottautua parlamentaarisista sidonnaisuuksista ulkopoliittisissa toimissa, kuka pystyy valvomaan hänen käyttäytymistään sisäisissä asioissa?*⁶⁷

Kekkonen kontaktit ja hänen tapansa käyttää ulkopoliitiikkaa ja Neuvostoliittoa sisäpolitiikassa huomattiin nopeasti suomalaispoliitikkojen keskuudessa. Kekkonen ympärille alkoi kerääntyä myötäjuoksijoita, jotka ottivat Kekkonen toimintatavat kriittikittävästi käyttöönsä: perässähiihtäjäjilmiö sai alkunsa.⁶⁸

1960-luvulla Kekkoseen henkilöitynyt idänpolitiikka muuttui suomalaisen politiikan ytimeksi, jonka ympärille muut politiikan osa-alueet nivoutuivat. Talous-, sisä-, ulko- ja turvallisuuspolitiikka noudattelivat viime kädessä idänpolitiikan sanelemia reunaehtoja, jotka johdettiin Pariisin rauhansopimuksesta, YYA-sopimuksesta sekä yöpakkas- ja noottikriisin opetuksista. Idänpolitiikan tärkeimpänä ohjenuorana oli se, että kaikessa politiikanteossa tuli ensisijaisesti ottaa huomioon hyvien ja ystävällisten suhteiden säilyttäminen suureen itänaapuriin. Idänpolitiikan keskeinen asema ja sen peruseriaatteen eli luottamuksellisten ja ystävällismielisen politiikan harjoittaminen Neuvostoliiton kanssa vaati sekä poliittista eliittiä että koko suomalaista yhteiskuntaa asettumaan yhteisten päämäärien taakse.

Kekkonen ulkopoliitiikan tavoitteena oli jatkaa Paasikiven aloittamaa pragmaattista puolueettomuuspolitiikkaa, jossa Suomi pyrki olemaan erossa suurvaltakonflikteista, ja

⁶⁵ Jussila, Hentilä & Nevakivi 2000, 261.

⁶⁶ Alholm 2001, 303.

⁶⁷ Nousiainen 1985, 282.

⁶⁸ Tarkka 1992, 206.

jaettujen valtioiden kohdalla pyrittiin tasapuolisiin suhteisiin.⁶⁹ Erityisen tärkeänä asiana Kekkonen piti Suomen puolueettomuusaseman tunnustamista Neuvostoliiton ja muiden ulkovaltojen taholta. Tämän tunnustuksen saaminen oli Kekkonen ulkopoliittisen linjan päämääränä. Kekkonen johtamaan ulkopoliittikkaan oli sisäänrakennettuna sen paradoksaalinen luonne. Suomen ulkopoliitiikan nojaaminen puolueettomuuteen, suurvaltakonfliktien ulkopuolella pysymiseen ja luottamuksellisiin suhteisiin Neuvostoliiton kanssa tekivät Suomesta kansainvälisessä politiikassa kummajaisen. Suomen ulkopoliitiikan peruslähtökohta eli Neuvostoliiton turvallisuusintressien huomioon ottaminen – YYA-sopimus tästä takeena – johti siihen, että tosiasiallisesti Suomea ei voitu pitää puolueettomana valtiona, sillä se oli ulko- ja puolustuspolitiikan osalta vahvasti sidoksissa Neuvostoliittoon.

Kekkonen ulkopoliitiikan peruslinjaa on luonnehdittu reaalipoliittiseksi linjaksi, silti lausunnot suomalais-neuvostoliittolaisista suhteista eivät aina anna mairittelevaa kuvaa ulkopoliitikantekijöiden reaalipoliittisista kyvyistä. Tästä esimerkkinä Ahti Karjalaisen toteamus: ”Maittemme suhteet eivät ole tuuliviiri, jota eri suunnilta puhaltelevat satunnaiset tuulet herkästi kääntelevät”.⁷⁰ Todellisuus oli kuitenkin toinen: suhteet Neuvostoliittoon olivat erittäin herkäät ja niihin vaikuttivat sekä Suomen sisäpoliittiset että kansainväliset tekijät.

Suomen puolueettomuuspolitiikan harjoittamiselle ilmaantui lisää ongelmia Neuvostoliiton hylätessä 1960-luvun lopussa rauhanomaisenrinnakkaiselon politiikan, jonka tilalle tuli Brezhnevin doktriini⁷¹. Neuvostoliiton ulkopoliitikassa omaksuttiin aggressiivisempi linja, ja samalla sotilaalliseen voimaan turvautuminen tuli helpommaksi. Neuvostoliiton etupiirijattelu tuli entistäkin selvemmäksi Euroopassa. Brezhnevin doktriinin myötä myös Suomen puolueettomuusaseman tunnustaminen Neuvostoliiton taholta tuli mahdottomaksi. Ahti Karjalainen ja Urho Kekkonen päätyivätkin siihen, että puolueettomuudesta puhuttaessa viitattaisiin YYA-sopimukseen, jottei Neuvostoliitto epäilisi Suomen ulkopoliittista linjaa.⁷² Puolueettomuusaseman saamiseksi Kekkonen ryhtyi

⁶⁹ Jussila, Hentilä & Nevakivi 2000, 301.

⁷⁰ Ahti Karjalaisen puhe Suomen ja Neuvostoliiton nuorison ystävyysjuhlassa Turussa 7.4.1970, 12 L Kansio 52. UMa.

⁷¹ Fjodorov 2001, 80–81.

⁷² Seppinen 1997, 350.

Neuvostoliiton kannustamana ajamaan Euroopan turvallisuuskokousajatusta jo 1950-luvulla tavoitteenaan Suomen puolueettomuusaseman vahvistaminen.⁷³

1960- ja 70-lukujen aikana ulkopoliitikasta puhuttiin ns. virallisena ulkopoliitikkana, jolla itse asiassa tarkoitettiin Neuvostoliittoa ja sen huomioimista kaikessa ulkopoliittisessa päätöksenteossa. Viralliseen ulkopoliitikkaan kuului olennaisena osana myös poliittinen liturgia, joka tarkoitti ulkopoliittisesti turvallisten hokemien toistelemista.⁷⁴ Aluksi liturgia kuului YYA-sopimuksen vuosijuhlien puheisiin ja valtiomiesten virallisiin tapaamisiin, mutta 1970-luvulle tultaessa se levisi myös yleisempään käyttöön. Ystävyydestä, luottamuksesta, rauhanomaisesta rinnakkaiselosta ja hyvistä naapuruussuhteista tuli hokema, jolla todisteltiin suhteiden hyvää tilaa sekä neuvostoliittolaisille että itsellemme.

2.3. Suomettuminen: reaali politiikkaa vai rähmällä oloa?

YYA-sopimuksen myötä Suomen puolueettomuuden ja itsenäisyyden ylle lankesi varjo. Etenkin länsimaissa koettiin, että Suomi oli todellisuudessa vain Neuvostoliiton valta-alueeseen kuuluva satelliittivaltio. Neuvostoliiton läheisyys ja Suomen sitominen YYA-sopimuksella osaksi Neuvostoliiton puolustusjärjestelyitä johtivat siihen, että Suomen itsenäisyyttä pidettiin vähintäänkin kiistanalaisena.

Aluksi suomettuminen esiintyi länsieurooppalaisessa keskustelussa. Ensimmäisenä suomettumis-käsitettä kuvaili Richard Löwenthal analysoidessaan Länsi-Berliinin tilannetta vuonna 1963: ”Vaara piilee siinä, että Neuvostoliitto voisi détenten lämpimän päivänpaisteen avulla saavuttaa sen, mihin sen uhkausten kylmällä viimalla ei päästy: Saksan jaon lailliseen vakiinnuttamiseen ja Atlantin liiton hajoamiseen”.⁷⁵ Tällä Löwenthal viittasi Länsi-Berliinin herkkään tilanteeseen ja siihen, että mikäli länsivallat vetäisivät joukkonsa pois, saisi Neuvostoliitto entistäkin tiukemman otteen Berliinistä. Löwenthalin lähtökohtana oli tietenkin Suomi, joka oli joutunut Neuvostoliiton otteeseen lännen ollessa kykenemätön tasapainottamaan tilannetta Suomessa.

⁷³ Seppinen 1997, 353.

⁷⁴ Apunen 1984, 205.

⁷⁵ Crosby 1978, 218; Klinge 2001, 35.

Hans Peter Krosbyn mukaan suomettumis-termi esiintyi itävaltalaislehdissä jo 1950-luvulla, josta se levisi 1960-luvulla Saksan liittotasavaltaan. Siellä termistä tuli kuuluisa Willy Brandtin uuden idänpolitiikan myötä.⁷⁶ Tuolloin suomettumisella viitattiin Suomen ja Neuvostoliiton erityissuhteeseen ja siihen, että Neuvostoliitolla katsottiin olevan Suomen suhteen tietynlainen veto-oikeus. Tämä altisti nimellisesti suvereenin Suomen Neuvostoliiton painostukselle, mistä todisteena olivat vuosien 1958 ja 1961 kriisit. Ulkomailla tämä johti siihen, että erityisesti Euroopassa ja Yhdysvalloissa suomettumisesta tuli kielteinen ilmiö. Suomettumisella tarkoitettiin kauko-ohjaussuhdetta Suomen ja Neuvostoliiton välillä, jossa pienempi joutui mukauttamaan politiikkansa suuremman intresseihin sopivaksi, ja joskus jopa toimimaan suuremman käsikassana. Suomettumissan käytön taustalla tuleekin nähdä Länsi-Euroopan huoli siitä, että mikäli Suomen esimerkki leviäisi muualle, merkitsisi se Naton vaikutusvallan vähentymistä ja Neuvostoliiton vaikutusvallan kasvamista. Länsimaisessa lehdissä käyty suomettumiskeskustelu ei ollutkaan vain Suomen tilanteen kummastelua, vaan paremminkin Länsi-Euroopan pelottelua Neuvostoliiton vaikutusvallan kasvusta ja sen tuomista vaaroista.

Vaikka suomettumis-käsite oli saanut negatiivisen leiman, suomalaiset yrittivät kääntää sen merkityksen hyväksi ulkopolitiikaksi, jonka avulla pieni valtio kykeni säilyttämään itsenäisyytensä suurvallan naapurina. Suomalaisen selitysmallin mukaan suomettuminen oli vain osoitus suuresta valtioviisaudesta, kuten Kekkonen sitä vuonna 1973 kuvaili: ”me tarjoamme malliksi sen tuloksen: luottamuksellisen ja rakentavan yhteistyön valtioiden kesken, joilla on erilainen yhteiskuntajärjestys. Se on oikeaa ’suomettumista’”.⁷⁷

Timo Vihavaisen mukaan suomettuminen merkitsi 1970-luvulla vakiintunutta uuden tyyppistä kansallista ymmärrystä, mitä hallitsi tietoisuus ylivertaisesta itänaapurista. Neuvostoliitosta oli tullut suurvalta, jonka vaatimukset tuli hyväksyä. Tämä ei tarkoittanut pelkästään Neuvostoliiton turvallisuusintressien hyväksymistä. Suomettumisen myötä kaikki, mm. Suomen historia, tuli nähdä neuvostoliittolaisesta näkökulmasta käsin.⁷⁸ Samalla autoritäärisen valtion näkökantojen huomioonottaminen alkoi vaikuttaa

⁷⁶ Krosby 1978, 219; Vihavainen 1991, 18–19.

⁷⁷ Vihavainen 1991, 9–11.

⁷⁸ Vihavainen 1991, 9–11, 207, 287.

myös Suomen poliittiseen järjestelmään, jonka liberaalin demokratian periaatteet alkoivat vääristyä.⁷⁹

Suomettumiseen liittyy useita erilaisia tulkintoja ja näkemyksiä siitä, mikä ylipäänsä oli suomettumista ja mikä ei. Pohdinnan kohteena on ollut mm. se, miten jyrkkä kumarruskulma tulee nähdä liioitteluna ja liehittelynä. On kiistelty siitä, oliko Suomen ulkopoliittikka liian varovaista ja Neuvostoliittoa huomioivaa vai oliko se sittenkin reaalipoliittisesti kestäväällä pohjalla.⁸⁰ Nykyään suomettumisen ulkopoliittinen aspekti on jätetty vähemmälle ja huomio on kiinnitetty suomettumisen sisäpoliittiseen puoleen.

Sisäpolitiikassa suomettuminen oli ennen kaikkea Neuvostoliiton käyttämistä Suomen sisäpoliittisessa pelissä. Neuvostoliittoa käytettiin joko suoraan tai epäsuorasti omia poliittisia etuja ajettaessa. Moskovan-kortin käyttö ilmeni mm. hallitusratkaisujen kierrättämisenä Moskovan kautta, sisäpoliittisten vastustajien nujertamisena ulkopoliittista asetta käyttämällä ja Tehtaankadun neuvonpitotilaisuuksien muuttumisena maan tavaksi. Ulkopoliittisen aseiden käyttäminen loi ilmapiirin, joka pakotti politiikassa mukana olleita mukautumaan Neuvostoliitto-kortilla pelaavien sääntöihin. Ainoa tapa välttyä ulkopoliittiselta aseelta oli ottaa se myös omaan käyttöön ja siten osoittaa oma puhdasoppisuutensa.⁸¹ 1970-luvulle tultaessa tämä johtikin siihen, että lähes kaikki puolueet turvautuivat Tehtaankadun neuvoihin pyrkiessään tärkeinä pitämiin poliittisiin päämääriin. Sisäpolitiikasta tuli kilpalaulantaa. Moskovan-kortin käyttö ei kuitenkaan ollut ilmaista, sillä sen käytöstä maksettiin ulkopoliittinen hinta. Kilpailu ”ulkopoliittisesta puhdasoppisuudesta” johti Suomen ulkopoliittisen liikkumatilan ja puhdasoppisuuden reunaehtojen kaventumiseen. Loppujen lopuksi Moskovan-kortilla saatuja sisäpoliittisia voittoja tuli siis maksaa takaisin todistamalla luottamuksellisuus ja ystävällismielisyys sanoin ja teoin Neuvostoliitolle.

1960- ja 1970-lukujen aikana virallisissa puheissa Suomen ja Neuvostoliiton suhteet kuvailtiin ystävyyden ja luottamuksen varaan rakentuvaksi yhteistyöksi. *Timo Vihavai-*

⁷⁹ Majander 2001, 99.

⁸⁰ HS 29.5.2001. Juha Sihvola mukaan kaikki ”suomettuminen ei kuitenkaan ollut häpeällistä, sillä se mahdollisti demokratian rakentamisen”.

⁸¹ Zyskovicz, haastattelu 27.1.2005: Ben Zyskoviczin mukaan myös kokoomus alkoi 70-luvulla käyttää Moskovan korttia ja ulkopoliittista leimakirvestä ns. äärioikeistolaisia vastaan. Tällä puolue pyrki tekemään eroa kaikkein neuvostovastaisimpiin voimiin. Samalla kokoomus pyrki osoittamaan oman ulkopoliittisen linjansa oikeaoppisuuden.

sen mukaan Neuvostoliitto käyttikin ystävyys- ja luottamuksellisuuden positiivisyytteistä politiikkaa omien ulkopoliittisten päämääriensä ajamiseen. Suomeltahan voitiin ystävänä vaatia vilpittömyyttä, uskollisuutta ja uhrautuvuutta; suomalaisten oma etu tuli hylätä hyvän ystävän edun edessä. Luottamuksen problemaattisuus tuli suomalaisille selväksi viimeistään silloin kun huomattiin, että luottamus ansaittiin vain Neuvostoliiton sanelemalla tavalla. Suomessa ajaututtiin tilanteeseen, jossa luottamuksen hankkija joutui Neuvostoliiton – eli luottamuksen myöntäjän – armoille.⁸² Tämä taas lietsoi entisestään pyrkimyksiä miellyttää Neuvostoliittoa ja sen Tehtaankadulla olleita edustajia.

Luottamuksellisten ja ystävällisten suhteiden ongelmallisuudesta sekä Neuvostoliiton ja Suomen epätasa-arvoisesta suhteesta kertoo myös se, että juuri Suomen tuli noudattaa sekä politiikassaan että lehdistökeskustelussaan YYA-sopimuksen ehtoja.⁸³ YYA-sopimukseen vetoamalla onnistuttiinkin ulottamaan autoritäärisen yhteiskunnan menetelmiä myös Suomeen, mikä näkyi sanomalehtikirjoittelun silmälläpitona ja ”epäystävällisten” henkilöiden hiljentämisenä. Neuvostolehdistö toikin välittömästi esiin hyvien ystävyys-suhteiden vastaiset ilmiöt, joita Suomessa oli esiintynyt. Neuvostoliittoon kohdistuviin vihamielisiin kirjoituksiin reagoitiin myös Neuvostoliiton suurlähetystön tekemillä huomautuksilla ja Kekkonen myllykirjeillä.⁸⁴ Neuvostoliitto korotti kin itsensä suomalais-neuvostoliittolaisen ystävyys-suhteen moraalinvartijaksi, ja siten se oli myös velvollinen ilmoittamaan havaitsemistaan epäkohdista. Suomen sen sijaan tuli keskittyä vain ystävyys-suhteen vaalimiseen, mikä edellytti jokaiselta suomalaiselta vastuuntuntoisuutta ja hyvän Neuvostoliitto-ystävän tunteiden huomioimista; tähän ystävyys-teen ei kuulunut toisen kritisoiminen tai motiivien epäileminen.

Suomalaiseen sanomalehtikirjoitteluun pyrittiin vaikuttamaan sekä lainsäädännöllä että sanomalehtien vastuuntuntoisuuteen vetoamalla, mikä tosiasiasa tarkoitti itsensensuuri vaatimuksia. Tšekkoslovakian tapahtumat ja Urho Kekkonen aseman vahvistumi-

---

⁸² Vihavainen 1991, 287.

⁸³ Salminen 1996, 17, 267.

⁸⁴ NL ulkoministeriön skandinaavisen osaston päällikkö Belohvostikov valitti 27.7.1973 Vasabladetin, Turun Sanomien, Iltä-Sanomien, Expressin, Nootin, Hymyn, Uusi Suomi -lehden, Aamulehden, Suomen Kuvalehden ja ”profashistskogo” Ratto-aikakauslehden kirjoittelusta. Moskovan suurlähetystön kirjelmä n:o 1367/404. 12L kansio 54 UMa.

nen 1970-luvulla vaikuttivat merkittävästi suomalaiseen lehdistökirjoitteluun.⁸⁵ Kekkonen myllykirjeet ja ulkoministeriön puhuttelut tehosivat ja vaikenemisen kulttuuri löi itsensä läpi. 1970-luvulla suomalaisten sanomalehtien sivuilta oli entistäkin vaikeampaa löytää Neuvostoliitolle epäystävällisiä tekstejä.⁸⁶

Negatiivisesti tulkittuna suomettumiseen voidaan sisällyttää monia ilmiöitä: itsesensuuria, liehittelyä ja pahimmillaan jopa poliittisen uran luomiseen Neuvostoliiton avulla. Suomettumista tarkasteltaessa Suomi-kuvan kautta ei voida olla huomaamatta, että 1960-luvulta lähtien Suomi liukui yhä enemmän Neuvostoliiton vaikutusvallan piiriin. Suomen kansainvälisen aseman herkkyyks Neuvostoliiton naapurina huomattiin myös länsimaissa, jossa suomettumis-termi syntyi. Tulisikin kysyä, miksi suomettumis-termi ylipäänsä syntyi, jos sille ei ollut vastinetta todellisuudessa? Oliko kyse länsimaalaisten tietämättömyydestä vai suomalaisten tosiasioiden kieltämisestä? Kiistämätön tosiasia on kuitenkin se, että Suomen ulkopoliittinen liikkumatila kaventui sitä mukaa kuin Neuvostoliiton ulkopoliittinen aktiivisuus kasvoi. Ulkopoliittisen liikkumatilan ohella kaventui myös Suomen sisäpoliittinen liikkumatila. Hallitusten ja poliitikkojen tuli täyttää ulkopoliittiset vaatimukset. Neuvostovastaisuutta ei sallittu. Myös julkinen sana joutui lähes totalitäärisen tarkkailun kohteeksi Kekkonen, K-linjan ja Neuvostoliiton toimesta.

2.4. Antikommunismi YVA-Suomessa

Suomessa antikommunismien kulta-aika sijoittuu sotien väliseen aikakauteen, jolloin monet antikommunistiset järjestöt – Suojeluskunta-järjestö, Lapuanliike, Akateeminen Karjala-seura (AKS), Lotta Svärd -järjestö, Kansalaistietotoimisto, Vientirauha, Itsenäisyyden Liitto, Vapaussodan Rintamamiesten Liitto ja Heimosoturien Liitto – toimivat aktiivisesti.⁸⁷ Antikommunismi oli keskeisessä asemassa rakennettaessa nuorta tasavaltaa, joka teki tiliä traumaattisen sisällissodan kanssa. Jatkosodan päättymisestä muodostui suomalaisen antikommunistisen toiminnan vedenjakaja, kun fasistiseksi leimat-

⁸⁵ Salminen 1996, 266–269.

⁸⁶ Valkonen, kirjallinen tiedonanto 11.1.2005. Ulkoministeriön ”diplomaatit takoivat (pää)toimittajien päähän ainoaa oikeaa tapaa kirjoittaa ulkopoliitikasta. Se oli useimmissa tapauksissa tehokasta oppia, koska päätoimittajat eivät oikein voineet jäädä paitsioon ulkoministeriön suhteen.”

⁸⁷ Vesikansa 2004, 13, 27.

tujen järjestöjen toiminta kiellettiin. Tämä pakotti myös kommunisminvastaista toimintaa organisoitumaan uudelleen.

Vaikka antikommunistiset järjestöt sodan loputtua lakkautettiin, se ei merkinnyt kuoliniskua itse antikommunismille. Päinvastoin, sodan kokemukset olivat monille – etenkin sivistyneistölle ja talouselämälle – todisteena siitä, että kommunismin pelko ei ollut turhaa. Kommunisteja pidettiin Stalinin viidentenä kolonnana ja kansainvälisinä toimijoina, jotka pyrkivät Neuvostoliiton avustamana vallankumoukseen. Tämän takia yhteistyö kommunistien kanssa oli mahdotonta. Ainoana vaihtoehtona oli estää kommunismin eteneminen pääsemällä kommunismia elättäville lähteille ja viemällä pohja kommunismin kannatukselta.⁸⁸ Antikommunistista toimintaa jatkettiin, mutta vain uusien keinoin. 1950-luvulle tultaessa toiminta aktivoituikin uudelleen. Antikommunistinen traditio oli pysynyt vahvana, vaikka virallinen Suomi teki pesäeroa kommunisminvastaisuuteen pyrkiessään hyviin suhteisiin Neuvostoliiton kanssa.

1950-luvun alussa virinnyt antikommunistinen toiminta oli sotia edeltänyttä toimintaa salaisempaa ja sillä pyrittiin kommunistien yhteiskunnalliseen eristämiseen ja sopeuttamiseen. Päämäärän kannalta keskeisessä roolissa oli etenkin SDP, joka taisteli kommunisteja vastaan ammattiyhdistysliikkeessä. SDP:n ohella työnantajat olivat keskeisiä toimijoita kommunismia torjuttaessa. Aseveljeyden yhdistämänä SDP ja työnantajat tekivät elinkeinoelämästä voimakkaan toimijan antikommunistisessa taistelussa. Kommunismin patoamisen keinoiksi otettiin sekä sosiaalitoiminnan tehostaminen että työehtosopimukset. Työnantajien ja sosialidemokraattien liittoutuminen kommunismia vastaan tuottikin tulosta. Kommunistien yhteiskunnallinen asema heikkeni merkittävästi vuosien 1944–1948 tilanteeseen verrattuna.⁸⁹

Syynä antikommunistisen toiminnan aktivoitumiseen juuri 1950-luvulla oli kommunismin uhan jatkuva lisääntyminen Korean sodan takia. Suomessa antikommunistinen toiminta virkosi sisäpoliittisten olojen vakiinnuttua, ja sen kuumimmat vuodet ajoittuivat vuosiin 1954–1958. Osaltaan tähän vaikutti kommunismin tilapäinen alennustila – Geneven neuvottelut ja Stalinin kuolema. Suomessa antikommunismien nousu näkyi kah-

⁸⁸ Kommunistien todelliset suunnitelmat. Kommunismi I, 29B5. PTA; Kommunisminvastainen taistelu. Kommunismi II, 29B5. PTA; Nykypäivä 2/1960; Vesikansa 2004, 47, 49.

⁸⁹ Majander 1990, 135; Vesikansa 2004, 13–14, 34.

den uuden antikommunistisen järjestön, Vapauden Akateemisen Liiton (VAL) ja Suomen Yhteiskunnan Tuki -säätiön (SYT) perustamisena. Järjestöjen päämääränä oli päästä eroon Neuvostoliiton talutusnuorasta, kommunisteista ja Kekkoesta, jonka poliittinen ura lähti huimaan nousuun sodan jälkeen.⁹⁰

Suomessa yliopiston merkitys kommunisminvastaisessa taistelussa oli suuri, sillä siellä antikommunismilla oli pitkät perinteet mm. AKS:n toiminnan kautta. Kommunistien yrityksistä huolimatta yliopisto säilytti roolinsa länsimaisen vapauden ja suomalaisen kulttuurin vaalijana. 1950-luvulla antikommunistisen toimintansa aloitti myös Vapauden Akateeminen Liitto.⁹¹ VAL:n tarkoituksena oli turvata asevelihengen jatkuminen ja estää yliopistomaailman puoluepoliittinen jakautuminen. *Laura Kolben* mukaan yliopistomaailmaan sijoittuva antikommunismi on nähtävä osana suuren isänmaallisen tradition perintöä, jota ylioppilaat varjelivat. Yliopiston vaalimassa isänmaallisessa traditiossa ei alun perin ollut kyse antikommunismista, vaan sen juuret olivat kielitaistelun ajoissa. 1950-luvulle tultaessa isänmaallisen tradition osaksi liitettiin talvisodan yhtenäisyyden vaaliminen sekä Mannerheimin suurmieskultti, jossa antikommunismi ja valkoisen Suomen isänmaallisuus kiteytyivät.⁹²

SYT oli VAL:ä moniulotteisempi, porvarillisempi, se ja nojasi laillisuusperinteeseen. *Jarkko Vesikansa* nimittääkin SYT:tä ”Säilyttävien voimien” veljeskunnaksi, jolla hän viittaa säätiön konservatiivisen luonteeseen. SYT:n päätehtävänä oli ”sellaisten muutosten vastustaminen, jotka voisivat tarjota kommunisteille tilaisuuden vaikutusvallan lisäämiseen ja yhteiskunnan perusrakenteiden murtamiseen”. SYT:n toiminnasta tekee mielenkiintoisen se, että siihen osallistui varsin laaja joukko tunnettuja poliitikkoja, yhteiskunnallisia vaikuttajia ja elinkeinoelämän edustajia.⁹³

Suomalaista antikommunistista toimintaa tarkasteltaessa on huomattava, että siihen kuului sekä julkinen että salainen puoli. Tavallisesti toimintaan osallistuneet olivat mu-

⁹⁰ Rentola 1997, 306; Vesikansa 2004, 1956.

⁹¹ Eskelinen 2004, 207.

⁹² Kolbe 1996, 11, 36–37.

⁹³ Vesikansa 2004, 91, 76–77, 93–94. Poliitikoista SYT:n toimintaan osallistuivat mm. Väinö Leskinen, Johannes Virolainen, L.A. Puntila, Väinö Tanner, Päiviö Hetemäki ja Hjalmar Procopé. Poliitikkojen ohella toiminnassa oli mukana elinkeinoelämä. Rahoittajina toimi mm. Kymi-yhtiö, Enso-Gutzeit, Kemi Oy, KOP, Stockmann ja Rauma-Repola.

kana useammassa kuin vain yhdessä järjestössä. Osa toimintaan osallistuneista pidättyi ainoastaan salaisessa toiminnassa, osa toimi sekä peitellysti että julkisesti, ja vain suppea joukko toimi pelkästään julkisuudessa. Julkinen kommunisminvastustaminen oli myös merkitykseltään ja osallistuneiden lukumäärältä salaista toimintaa rajoittuneempaa. Syynä tähän olivat Pariisin rauhansopimuksen ja YYA-sopimuksen velvoitteet, jotka tekivät kommunisminvastaisuudesta neuvostovastaista. Avoin kommunisminvastaisuus johti ainoastaan leimautumiseen ja poliittiseen paitsioasemaan.⁹⁴

Kommunisminvastaisuuden leimautuminen ulkopoliittisesti epäilyttäväksi ja hyvien idänsuhteiden vastaiseksi toiminnaksi heikensi julkisesti toimivien kommunisminvastaiten henkilöiden toimintamahdollisuuksia politiikassa. Tämä näkyi heidän pysymisenä hallituspaitsiossa. Tärkeimpiin yhteiskunnallisiin tehtäviin nimitettiin vain ulkopoliittisesti luotettavia henkilöitä. Kekkonen vaati ulkopoliittisesta luotettavuudesta juontuivat uuden isänmaallisuuden vaatimuksesta; isänmaallisuus ei saisi rakentua kommunismin- ja neuvostovastaisuuden varaan. Tältä pohjalta on myös tarkasteltava hänen suhtautumistaan antikommunistiseen toimintaan, oli se sitten julkista tai salaista. Kekkonen suhtautuminen antikommunismiin näkyi myös hallituksia muodostettaessa. Hallitusvastuu sidottiin Neuvostoliiton luottamukseen. Julkisesti kommunismia vastaan toimivilla poliitikoilla ei ollut tosiasiallisia mahdollisuuksia edetä urallaan oppositiopoliittikkoa pidemmälle. Kekkonen toimintaa ohjasi viimekädessä YYA-sopimuksen velvoitteet, joiden puitteissa tehtiin sekä ulko- että sisäpolitiikkaa.

---

⁹⁴ ”Suora, äänekäs hyökkäily kommunismia vastaan ei näytä tuovan tulosta. Jotta Skdl:n kannatusta voitaisiin vähentää, on poistettava ne syyt, joiden vuoksi henkilöt antavat äänensä tälle ryhmälle (...) kommunismi vallataan sisältäpäin. Suomessa tämä tapa on välttämätön senkin vuoksi, että avoin, äänekäs taistelu kommunismia vastaan helposti käsitetään Neuvostoliiton vastaiseksi toiminnaksi ja saa sen vuoksi monen tässä työssä arastelemaan.”, Kommunismi Suomessa s.6. Harri Holkeri 1960–1975 kommunismi. 34D2. PTA.

3. GEORG C. EHRNROOTH

3.1. Perhetausta ja nuoruusvuodet

Georg C. Ehrnroothin elämään tutustuttaessa jo pelkästään hänen sukutaustansa tekee hänestä mielenkiintoisen ja monitahoisen henkilön. Kuuluihan hän yhteen Suomen kuuluisimmista ja vaikutusvaltaisimmista aatelissuvuista. Ehrnroothin suvulla on lujat siteet yhteiskunnan huipulle sekä taloudessa että politiikassa. Georg C. Ehrnroothin äidinisä, pankinjohtaja kreivi Carl Mannerheim, oli autonomian ajan hallituksenvastaisen radikaalin opposition johtohenkilöitä ja joutui venäläistämiskauden aikana lähtemään maanpakoon Ruotsiin. Carl Gustaf Emil Mannerheim, johon valkoinen Suomi henkilöityi, oli Georgin äidin setä ja Georgin kummisetä. Georgin isä, Carl Johan Casimir Ehrnrooth, oli merkittävä suurteollisuusvaikuttaja Kymi Oy:ssä.⁹⁵

Georg C. Ehrnrooth syntyi 27.7.1926 Lahdessa, josta hän muutti vain muutaman kuukauden ikäisenä Helsinkiin. Vuonna 1944 Ylioppilaaksi päästyään Nya svenska läroverket i Helsingforsista hän siirtyi yliopistoon, jossa hän suoritti oikeustieteelliset opinnot vuosina 1944–1948 valmistuen lopulta vuonna 1954 oikeustieteiden lisensiaatiksi. Työelämän Georg C. Ehrnrooth aloitti Kaarlo Castrénin asianajotoimistossa. Sieltä hän siirtyi vuonna 1954 Procopén & Hornborgin asianajotoimistoon, missä työskenteli vuoteen 1958 asti, kunnes aloitti täyspäiväisen politikoinnin.

Hänen sukutaustansa, – perustuslaillisuus-oikeistolaisuus-ruotsinkielisyys – siteensä liike-elämään ja koulutuksensa muodostivat kokonaisuuden, jonka kautta Georg C. Ehrnrooth omaksui isänmaallisuuden, kristillisyyden ja länsimaisen kulttuurin arvostamisen. Etenkään C. G. E. Mannerheimin merkitystä Ehrnroothin maailmankatsomuksen muotoutumisessa ei voi liiaksi korostaa. Mannerheim ei ollutkaan aivan tavallinen kummisetä, vaan henkilö, josta tuli nuoren tasavallan symboli ja osa sen identiteettiä. Mannerheimin asema valkoisen Suomen kenraalina ja isänmaallisuuden ilmentymänä jätti jälkensä myös hänen kummipoikaansa Georg C. Ehrnroothiin. Ehrnroothin isänmaalli-

⁹⁵ Seppinen 2003, 14. vrt. Urho Kekkosen taustoihin: ”ei ollut kartanoa, ei mahtavaa sukua – Urho Kekkonen ei syntynyt valtaan. Hänen sukutaustansa niin isän kuin äidinkin puolelta olivat tyypillisiä itäisessä Suomessa: he olivat vanhojen talonpoikaissukujen jälkeläisiä.”

suutta voidaankin pitää ennen kaikkea verenperintönä ja velvoitteena, joka tuli suoraan Carl Gustaf Emil Mannerheimiltä.

3.2. Poliittisen ajattelun kehittyminen

3.2.1. Käänteentekevä vuosi 1945

Georg C. Ehrnroothin poliittinen herääminen tapahtui vuonna 1945, jolloin hän opiskeli Helsingin yliopistossa oikeustieteitä. Samaan aikaan Suomi teki tiliä sodanaikaisten poliitikkojen kanssa. Eduskunnassa jätettiin välikysymys Hertta Kuusisen johdolla sotasyllisten rankaisemisesta. Tähän välikysymykseen osallistui myös kymmenen ruotsalaisen kansanpuolueen eduskuntaryhmän jäsentä. Säätytalon tapahtumien vaikutus ei rajoittunut vain rangaistaviin poliitikkoihin, vaan myös nuoreen oikeustieteen opiskelijaan Georg C. Ehrnroothiin:

Kiinnostukseni politiikan dramaattista kehitystä kohtaan kasvoi, samoin tyytymättömyyteni Ruotsalaisen kansanpuolueen vasemmistolinjaa kohtaan. Mittani oli lähes täynnä, kun sotasyllisysoikeudenkäynnin tuomiot langetettiin⁹⁶

Vuoden 1946 sotasyllisysoikeudenkäynnistä tulikin Ehrnroothin poliittisen ajattelun kannalta kahdella tavalla merkittävä tapahtuma. Se synnytti sekä kiinnostuksen politiikkaan että vihan Urho Kekkosta kohtaan, jonka toimintaa oikeustieteitä opiskeleva Ehrnrooth piti moraalittomana ja omia poliittisia etuja ajavana.⁹⁷ Ehrnrooth ei ollut ainoa, jolle Kekkonen persoona alkoi muodostua epämiellyttäväksi, sillä samalla tavoin reagoitiin myös eri puolueiden aseveljien keskuudessa.⁹⁸ Ehrnroothin Kekkos-vastaisuuden takana voi myös olla Kekkonen ruotsalaisvastainen toiminta ja asennoituminen. Kekkonen oli nimittäin 1910- ja 1920-luvulla aitosuomalaisena puhunut jopa diktatuurista suomalaisuuden turvana, mikä oli selvä hyökkäys ruotsinkielistä vähemmistöä vastaan. Samasta asenteesta kertoo se, että vuonna 1926 Kekkonen vastusti ruotsalaisuuden päivän tekemistä yleiseksi liputuspäiväksi.⁹⁹

⁹⁶ Ehrnrooth 1999, 21.

⁹⁷ Ehrnrooth, haastattelu 13.5.2004.

⁹⁸ Suomi 1990, 255; Lehtinen 2002, 113.

⁹⁹ Seppinen 2004, 19–20.

Vaaran vuosista muodostui Georg C. Ehrnroothin elämän kannalta ratkaiseva aika, sillä tuolloin hänen kiinnostuksensa politiikkaa kohtaan heräsi. Vaaran vuosien aikana hän otti myös ensimmäiset askeleensa poliittisessa toiminnassa kirjoittamalla lehtikirjoituksia. Kommunistien nouseminen maan alta, Kuusisen välikysymys, sotasyllisyysoikeudenkäynti ja epäilyt kommunistien suunnitelmista – vallankaappaushuhut vuonna 1948 – olivat tekijöitä, jotka nostattivat Georg C. Ehrnroothissa halun puolustaa tärkeinä pitämiään arvoja. Huoli isänmaan tulevaisuudesta ja yhteiskuntajärjestyksen säilymisestä pakottivat hänet osallistumaan poliittiseen toimintaan.¹⁰⁰ Poliitikasta kiinnostuminen ja ryhtyminen poliittiseksi toimijaksi ei kuitenkaan tapahtunut silmänräpäyksessä, vaan hitaasti politiikkaa seuraamalla ja lehtikirjoituksia kirjoittamalla.¹⁰¹ Voidaan jopa väittää Ehrnroothin ajautuneen politiikan pariin, sillä vielä nuoruudessa hän unelmoi agronomin urasta.¹⁰² Yhtä asiaa voidaan kuitenkin pitää varmana: taloudelliset syyt eivät ajaneet häntä politiikkaan, sillä elantonsa hän olisi voinut hankkia myös lakimiehenä. Intohimo yhteiskunnallisten asioiden hoitamiseen ja itselleen tärkeiden arvojen puolustamiseen ajoi hänet mukaan politiikkaan.¹⁰³

Georg C. Ehrnrooth kuului suomenruotsalaiseen vähemmistöön ja voisikin olettaa, että puolueista juuri RKP oli hänelle selvä valinta. Sitä se ei kuitenkaan ollut, koska RKP:n liberaalin puoluejohdon sodanjälkeinen linja ei miellyttänyt Ehrnroothia. Hänelle RKP:n puoluejohdon ajama linja oli häpeällinen, sillä puolue oli hänen mielestään liian hyvissä väleissä ääriivasemmiston kanssa. Erityisesti Ehrnroothia ärsytti puolueen toiminta sotasyllisyysoikeudenkäynnin yhteydessä.¹⁰⁴

3.2.2. Poliitiikan oppivuodet ja matkat länteen 1946–58

Poliittisen järjestötoiminnan Georg C. Ehrnrooth aloitti sotasyllisyysoikeudenkäynnin innoittamana liittyessään tammikuussa 1946 perustettuun Ylioppilasoikeistoon, Studenthögerniin. Toimintaan yhdistyksessä sisältyi kuitenkin riskejä, koska kommunistien kontrolloima valtiollinen poliisi piti sitä silmällä. Ylioppilasoikeiston toiminta loppuikin

---

¹⁰⁰ Ehrnrooth 1999, 27, 19.

¹⁰¹ Ehrnrooth haastattelu 13.5.2004; Ehrnrooth 1999, 27.

¹⁰² Eskelinen 1966, 64–65.

¹⁰³ Viikkolehti 22.4.1971.

¹⁰⁴ Ehrnrooth 1999, 20.

lyhyeen. Yhdistys jouduttiin lakkauttamaan vain muutama kuukausi perustamisensa jälkeen. Seuraavaksi Ehrnrooth liittyi RKP:n nuorisojärjestö Svensk Ungdoms Högerniin, jonka hallituksen puheenjohtajaksi hänet valittiin.¹⁰⁵

Svensk Ungdoms Högernin synnyn taustalla on nähtävissä Svensk Ungdomin ideologiset ristiriidat. Oikeistolaisjäsenet Victor Procopén, Georg C. Ehrnroothin ja Torsten G. Aminoffin johdolla pitivät RKP:n ja Svensk Ungdomin politiikkaa oikeistoa syrjivänä ja vasempaan kallistuneena, minkä takia vuonna 1948 tuli aiheelliseksi perustaa oma oikeistoryhmittymä nuorisojärjestöön. Ehrnrooth vakuutti, ettei perustettava ryhmittymä ole ääriryhmä, vaan tarkoituksena oli ainoastaan koota RKP:n oikeisto yhteen.¹⁰⁶ Ehrnrooth koki RKP:n eksyneen vaaran vuosina, ja tilanne voitiin korjata vain oikeistovoi-
mien kokoamisella yhteen. Tästä näkökulmasta tulee nähdä myös Svensk Ungdoms Högernin perustaminen.¹⁰⁷

Oikeistoryhmittymän erottautumispyrkimys ei kuitenkaan sujunut välikohtauksitta. Asiasta nousi kova meteli, joka johti Svensk Ungdomin puheenjohtajan Henry Backmanin eroamiseen. Ehrnroothin ja muiden oikeistolaisten pelkona oli, ettei oikeistoryhmittymän perustamista sallita. Tilanne kuitenkin ratkesi RKP:n puheenjohtajan Ralf Törn-
grenin näytettyä vihreää valoa Svensk Ungdoms Högernin perustamiselle.¹⁰⁸

Svensk Ungdoms Högernin ohjelma oli konservatiivinen. Sen päämäärinä oli ”edistää selkeästi porvarillista linjaa RKP:n politiikassa ja vastustaa kaikkia kompromissirytyksiä kumouksellisten voimien kanssa, jotka uhkaavat yhteiskuntaamme”.¹⁰⁹ Vasemmiston vallankumouspyrkimysten estämisen lisäksi järjestön päämäärinä oli vapaan elinkeinoelämän puolustaminen ja suomenruotsalaisten etujen valvominen sekä kristinuskon vaaliminen.¹¹⁰

Ehrnrooth aloitti jo Svensk Ungdoms Högernissä hyökkäykset Kekkosta ja kommunisteja vastaan. Ehrnroothille Kekkosen veljeily kommunistien kanssa, takinkäännöt ja

¹⁰⁵ Ehrnrooth 1999, 29–30.

¹⁰⁶ Karhu 1993, 24–26.

¹⁰⁷ Eskelinen 1966, 65.

¹⁰⁸ Ehrnrooth 1991, 31.

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Ehrnroothin puhe oikeistonuoret r.y:n kurssilla 15.4.1956. Kansio 6, GCEa KA.

toiminta sekä sotasyllisyysoikeudenkäynnissä että asekatkentaajutussa olivat liikaa. 28-vuotiaan nuorisopoliitikon puheessa Kekkos-vastaisuus tulee peittelemättä esiin:

Det var han såsom enda borgare, som tillsammans med kommunisterna inte drog sig för att rösta för en riksdagsmans häktande i vapensmusselaffären. (...) Och Kekkonen har gått sin egen väg, än hit än dit, men alltid med de vådligaste girar. Och "den egna vägen" har oftast passat våra folkdemokrater, kommunisterna, så bra att de med nöje bildat följe var Kekkonen än raglat fram. (...) Om nydemokratin skall betyda Kekkoslovakien får framtiden utvisa.¹¹¹

Georg C. Ehrnrooth sai uusia virikkeitä poliittiseen ajatteluunsa nuorisojärjestötoiminnan lisäksi vuosien 1953–1954 opintomatkoiltaan Englantiin ja Yhdysvaltoihin. Näillä matkoillaan hän opiskeli ja kirjoitti reportaaseja maiden poliittisesta elämästä ruotsinkielisiin lehtiin. Lähes koko vuoden 1953 Ehrnrooth vietti Yhdysvalloissa, jossa hän vieraili useissa sanomalehtitaloissa. Pääsy sanomalehtitaloihin avautui hänelle hänen isänsä paperiteollisuuskontaktien avulla. Georg C. Ehrnrooth pääsikin tapamaan lehtien poliittisia toimittajia ja päätoimittajia.¹¹² Sanomalehtitalovierailujen yhteydessä Ehrnrooth pääsi esiintymään myös yhdysvaltalaisen sanomalehtien sivuilla, joissa hän mm. kommentoi Suomen poliittisia oloja ja kansainvälistä asemaa.¹¹³ Matkan aikana hän tutustui myös moniin yhdysvaltalaispoliitikkoihin, joihin hän tuli pitämään yhteyttä jatkossakin.¹¹⁴

Yhdysvaltoihin ja Englantiin suuntautuneet matkat vaikuttivat ratkaisevasti hänen toimintaansa ja ajatteluunsa poliitikkona. *Mia Graeffe* toteaa pro gradu -tutkielmassaan, että vuosien 1953–1954 matkojen suurin merkitys Ehrnroothille oli anglosaksisten poliittisten toimintatapojen omaksuminen.¹¹⁵ Ehrnrooth myöntääkin, että esim. pitamiensä poliittisten tilaisuuksien mallit hän toi Yhdysvalloista.¹¹⁶ Ulkomaanmatkojen lisäksi Georg C. Ehrnroothin anglosaksisiin yhteyksiin vaikutti hänen isänsä myönteinen suhtautuminen Yhdysvaltoja kohtaan. Carl Johan Casimir Ehrnroothilla oli kontakteja Yh-

¹¹¹ Ehrnroothin puhe Svensk Ungdoms Högerin informaatiotilaisuudessa 2.12.1954. Kansio 5, GCEa KA.

¹¹² Ehrnrooth 1999, 55, 60; Ehrnrooth, haastattelu 20.10.2004.

¹¹³ Finn Tells Battle to Oust Reds, Friendship for U.S, Los Angeles Herald & Express 7.10.1953, Finns Look to United States to Lead Free World, Los Angeles Examiner 8.10.1953. Kansio 43, GCEa KA.

¹¹⁴ Georg C. Ehrnroothin kontaktit Yhdysvaltoihin säilyivät vilkkaina matkojen jälkeenkin. Tästä kertoo mm. tiivis kirjeenvaihto ja tapaamiset yhdysvaltalaisen poliitikkojen ja sanomalehtimiesten kanssa. Kansiot 2–4, GCEa KA.

¹¹⁵ Graeffe, 49.

¹¹⁶ Ehrnrooth, haastattelu 21.1.2004

dysvaltojen suurlähetystöön toimiessaan lakimiehenä vuosina 1924–1945. Sotien aikana hän olikin anglosaksisen suuntauksen kannalla, vaikkei avoimesti kyseenalaistanutkaan Suomen hallituksen Saksaan nojaavaa politiikkaa.¹¹⁷

Opintomatkojen aikana luodut yhteydet yhdysvaltalaisiin huippupoliitikkoihin ja Ehrnroothin länsisuuntautuminen eivät tuottaneet vain positiivisia asioita. 1960-luvulle tultaessa länsikontakteista tuli myös ongelmia. Kontaktit tekivät hänestä epäilyttävän henkilön etenkin vasemmistolaisten silmissä, jotka korostivat joko yhteistyötä Neuvostoliiton kanssa tai Suomen puolueettomuutta käsitteen Neuvostoliittolaisessa merkityksessä.¹¹⁸ Mauno Koivisto näkeekin, että Kekkoselle Ehrnrooth ja Junnila olivat itse asiassa välttämättömiä näiden länsisuuntautuneisuuden takia.¹¹⁹ Tällä Koivisto luultavasti tarkoittaa sitä, että ilman neuvostovastaisia ja länsisuhteita korostavia henkilöitä Kekkonen idänpolitiikka ei olisi näyttänyt niin merkitykselliseltä. Kekkonen tarvitsi vastapelureita ja hänestä oikealla puolella olijoita tehdäkseen itsestään idänsuhteiden takuumiehen.

Ehrnroothin nousu nuorisopolitiikasta kunnallispolitiikkaan tapahtui varsin nopeasti, hänen ollessaan vasta 30-vuotias. Vuonna 1956 hänet valittiin kahden muun ehdokkaan ohella Svensk Ungdoms Högernin riveistä kunnallisvaaliehdokkaaksi. Vuoden 1956 kunnallisvaalikampanjasta muodostui suuntaa antava hänen myöhemmälle uralleen. Alun perin Ehrnrooth pyrki suuntaamaan kampanjansa kaiken ikäisille äänestäjille, mutta loppujen lopuksi vaalikampanja suuntautui yhä selvemmin vanhuksille ja Helsingin asunto-ongelmista kärsiville.¹²⁰ Kuten muutkin uudet kasvot, Ehrnrooth oli vielä vuonna 1956 suurelle yleisölle tuntematon. Valituksi tuleminen vaati sekä julkisuutta että ääniä. Julkisuutta Ehrnrooth sai kritisoimalla Helsingin kaupunginhallituksen toteamusta, jonka mukaan kaupungilla ei ollut määrärahoja vanhusten asuntotuotantoa varten. Asuntojen sijaan kaupunginhallitus oli päättänyt ehdottaa apinatalon rakentamista Korkeasaareen.¹²¹ Apinatalosta tulikin Ehrnroothin tärkein ase vaalikamppailussa ja oiva keino saada lisäjulkisuutta politiikalleen. Tässä hän myös onnistui. Kärjistetysti

¹¹⁷ Ehrnrooth, haastattelu 20.10.2004

¹¹⁸ Komissarov 1973, 155. Juri Derjabinin tulkinnan mukaan Suomi oli puolueeton vain asioissa, jotka eivät olleet ristiriidassa Neuvostoliiton etujen kanssa.

¹¹⁹ Koivisto 1997, 117.

¹²⁰ Ehrnrooth 1999, 92–94.

¹²¹ Bonsdorff & Ekberg 1997, 48; Ehrnrooth 1999, 94–95.

voidaankin sanoa, että apinatalokohu saatteli hänet poliittisen uransa ensimmäiseen vaalivoittoon.

Ehrnroothille avautui mahdollisuus päästä eduskuntaan vuonna 1958, jolloin Svensk Ungdoms Högern valitsi hänet kolmen muun ehdokkaan lisäksi vaaleihin. Eduskunta-vaalikampanjassaan Ehrnrooth esiintyi vaalimainoksissa luotettavana vanhusten ystävänä, joka ajaisi ikääntyneiden etuja valtakunnallisessa politiikassa.¹²² Vaalikampanjassaan Ehrnrooth kiinnitti huomiota kansaneläkkeisiin ja asuntopulaan, mutta myös apinatalokeskustelu jatkui eduskuntavaalien alla:

*Apinat ovat muuttaneet uuteen asuntoon, mutta 1400 vanhusta jonottaa, ei elokuvateattereiden ja teattereiden ulkopuolella, vaan saadakseen oman nurkkansa kaupungin ns. 400-vuotiskodista.*¹²³

Ehrnroothin vaalikampanja onnistui hyvin, ja ovet eduskuntaan avautuivat. Eduskuntavaalien äänimäärä oli yli kaksinkertainen hänen vuoden 1956 kunnallisvaaleissa saamansa äänimäärään verrattuna. Ehrnroothille vaalitulokset olivat loistavia, sillä hän sijoittui koko maassa henkilökohtaisella äänimäärällään kolmanneksi, häviten vain Hertta Kuusiselle ja Väinö Tannerille.

3.3. Poliittinen linja

Tehdessään läpimurtonsa politiikkaan 1950-luvulla Ehrnroothin poliittinen linja noudatteli tavanomaista konservatiivis-oikeistolaista linjaa. Kolme asiaa olivat hänelle kuitenkin ylitse muiden: perustuslaillisuus, isänmaallisuus sekä länsimaisen yhteiskuntajärjestelmän ja kulttuuriperinnön suojeleminen. Näiden arvojen varjeleminen ei tehnyt Ehrnroothista ainoastaan oikeistolaista, vaan myös vakaumuksellisen antikommunistin. Hänelle Neuvostoliitto ja kommunismi edustivat kaikkea sitä, mikä Suomen kannalta oli halveksittavaa ja vaarallista. Kommunismi yksinkertaisesti uhkasi kaikkia niitä länsimaisen yhteiskuntajärjestelmän arvoja, joiden puolesta Ehrnrooth oli valmis taistelemaan.

¹²² Församlingsbladet 4.7.1958. Kansio 3, GCEa KA. Mainoslauseena ”huvudstadens gamla svenskar litar på EHRNROOTH”; Nya Pressen 28.6.1958. Ristisanatehtävän vastauksena ”Ehrnrooth kan ni lita på”.

¹²³ Ehrnrooth 1999, 132.

Vaikka Ehrnroothia voidaan pitää oikeistolaisena, hänellä oli myös vahva sosiaalinen omatunto. Tämä pehmeämpi linja näkyi hänen toiminnassaan vanhusten etujen, erityisesti kansaneläkkeen korottamisen ja asunto-ongelmien ratkaisemisen, puolestapuhujana.¹²⁴ Vanhukset ja heihin liittyvä sosiaalipolitiikka olivat Georg C. Ehrnroothille erittäin tärkeitä asioita etenkin poliittisen uran alkuvaiheessa. Tästä kertoo mm. vuosien vuoden 1958 vaalimainonta.¹²⁵

Ehrnrooth ajoi poliittisen uran alkua ajoilta lähtien länsimaisen kulttuuriperinnön turvaamista: Pohjoismaisia oikeusvaltioperiaatteita, kristinuskoa, parlamentarismia ja kansanvaltaisuutta. Demokratiassa taistelemisen arvoisina hän piti etenkin parlamentarismia ja kansanvaltaa, sillä hänen mukaansa vain niiden avulla voitiin turvata demokraattisesti hallitun oikeusvaltion säilyminen kommunismin luoman uhan alla.

Parlamentarismien ja kansanvaltaisuuden puolustamiseen velvoitti myös RKP:n eduskuntaryhmän entisen puheenjohtajan John Österholmin¹²⁶ hänelle jättämä poliittinen testamentti. Österholmin ja Ehrnroothin välit lähenivät poliittisten vaikeuksien myötä yöpakkaskriisin aikana. Jättäessään eduskuntatyöskentelyn Österholm pyysi, että Ehrnrooth ei hylkäisi linjaansa vaan auttaisi parlamentarismia tukevia sosialidemokraatteja.¹²⁷

Ehrnrooth onkin nähtävä monitahoisena persoonana, jolle isänmaallisuuden ja oikeistolaisuuden lisäksi oli ominaista halu taistella sosiaalisen oikeudenmukaisuuden puolesta. Monet poliitikot kuitenkin tulkitsivat Ehrnroothin sosiaalipoliittisen toiminnan ja politiikoinnin vain äänenkalasteluna. Näin ajatteli myös SKDL:n entinen kansanedustaja, Veikko Saarto, jonka mielestä: ”äänten kerääminen ei tapahtunut toisinajattelijan ajatuksin ja esiintymisin, vaan jos vähän karrikoi niin kahvipaketteja vanhuksille jakaa.”¹²⁸ Varsinkin poliittisen vasemmiston piirissä suurrikkaaksi tituleerattu Ehrnrooth oli ristiriitainen henkilö. Etenkin Ehrnroothin mielenkiinto sosiaalisia kysymyksiä kohtaan aiheutti vasemmiston keskuudessa epäilyjä toiminnan vilpittömyydestä. Vasta

¹²⁴ ”Polttopisteessä” 19.11.1959. U40 Kansio 6, GCEa KA; HS 5.7.1958; US 11.3.70; Ehrnroothin radiopuhe 28.10.1969. Kansio 11, GCEa KA.

¹²⁵ HBL 11.6.1958; HS 5.7.1958.

¹²⁶ Siunala (toim.) 2000, 1184. John Emil Österholm, työväenopiston johtaja, kouluneuvos. RKP:n eduskuntaryhmän puheenjohtaja. Kansanedustajana vuosina 1919–1960.

¹²⁷ Ehrnrooth 1999, 196.

¹²⁸ Saarto, haastattelu 25.11.2003.

1990-luvulla vasemmisto–oikeisto vastakkainasettelun lieventymisen myötä tuli mahdolliseksi tunnustaa ”äärioikeistolaisen” sosiaalipoliittiset ansiot.¹²⁹ Sosiaalipoliittiset näkemykset tekivätkin Ehrnroothista poliitikon, jota oli vaikea sijoittaa tietyille kohdalle perinteisessä vasemmisto–oikeisto-akselissa. Ehrnroothille vanhusten asioiden ajaminen kunnallisessa ja valtakunnallisessa politiikassa oli merkittävä osa hänen poliittisesta toimintaansa.¹³⁰ RKP:n entisen vasemmistoliberaalisen kansanedustajan, Jutta Zilliacuksen, mukaan Ehrnroothilla oli sosiaalipoliittisissa kysymyksissä, etenkin vanhus-tenhuoltoon liittyvissä, ”sydän vasemmalla puolella”.¹³¹ Sen sijaan talous-, sisä- ja ulkopoliitikassa hänen poliittiset näkemyksensä olivat selvästi oikeistolaisia. Juuri tämä sosiaalinen ulottuvuus aiheutti hämmennystä etenkin vasemmistonpiirissä.

Ehrnroothin voimakas ja särmikäs persoona tuli esiin myös hänen toimiessaan ensisijaisesti äänestäjien antaman mandaatin mukaisesti ja vasta toissijaisesti puoluepoliittikkona. Tämä periaatteellisuus näkyi varsinkin siinä, että hän ajoi juuri niitä asioita, jotka hänen mielestään olivat oikeita. Yhteiskunnan epäkohtia esille tuoden, Ehrnrooth vastusti puoluelakia ja puoluejohtoista politikointia, koska ”se tekee helposti lopun kansanedustajan itsenäisyyden rippeistäkin”.¹³² Ehrnroothin puoluepolitiikasta riippumaton politikointi tulee nähdä osana hänen vahvaa perustuslaillisuutta korostavaa näkemystään, johon myös vuoden 1928 valtiopäiväjärjestyksen 11 § pyrki. Kansanedustaja oli sen mukaan ”velvollinen noudattamaan perustuslakia eivätkä häntä sido mitkään muut määräykset.”¹³³ Tästä näkökulmasta katsottuna RKP vaikutti sopivalta puolueelta Ehrnroothin kaltaiselle itsenäisesti ajattelevalle poliitikolle, sillä RKP:hän tunnettaan puolueena, jossa ”katto on korkealla”. Toisaalta Ehrnroothin noudattamassa itsenäisen politiikan linjassa piili tulevien ristiriitojen siemen, sillä itsenäisyys tarkoitti monissa tapuksissa myös haluttomuutta toimia puoluejohdon toiveiden mukaisesti. Ongelmia puolueen ja Ehrnroothin välille tulikin heti, kun puolueen toleranssi madaltui YYA-Suomen poliittisten yhdenmukaistumispainien alla.

¹²⁹ Ilkka Taipaleen puhe Helsingin kaupunginvaltuustossa 30.10.1996. Kansio 1, GCEa KA.

¹³⁰ HS 5.7.1958; Eduskuntapuheenvuoro 18.9.1962 Kansio 17, GCEa KA; Äänitys radiota varten 28.10.1969 Kansio 11, GCEa KA; US 11.3.1970. Ehrnrooth nosti usein esille vanhusten asemaan liittyviä epäkohtia vaatien mm. kansaneläkkeiden korottamista ja asunto-ongelmien ratkaisemista.

¹³¹ Zilliacus, haastattelu 27.2.2004; Holkeri kirjallinen tiedonanto 4.3.2004. Holkerin mukaan äärioikeistolaiseksi Ehrnroothin poliittinen linja oli ”monissa sosiaalisissa kysymyksissä hyvinkin vasemmalla.”

¹³² HS 5.7.1958; Viikkolehti 22.4.1971.

¹³³ Koskinen 1989, 2.

3.3.1. *Antikommunismi*

*Tämän päivän suomalaista yhteiskuntaa uhkaa poliittinen syöpä eli kommunismi. Monesta tekijästä johtuu, että suomalainen yhteiskunta ei ole tälle tarunnalle yhtä immuuni kuin muut länsimaiset sivistysvaltiot.*¹³⁴

Ehrnroothin inho kommunismia kohtaan oli tekijä, joka johdatti hänet politiikan pariin. Antikommunismien käsitteen käyttäminen Ehrnroothin kohdalla on pelkkää kommunisminvastaisuus-käsitettä parempi, koska hänelle kommunismi edusti todellista uhkaa, jota vastaan tuli taistella hinnalla millä hyvänsä. Antikommunismi tarkoitti hänen kohdallaan sekä vanhan isänmaallisen tradition vaalimista että julkista kommunisminvastaisia toimintaa. Kuten yleensäkin kommunisminvastustajille, myös Ehrnroothille isänmaallisuus ja siihen assosioituneet asiat, kuten vapaussodan muistojen ja talvisodan hengen vaaliminen, olivat tärkeä osa maailmankatsomusta. Ehrnroothilla maailmankuva oli myös vahvasti sidoksissa hänen sukunsa historiaan sekä Suomen itsenäisyyden alkuvuosikymmeniin ja sen arvoihin. Sota ja sen jälkeinen pyrkimys tehdä eroa valkoisen Suomen arvomaailmaan merkitsivät Ehrnroothille selkeää uhkaa.

Ehrnrooth edusti tyypillistä konservatiivista linjaa, jolle kommunismi merkitsi isänmaallisuuden ja länsimaisten kristillis-siveellisten arvojen vastakohtaa.¹³⁵ Ehrnroothin puhe Helsingin kokoomuksen nuorten 30-vuotisjuhlassa kertoo niistä asioista, joiden puolesta oikeiston tuli hänen mukaansa taistella:

*Oikeistolaisina me näemme menneisyydessämme paljon sellaista josta meidän on pidettävä kiinni, jottei päämäärämme joutuisi vaaralle alttiiksi. Lujat siteemme Pohjolaan ja länsimaihin kuuluvat tähän kalliiseen, henkiseen perintöön.*¹³⁶

Ehrnroothin kommunisminvastaisuus huomattiin varhaisessa vaiheessa myös vastapuolen leirissä. Julkisuudessa Ehrnroothin ”taantumuksellisuudella” elämöitiin heti vuoden 1958 eduskuntavaalitulosten selvittyä, jolloin Kansan Uutiset kirjoitti uusista kansanedustajista otsikolla: ”Taantumuskin sai edustajia”. Kansan Uutisten taantumuksellisten

¹³⁴ Ehrnroothin puhe eduskunnassa 26.10.1959. Kansio 17, GCEa KA.

¹³⁵ Vesikansa 2004, 49.

¹³⁶ Ehrnroothin puhe Helsingin kokoomuksen nuorten 30-vuotisjuhlassa Satakuntatalossa 26.3.1955. U17 Kansio 5, GCEa KA.

listaan pääsi Ehrnroothin ohella Aksel Airo, Niilo Kosola, Tuure Junnila, Väinö Tanner, Arvo Tuominen ja Olavi Lindblom.¹³⁷

Kommunisminvastaisuus oli tärkeä osa Ehrnroothin isänmaallisuutta ja sitä ajatusmaailmaa, jonka mukaisesti hän toimi politiikassa. Myös Kekkos-vastaisuus kumpusi tästä samasta lähteestä. Ehrnroothin epäilyt Kekkonen isänmaallisuudesta ja kommunistisympatioista olivat viimekädessä Kekkos-vastaisuuden taustalla. Kekkonen myöhempiään toiminta ei tilannetta muuttanut, vaan pikemminkin vahvasti Ehrnroothin sodanjälkeen omaksumaa käsitystä Kekkosesta. Vuoden 1956 presidentinvaalit ja kommunistien asettuminen Kekkonen kannattajiksi riitti Ehrnroothille todisteeksi siitä, keiden arvoja Kekkonen edusti. Kekkonen toiminta kommunistien sitomiseksi hallituspolitiikkaan ei mitenkään voinut parantaa Kekkonen asemaa Ehrnroothin silmissä.

Ehrnroothille kommunismi merkitsi itsestään selvää vihollista, sillä se pyrki yhteiskuntajärjestelmän kumoamiseen. Ehrnrooth edustikin antikommunismissaan tyypillistä oikeistolaista näkemystä, jonka mukaan kommunistit eivät olleet yhteiskuntakelpoisia, kansanvaltaisia voimia, sillä heidän tavoitteenaan oli olemassa olevan yhteiskuntajärjestelmän kumoaminen – ei sen nojalla toimiminen.¹³⁸ Ehrnroothille antikommunismi merkitsi kansallisten voimien vahvistamista ja kaiken sellaisen toiminnan vastustamista, mikä uhkasi länsimaista demokratiaa tai lisäsi äärivasemmiston poliittista vaikutusvaltaa Suomessa. Antikommunistisen asennoitumisen vuoksi on myös ymmärrettävissä Ehrnroothin taipumaton linja suhteessa Kekkoseen. Ehrnroothille sekä äärivasemmisto että äärivasemmiston tuella presidentiksi noussut Kekkonen edustivat uhkaa suomalaiselle yhteiskunnalle. Ehrnroothin yhdysvaltalaiskontakteilla ja hänen tapaamillaan neuvostoemigranteilla oli myös oma vaikutuksensa hänen antikommunistiseen asennoitumiseensa.

Julkisesta antikommunistisesta asennoitumisestaan huolimatta Ehrnrooth ei osallistunut salaiseen antikommunistiseen toimintaan. Osmo Kupiaisen kuitenkin pyysi häntä mukaan SYT:n toimintaan. Kupiainen tuli erään puhelinsoiton jälkeen esittelemään hanketta Ehrnroothin kotiin, mutta tämä ei vakuuttunut SYT:stä Kupiaisen puheliaisuuden

---

¹³⁷ KU 10.7.58

¹³⁸ Juha Rihntniemen puhe 15.4.1967. Kansallinen Kokoomus puoluekokouksen pöytäkirjat 1967. Mikrofilmi-rulla 11 PTA; *Virmavirta* 1977, 104.

takia. Vaikka Ehrnrooth ei osallistunutkaan säätiön kokouksiin, hänelle toimitettiin säännöllisesti SYT:n hankkimaa informaatiota mm. työpaikoilla tapahtuvasta kommunistisesta toiminnasta. Laaja kirjeenvaihto sekä kotimaisten että ulkomaalaisten henkilöiden kanssa vei pääosan Ehrnroothin vapaa-ajasta, minkä vuoksi ylimääräistä aikaa ei ollut. Näin organisoitu antikommunismi jäi muiden hoidettaviksi.¹³⁹

Ehrnroothilla oli kuitenkin paljon kontakteja henkilöihin, jotka olivat antikommunistisessa toiminnassa aktiivisemmin mukana. Yksi näistä oli puoluetoveri, Victor Procopé, joka oli mukana useissa järjestöissä, myös SYT:ssä. Ehrnroothilla oli myös suhteita Yhdysvaltain Helsingin suurlähetystöön, ja hän kävi useita kertoja lounaalla suurlähetystön ensimmäisen lähetystösihteerin Eric Fleischerin kanssa. Yleensä keskusteluissa sivuttiin Suomen poliittisia tapahtumia, joista Ehrnrooth kertoi oppositiopoliitikkona oman näkemyksensä. Ehrnrooth piti mahdollisena, että Fleischer oli CIA:n palkkalistoilla.¹⁴⁰ Ehrnroothin epäilyksille antaa tukea myös Julius Maderin ”Who’s Who in CIA” -kirja, jossa Eric Fleischer mainitaan mahdollisena CIA-virkailijana.¹⁴¹

Ehrnrooth onkin ulkomaisten kontaktien osalta mielenkiintoinen poikkeus suomalaisten poliitikkojen keskuudessa, sillä toisin kuin monilla muilla, hänellä ei ollut lainkaan omaa kotiryssää, mutta oma kotijenkki kylläkin.¹⁴² Tärkeimmän antikommunistisen panoksensa Ehrnrooth antoi tunnetun yhdysvaltalaisen antikommunistin, Jay Lovestonen, lehden kautta. Ehrnrooth kirjoitti lehteen muutamia artikkeleita Suomen poliittisesta tilanteesta.¹⁴³ Kansainvälisissä antikommunistisissa piireissä Ehrnrooth ei ollut tuntematon, hänet mm. kutsuttiin vuonna 1968 Saigonissa pidettyyn Maailman antikommunistisen liiton konferenssiin.¹⁴⁴

¹³⁹ Ehrnrooth, kirjallinen tiedonanto 10.11.2004.

¹⁴⁰ Ehrnrooth, haastattelu 20.10.2004. Ehrnroothin yhteyksistä kertoo myös kirjeenvaihto Yhdysvaltojen Helsingin suurlähetystön kanssa. Kansiot 2–3, GCEa KA.

¹⁴¹ Mader 1968, 175. Who’s Who in CIA -kirjan mukaan Dr. Eric Wilfred Fleischer aloitti työskentelyn CIA:lle vuonna 1955, jolloin tämä aloitti työskentelyn ulkoministeriössä. Maderin kirja julkaistiin Itä-Saksassa. On myös mahdollista, että KGB ja DDR:n valtiollinen poliisi Stasi auttoivat kirjan teossa.

¹⁴² Ehrnrooth 1999, 296–298; TV1 11.2.2005 A-Piste, Suomi ja kotijenkki: vakoilua ja diplomatiaa. Ohjelmassa suomalaispoliitikkojen Yhdysvaltalaiskontakteja nimitettiin kotijenkkeiksi; IL 12.2.2005 Pekka Visurin mukaan tietoja vuodettiin ulkomaalaisille kahdesta syystä: 1) Itsensä tärkeäksi tekemisen takia 2) Halu antaa oikeaa ja vääristelemätöntä tietoa Suomesta.

¹⁴³ Ehrnrooth, kirjallinen tiedonanto 10.11.2004.

¹⁴⁴ Invitation to the General Conferences as observer 8.11.1968. Kansio 3, GCEa KA.

3.3.2. *Legaalien perillisenä*

Ehrnroothin poliittisesta linjasta puhuttaessa ei riitä, että keskitytään ainoastaan hänen avoimeen kommunisminvastaisuuteensa ja Kekkos-vastaisuuteensa. Näiden molempien vastustuksen taustalla on nähtävä Ehrnroothin vahva perustuslaillisuuteen nojaava ajattelu, jonka ohjaamana hän toimi koko poliittisen uransa ajan. Perustuslakien kunnioittamisella hän myös halusi tehdä eroa vallankumouksellisiin voimiin, joiden tarkoituksena oli perustuslakien murentaminen. Perustuslaillisuuden korostaminen oli myös hyvä keino näpäyttää Kekosta, jolle laillisuuden rajat olivat häilyvämmät.¹⁴⁵

Perustuslaillisuus muodosti viitekehyksen Ehrnroothin poliittiselle toiminnalle. Tämän viitekehyksen avulla on ymmärrettävissä myös hänen parlamentarismia ja kansanvaltaisuutta korostavat kannanottonsa.¹⁴⁶ Ehrnroothille perustuslait ja niiden suojeleminen olivat kaiken demokraattisen toiminnan lähtökohtana, sillä vain laillisuuden kautta voitaisiin turvata kansanvaltaisuus. Perustuslaillisuutta ei voidakaan pitää Ehrnroothin kohdalla sattumana, olihan hänellä taustallaan sekä oikeustieteelliset opinnot että verenperintö. Hänen sukulaisensa Carl Mannerheim¹⁴⁷ oli autonomian ajan vakaumuksellisen perustuslaillisen Leo Mechelinin hengenheimolainen. Heistä molemmat joutuivat maanpakoon vuonna 1903.

Ehrnroothin perustuslaillisuus sisälsikin samoja svekomaanis-perustuslaillisen laillisuustradition aineksia kuin Leo Mechelin edustama perustuslaillisuus. Ehrnroothille laillisuus merkitsi Suomen perustuslakien kunnioittamista ja niiden mukaan toimimista. Leo Mechelin viittasi perustuslaeilla Porvoon valtiopäiviin ja keisarin hallitsijavakuutukseen, jossa keisari lupasi säilyttää Ruotsin vallan aikaiset perustuslait.¹⁴⁸ Mechelinin perustuslaillisen tulkinnan mukaan keisarin hallitsijavakuutus merkitsi sitä, että monarkki oli viimekädessä sidottu säätyjen päätöksiin. Perustuslailliset vaativat perustus-

¹⁴⁵ Ehrnrooth esiintyi vuoden 1958 eduskuntavaalimainoksessa tunnuslauseena: man spelar inte om landets lager. Kansio 32, GCEa KA.

¹⁴⁶ Sabine 1973, 100. Perustuslaillisen tradition tunnusmerkit:

1. Vallankäytön tulee kohdistua kaikkien yhteiseksi hyväksi.
2. Vallankäytön tulee perustua lakiin, ei vallanpitäjien mielivaltaisiin päätöksiin.
3. Hallittavien tulee suostua vallankäyttöön eikä alistua voimakeinojen edessä.

¹⁴⁷ Klinge 1997, 399–400. Carl Mannerheim oli C. G. E. Mannerheimin veli, joka Konni Zilliacuksen, Arvid Neoviuksen ja muiden aktivistien kanssa ryhtyivät vuonna 1904 yhteistyöhön Japanin kanssa tarkoituksenaan aloittaa kapina Suomessa japanilaisten tuella.

¹⁴⁸ Klinge 1997, 17, 375–376.

lain kirjaimellista noudattamasta, ja siten Suomella oli perustuslakeihin nojaamalla oikeus kieltäytyä kaikesta, mikä voitiin tulkita perustuslakien vastaiseksi.

Kuten Ehrnroothilla, myös autonomian ajan perustuslaillisilla oli vastavoimansa. Vanhasuomalaiset pitivät perustuslaillisia vain ruotsinkielisen aateliston etuja ajavina, joiden todelliset päämäärät olivat vain verhottuina laillisuuden kaapuun.¹⁴⁹ Vanhasuomalaisten edustama myöntyvyyslinja noudatti reaalipoliittista näkemystä, jonka mukaan politiikan kannalta tärkeintä oli suurvaltapoliitiikan huomioiminen ja valtion virkojen pitäminen suomalaisilla. Toisin kuin perustuslailliset, vanhasuomalaiset eivät jättäneet senaattia venäläistämispoliitiikan seurauksena. Myöntyvyyslinjalaisten mielestä taipuminen Venäjän edessä oli oikeutettua, kun vaakalaudalla oli tärkeiden asioiden – kulttuurin, uskonnon ja virkojen – turvaaminen. Vanhasuomalaisten näkemyksen mukaan vastarinta aiheuttaisi Suomelle vain vahinkoa, minkä vuoksi joustaminen oikeudellisissa näkökohdissa oli reaalipoliitiikan nimissä hyväksyttävää ja jopa hyödyllistä.¹⁵⁰

Georg C. Ehrnrooth perustuslaillis-oikeistolaisen linjan ja Leo Mechelinin edustaman perustuslaillisuuden rinnastaminen toisiinsa ei ole kaukaa haettua, sillä pääkohdiltaan ne ovat samansuuntaisia. Molemmat nostivat perustuslait kaiken poliittisen toiminnan yläpuolelle, eivätkä kummatkaan olleet valmiita uhraamaan laillisuutta reaalipoliitiikan alttarilla. Ehrnroothin ja Mechelinin perustuslaillisuudessa oli samaa myös se, että molemmat edustivat idänpoliitikassa tiukkaa laillisuuslinjaa ja peräänantamattomuutta, joka väistämättä johti ristiriitoihin myöntyvyyspolitiikan kannattajien kanssa. Mechelinillä vastustajana olivat fennomaanit, Ehrnroothilla K-linjalaiset ja äärivasemmisto.

---

¹⁴⁹ Klinge 1997, 377.

¹⁵⁰ Salokorpi 1988, 306; Klinge 380.

4. KEKKOS-VASTAISEN RINTAMAN OSANA 1956–1968

4.1. Ennakkoluuloista avoimeen vihanpitoon 1956–1962

4.1.1. Vuoden 1956 presidentin vaalit – onko Kekkosella linja?

Suomelle vuodet 1955–1956 näyttivät tarjoavan ulkopolitiikan osalta pelkästään hyviä asioita. Syynä tähän oli Neuvostoliiton aloittama ”rauhan offensiivi”, jonka tarkoituksena oli kannattaa puolueettomuutta ja edistää aseistariisuntaa sekä estää länsimaiden sotilaallista liittoutumista.¹⁵¹ Rauhnan offensiivin hedelmistä sai nauttia myös Suomi. Osana kampanjaa olivat Neuvostoliiton päätös palauttaa Porkkalan tukikohta ja vihreän valon näyttäminen Suomen pyrkimyksille liittyä Pohjoismaiden neuvostoon.¹⁵² Neuvostoliiton kansainvälisten suhteiden kannalta näyttävin veto oli kuitenkin ilmoitus, jonka mukaan Neuvostoliitto oli valmis hyväksymään YK:n jäseniksi järjestön ulkopuolelle jääneet valtiot, joihin myös Suomi kuului.¹⁵³

Sisäpoliittisesti kohutuimmaksi tapaukseksi nousi kuitenkin vuoden 1956 presidentinvaalit. Pelkästään vaalikampanja teki tästä vaalista unohtumattoman. Taistelu seuraavasta presidentistä oli erittäin kovaa; Suomessa käytiin ennennäkemätön presidentinvaalikampanja. Varsinkin Urho Kekkosen sai ryöpytystä osakseen. Hänen ympärillään pyöri armoton huhumylly mm. viinankäytöstä sekä Tauno Jalannin ja Kekkonen Kämpissä käydystä tappelusta.¹⁵⁴

Ehrnroothin tuntema vastenmielisyyys Kekkoista kohtaan pakotti hänet osallistumaan Kekkos-vastaiseen vaalikampanjaan. Monien muiden Kekkos-vastaisten tavoin myös Georg C. Ehrnrooth kantoi kortensa kekoon Kekkonen presidenttiyden estämiseksi. Hän osallistui Kekkos-vastaiseen kampanjointiin Svensk Ungdoms Högerin hengenheimolaisten kanssa. Ensimmäisenä hankkeena heillä oli Höger-om -pamfletin julkaiseminen.

---

¹⁵¹ Penttilä 1988, 85.

¹⁵² Lehtinen 2002, 258.

¹⁵³ Jakobson 2001, 181.

¹⁵⁴ Ehrnrooth 1999, 84.

Pamfletin tarkoituksena oli sekä osoittaa Urho Kekkosen sopimattomuus presidentinvirkaan että saada koko Ruotsalainen Kansanpuolue Kekkos-vastaiselle kannalle. Höger-om -pamfletti herätti suurta huomiota ruotsinkielisessä sanomalehdistössä. Sen ympärillä käytiinkin kiihvasta keskustelua mm. Västra Nylandin ja Appellin sivuilla.¹⁵⁵ Ehrnrooth uskoi vakaasti, että tulevissa presidentinvaaleissa juuri RKP:n panos voisi ratkaista vaalin lopputuloksen.

Svensk Ungdoms Högernin mukana Ehrnrooth osallistui myös toiseen Kekkos-vastaiseen hankkeeseen. Ruotsinkielinen oikeisto päätti tehdä För Fosterlandet -nimisen vihkosen, joka oli vastaveto Kustaa Vilkun samannimiselle kirjalle. Kustaa Vilkun kirja oli osa Kekkos vaalikampanjaa. Kirja sisälsi Urho Kekkosen puheita ja kirjoituksia. Georg C. Ehrnroothin lisäksi För Fosterlandet -hankkeeseen osallistuivat Torsten G. Aminoff, Leo Backman, Kurt Buch, Tessi Fazer, Gunnar Floman, Victor Procopé ja C.A. Öhman.¹⁵⁶ Kirjakaupoissa myydyin 22-sivuisen kirjasen päätarkoituksena oli paljastaa Kustaa Vilkun För Fosterlandet -kirjan harhaanjohtavuus tuomalla julki ne kirjoitukset, jotka Vilkuna oli jättänyt pois kirjasta. Menneisyyden luurankoja esiintuomalla tekijät pyrkivät todistamaan, että Kekkoseen ei voinut luottaa. För Fosterlandetin mainoslauseena olikin: ”Suomen presidentiltä vaaditaan ei vain kykyä ja maltillisuutta, vaan myöskin että hän on luonteeltaan luotettava.”¹⁵⁷ Ehrnroothille K. A. Fagerholm oli henkilö, joka täytti nämä vaatimukset.¹⁵⁸

Vuoden 1956 presidentinvaalikampanjan aikainen toiminta osoitti, että Georg C. Ehrnrooth oli aktiivisesti mukana Kekkos-vastaisessa rintamassa jo ennen Kekkosin presidenttiyttä. Toisaalta Svensk Ungdoms Högernin jäsenenä Ehrnroothin oli täysin luonnollista tempautua mukaan Kekkos-vastaisiin kampanjoihin, olivathan nuorisjärjestön muutkin jäsenet – etenkin Victor Procopé – Kekkosin presidenttiyttä vastaan.¹⁵⁹

¹⁵⁵ Karhu 1993, 61.

¹⁵⁶ Ehrnrooth 1999, 88; HS 12.1.1956. Ehrnrooth kertoo kirjassaan, että myös C. A. Öhman osallistui. Sen sijaan lehtimainoksissa Öhmania ei mainita.

¹⁵⁷ HBL 12.1.1956; HS 12.1.1956; US 12.1.1956; Ehrnrooth 1999, 83.

¹⁵⁸ Ehrnrooth 1999, 348.

¹⁵⁹ Vesikansa 2004, 73–75; Ehrnrooth, kirjallinen tiedonanto 10.11.2004. Victor Procopé osallistui jopa Ehrnroothia aktiivisemmin antikommunistiseen toimintaan mm. SYT:n kautta. Victor Procopén toiminnan taustalla vaikutti erityisesti hänen isänsä, Hjalmar Procopé, joka toimi Risto Rydin pääpuolustusasianajajana sotasyllisyysoikeudenkäynnissä.

4.1.2. Ehrnrooth Fagerholmin enemmistöhallituksen kannattajana

Ehrnroothin poliittisen toimintalinjan ja Kekkos-vastaisuuden kannalta seuraava merkittävä tapahtuma oli vuoden 1958 yöpakkaskriisi. Fagerholmin enemmistöhallitus kaatui tuolloin idänpolitiikan paineessa. Hallitus syntyi 29. elokuuta 1958, jolloin K. A. Fagerholmin johdolla muodostettiin parlamentaarinen enemmistöhallitus. Hallitukseen kuuluivat SDP, maalaisliitto, kokoomus, suomalainen kansanpuolue ja RKP. Fagerholmin pyrkimyksenä oli saada kaikkien puolueiden hallitus – kommunisteja lukuun ottamatta. Hanke kuitenkin epäonnistui TPSL:n jäätyä hallitusneuvottelujen ulkopuolelle. Jo hallitusta nimittäessä tiedettiin, että ongelmia olisi tulossa, koska hallituskokoonpanossa oli mukana mm. Väinö Leskinen ja Niilo Kosola. Etenkin Leskinen aiheutti hallituksenmuodostajalle päänvaivaa, sillä Fagerholm tiesi, että Kekkonen ei voinut sietää tätä. Mutta Kekkonen ei ollut ainoa, jolle Fagerholmin hallitus ei kelvannut. Myös Neuvostoliitto oli huolestunut ”leskisläisten” päästämisestä hallitukseen.¹⁶⁰

Georg C. Ehrnroothille Fagerholmin enemmistöhallitus merkitsi edistysaskelta Suomen poliittiselle elämälle. Ehrnrooth vertasikin hallitusratkaisua edeltänyttä tilannetta sairaaseen potilaaseen, jonka terveydentila oli huolestuttava: ”vakavuutta todisti jo lääkärien lukumäärä: kuusi(hallitusta) yhden vuoden aikana.” Ehrnrooth seisoikin tukevasti nimitetyn enemmistöhallituksen takana, koska se oli hänen mielestään ”demokraattisten ainesten” hallitus, jonka ansiosta olisi nyt mahdollista palauttaa ihmisten luottamus politiikkaan.¹⁶¹

Fagerholm toteaa muistelmissaan, että jo hallitusta perustettaessa oli ”päätetty, että emme saisi onnistua. Hallitus oli kaadettava.” Myös Ehrnrooth kiinnitti huomiota hallituksen kampittamiseen jo sen alkutaipaleella. Erityisesti hän ihmetteli muutamien pääkaupunkiseudulla ilmestyvien sanomalehtien jatkuvia hyökkäyksiä hallitusta vastaan. Ehrnroothin mukaan hyökkäysten taustalla oli oppositio, erityisesti TPSL, joka oli nyt aloittanut Neuvostoliittoon suunnatun kilpalaulannan kommunistien kanssa.¹⁶² Mutta hallitusta ei kuitenkaan vastustettu vain muutamien sanomalehtien ja opposition piirissä, vaan Fagerholmin hallituksen varsinaiset kaatajat löytyivät hallituksen sisältä.

¹⁶⁰ Fagerholm 1977, 316–319.

¹⁶¹ Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunnan keskustelutilaisuudessa pidetty puhe 28.10.1958, U34 kansio 6, CGEa KA.

¹⁶² Ibid.

Maalaisliitossa – etenkin Arvo Korsimon ja Matti Kekkosen johdolla – suhtauduttiin penseästi nimitettyyn hallitukseen. Myöhemmin K-linjaksi kutsuttu ryhmittymä oli samalla kannalla kuin Kekkonen. Lopulta hallitus kaatui, kun ulkoministerinä ollut Johannes Virolainen ilmoitti eronpyyntönsä viitaten ulkopoliittisiin vaikeuksiin. Myöhemmin koko maalaisliitto jätti yhteisen eronpyynnön, ja näin Fagerholmin enemmistöhallitus tuli tiensä päähän 4.12.1958.¹⁶³ Seuraavana päivänä, jolloin hallituksen kaatuminen oli jo selviö, RKP:n edustajat tapasivat Kekkosen Tamminiemessä. Tapaamisen yhteydessä Kekkonen ilmaisi pettymyksensä puoluetta kohtaan. Tällä hän viittasi Fagerholmin hallitukseen osallistumiseen ja sen puolustamiseen.¹⁶⁴

Fagerholmin hallituksen kaatuminen oli Ehrnroothille selvä osoitus maalaisliiton K-linjan yhteistoiminnasta äärivasemmiston kanssa ja niistä vaaroista, jotka liittyivät Kekkosen presidenttiyteen. Jo lokakuussa 1958 Ehrnrooth epäili, että Suomen ja Neuvostoliiton suhteiden viileneminen oli osa Kekkosen vaalipoliittista peliä, josta saatava hyöty koituisi sekä Kekkosen että Neuvostoliiton hyväksi. Hallituksen ulkopoliittinen kaatuminen oli Ehrnroothin mukaan selvä osoitus presidenttipelistä, jonka tarkoituksena oli estää Fagerholmin nousemisen uhaksi.¹⁶⁵ Tässä taistelussa Kekkonen sai K-linjan lisäksi apua myös SKDL:ltä ja TPSL:ltä, joilla oli omia valtopoliittisia suunnitelmia. Luultavasti SKDL:n ja TPSL:n toimintaa Fagerholmin hallituksen kaatamiseksi motivoi toive mahdollisesta kansanrintamahallituksesta, jonka kautta sosialidemokraattinen oppositio ja kommunistit pääsisivät vallankahvaan kiinni.

Ehrnroothin mielestä Fagerholmin hallituksen lyhytikäisyyteen ei ollut olemassa todellisia ulkopoliittisia perusteita, sillä Fagerholm oli lupautunut noudattamaan Paasikiven viitoittamaa linjaa ja pääministeri oli muutoinkin ulkopoliittisesti luotettava henkilö. Muistelmissaan Ehrnrooth pitää Fagerholmin hallituksen ainoana ongelmana Niilo Kosolan ja Väinö Leskisen mukaantuloa, vaikkei langetakaan yöpakkasia heidän niskoilleen. Ehrnroothin mukaan syyllisiä ei löytynytäkään eduskunnasta vaan presidentinlinnasta, sillä hallituksen kaatumisesta oli Kekkoselle pelkästään hyötyä. Hän sai nyt haalamansa ministerit hallitukseen. Fagerholmin enemmistöhallitus, jossa istuivat kaikki

¹⁶³ Fagerholm 1977, 322; Ehrnrooth 1999, 140–141.

¹⁶⁴ Ehrnrooth 1999, 146.

¹⁶⁵ Ehrnrooth 1999, 142–143, 147.

Kekkosen vuoden 1956 presidentinvaalien pahimmat vastustajat, saatiin kriisin jälkeen kerta heitolla sysätyksi syrjään.¹⁶⁶

Yöpakkaskriisin vaikutukset heijastuivat koko poliittiseen elämään. Mutta suurin vaikutus kriisillä oli ”leskisläisten” eli Kekkos-vastaisten poliitikkojen tilanteeseen. Heitä vastaan hyökättiin nyt ensimmäistä kertaa ulkopoliittisella aseella. Fagerholmin hallituksen kaatuminen merkitsi Ehrnroothille ja hänen edustamalleen oikeistolaiselle linjalle tappiota kolmessa mielessä. Ensinnäkin Kekkonen vahvisti asemiaan heikentämällä Fagerholmin ja tämän tukijoukkojen asemia politiikassa. Toiseksi, parlamentarismin periaatteiden mukaisesti rakennetun enemmistöhallituksen kaatumisen vuoksi ”epäluotettavien” henkilöiden pääseminen hallitukseen voitiin estää viittaamalla yöpakkaskriisin opetukseen. Kolmanneksi, yöpakkaskriisin takia Neuvostoliitto ja kommunistit vahvistivat vaikutusvaltaansa Suomen sisäpoliittisessa päätöksenteossa. Hallituskokoonpanoon puuttumisesta ei tullut poikkeus vaan sääntö.

Vaikka yöpakkaset olivatkin pääasiallisesti takaisku Ehrnroothin edustamalle linjalle, ei Fagerholmin hallituksen kaatuminen merkinnyt täydellistä tappiota. Muistelmissaan Ehrnrooth listaa yöpakkaskriisin aikana saavutettuja voittoja seuraavasti:

- *Kommunistit sekä Skogin ja Simosen ryhmä pidettiin poissa hallituksesta.*
- *Kansanrintaman muodostamisyrietykset estettiin.*
- *Parlamentaarinen valtiomuoto säilyi, vaikka osa porvareista siirtyi presidenttijohtoisuuden taakse.*
- *Maalaisliittolainen vähemmistöhallitus oli parempi vaihtoehto kuin hallitus, jossa olisi ollut ”kaksi kansanpuoluetta ja kaikenlaisia sosiaalidemokraateista vasemmalla olevia opportunisteja”.*¹⁶⁷

Yöpakkaskriisi toimi Kekkoseen kriittisesti suhtautuneille todisteena siitä, että Kekkoseen ei voinut luottaa. Sen sijaan ne, jotka pitivät Kekkoson toimintalinjaa ainoana oikeana, olivat sitä mieltä että ilman Kekkostaa maa ajautuisi Neuvostoliiton kanssa ristiriitoihin. Yöpakkaskriisin seuraukset osoittivat kiistatta, että Kekkoson silmissä tärkeintä ei ollut demokraattisen parlamentarismen turvaaminen, vaan Neuvostoliitto ja sen ulkopoliittisten intressien tyydyttäminen. Tämän kautta myös Suomen turvallisuus taat-

¹⁶⁶ Ehrnrooth 1999, 142–143.

¹⁶⁷ Ehrnrooth 1999, 146–147.

taisiin. Jo aikalaiset vertasivat tapahtunutta Paasikiven toimintaan vuosina 1948–1950, jolloin Neuvostoliiton painostuksesta huolimatta Paasikivi pysyi tiukkana. Kekkonen sen sijaan katsottiin antaneen periksi heti ensimmäisessä erässä, minkä johdosta Neuvostoliitto pääsi nyt vaikuttamaan hallituskysymyksiin. Ehrnroothin ja muiden Fagerholmin takana seisseitten keskuudessa käsitykset Kekkonen epäluotettavuudesta ja Neuvostoliiton liehittelystä saivat nyt vahvistusta. Fagerholmin hallituksen kaatuminen oli heille painava todiste siitä, miten turmiollista Kekkonen hoitama ulkopolitiikka oli. Kekkos-vastaisille ainoaksi mahdollisuudeksi tuli eroon pääseminen presidentistä, joka oli heidän mielestään johtamassa Suomea vaaralliselle tielle.

4.1.3. Ulkopoliittisen yksimielisyyden loppu

K-linjan kannattajien ja Ehrnroothin ensimmäinen todellinen yhteenotto harjoitettavan ulkopolitiikan vuoksi tapahtui lokakuussa 1960, jolloin maalaisliiton päääänenkannattaja Maakansa aloitti päätoimittajansa Pentti Sorvalin johdolla hyökkäyksensä Ehrnroothia vastaan. Maakansan hyökkäyksen taustalla oli Ehrnroothin Yhdysvaltojen matkan aikana antama haastattelu Rocky Mountain Newsille. Haastattelussa hän oli kommentoinut eri puolueiden suhtautumista Neuvostoliittoon.

Maakansa reagoi Ehrnroothin antamaan haastatteluun erittäin voimakkaasti. Syynä tähän oli Ehrnroothin vihjaus maalaisliiton kuulumisesta kommunistiseen leiriin. Tätäkin suurempaa huomiota sai kuitenkin se, että Maakansan mukaan Ehrnrooth itse tunnusti kuuluvansa ulkopolitiikassa kovan linjan kannattajiin:

*Minä itse kuulun kovaa politiikkaa kannattavaan ryhmään. Pehmeän politiikan joukko ei näy havaitsevan, että tietyissä sosiaalisissa ja maatalouskysymyksissä he ovat väistämättömästi joutuneet kommunistiseen leiriin*¹⁶⁸

Lausunnon aiheuttaman kohun takia Ehrnrooth joutui tekemään vastineen lehteen. Vastineessaan hän selitti tarkoittaneensa lujaa linjaa – *firm policy* – kun taas kommunistit ja K-linjalaiset edustivat *soft policy*.¹⁶⁹ Ongelmaksi ei siis tullutkaan itse lausunnon

¹⁶⁸ Maakansa 16.10.1960

¹⁶⁹ Ehrnrooth 1999, 186.

englanninkielinen muoto, vaan Maakansan tekemä suomennos, jossa käytettiin jyrkempää ilmaisua.

Ehrnroothin ulkomailla antamaa lausuntoa reposteltiin myös muissa K-linjaa tai vasemmistoa edustavissa sanomalehdissä.¹⁷⁰ Onkin mahdollista, että kohua hyväksikäyttäen maalaisliitto ja kommunistit pyrkivät heikentämään K-linjaa vastustavan ehdokkaan asemaa tulevissa kunnallisvaaleissa. Ainakin pyrittiin heikentämään Ehrnroothin ulkopoliittista uskottavuutta kansalaisten silmissä. Ehrnroothiin kohdistuvan hyökkäykseen innoitti myös se, että Ehrnroothin tiedettiin saaneen laaja kannatus viime vaaleissa. Hänellä oli myös vaikutusvaltainen asema RKP:n eduskuntaryhmässä. Maakansa hyökkäsi Ehrnroothia vastaan ulkopoliittisen lausunnon lisäksi myös hänen vuoden 1962 presidentinvaalia koskevan kommenttinsa vuoksi. Lehden mukaan Ehrnrooth halusi nykyistä liian pehmeää ulkopoliittista linjaa ajavan Kekkonen syrjään ja tilalle kovempaa linjaa edustavan henkilön.¹⁷¹ Huhut suunnanmuutospolitiikasta Kekkonen ulkopolitiikan vaihtoehtona laitettiin siis alulle jo vuoden 1960 aikana. Siten Honka-liiton taustavoimien manaaminen alkoi jo ennen liiton syntymistä.

Rocky Mountain Newsin artikkelin aiheuttama kohu teki Ehrnroothista yleisesti tunnetun Kekkos-kriitikon ja samalla K-linjalaisten silmätikun. Maakansan puheet ”pyhiinvaellusmatkallaan” olleesta Ehrnroothista paljastavat lehden asennoitumisen. Maakansa kyseenalaisti Ehrnroothin ulkopoliittisen linjan jo pelkästään tämän kiinteiden Yhdysvaltojen-kontaktien takia. Väite, jonka mukaan Ehrnrooth edusti kovaa ulkopoliittista linjaa, sopi mainiosti Kekkonen ulkopoliittisen linjan puolustajille, joita vastaan Ehrnrooth oli usein hyökännyt. Ehrnroothin ulkopoliittisen linjan epäileminen riitti leimaamiseen. Koska maalaisliiton mukaan oli selvää, ettei Ehrnrooth seisonut nk. Paasikiven–Kekkonen linjalla, oli jopa oikeutettua ojentaa erehtynyttä tai sysätä tämä syrjään.

Ehrnrooth ihmettelikin, miksi juuri hänen kommenttinsa aiheuttivat niin suuren kohun. Riitautuminen Maakansan kanssa tuli jättämään jälkensä Ehrnroothin ja K-linjaa edustavien sanomalehtien suhteisiin. Osittain suhteiden tulehtumiseen vaikutti myös Maa-

¹⁷⁰ PS 20.10.1960. Päivän Sanomien pilapiirroksessa Ehrnrooth oli puettuna saksalaiseen sotilaspukuun. Lehti antoi ymmärtää, että Ehrnrooth edusti fasistista ulkopolitiikkaa.

¹⁷¹ Maakansa 16.10.1960

kansan ja Ehrnroothin meneminen jutun vuoksi oikeuteen. Syynä oikeuteen menemiseen oli Ehrnroothin vaatimus toisen vastineen julkaisemisesta, johon Maakansa ei suostunut. Lopulta asia ratkesi Maakansan hyväksi; vastinetta ei tarvinnut julkaista.¹⁷² Rocky Mountain News -kohun tärkein vaikutus oli kuitenkin se, että ensimmäistä kertaa myös maalaisliitto hyökkäsi voimakkaasti Ehrnroothia vastaan. Kohun vaikutukset näkyivät myös siinä, että riitautumisen jälkeen Ehrnroothin kannanottoja seurattiin maalaisliitossa entistäkin tarkemmin.

Syksyn 1960 yhteenotto Maakansan kanssa ei todellakaan jäänyt viimeiseksi. Seuraava hyökkäys Maakansan suunnalta tulikin jo 10.12.1960, jolloin lehti kritisoi Ehrnroothin itsenäisyyspäivänä pitämää puhetta. Puheessa Ehrnrooth oli kritisoinut avoimesti Kekosta siitä, että tämä suhtautui epäilevästi länsivaltoihin. Maakansa tietysti suojeli presidenttiään, ei puolustautumalla, vaan hyökkäämällä takaisin. Ehrnroothia haukuttiin nuoreksi löyhäsuuksi, jolla ei ollut kunnolliselle poliitikolle vaadittavaa kykyä harkita puheitaan. Maakansa vähätteli myös Ehrnroothin edellisten vaalien vaalimenestystä toteamalla: ”Ei ole yletön konsti koota kahvikekkereiden voimalla vanhusten ääniä”.¹⁷³ Ehrnroothista oltiin kovaa vauhtia tekemässä henkilöä, jolla ei ollut poliitkolta vaadittavia ominaisuuksia. Yöpakkaskriisin ja Rocky Mountain News -kohun johdottelemana Ehrnrooth oli joutumassa K-linjalaisten mustalle listalle, mikä tarkoitti silmätikuksi tulemistä ja poliittisessa marginaalissa pysymistä.

4.1.4. Olavi Hongan puolesta, Kekosta vastaan

Tappio vuoden 1956 presidentinvaaleissa ja Kekosen ensimmäisen kauden kriisit tiivistivät Kekkos-vastaista rintamaa entisestään. Kevään 1961 aikana Kekkos-vastaiset voimat aloittivatkin järjestäytymisen yhteisen ehdokkaan taakse. Päävoimina Kekosen syrjäyttämässä olivat Vennamon pienviljelijät, SDP, kokoomus ja RKP. Presidentinvaalit ja Olavi Hongan ehdokkuus tarjosivat Ehrnroothille tilaisuuden korjata vuonna 1956 tapahtunut vääryys ja käydä hyökkäykseen Kekosta vastaan, vieläpä osana suurta rintamaa.

---

¹⁷² Ehrnrooth 1999, 188.

¹⁷³ Maakansa 10.12.1960.

Kuten vuoden 1956 presidentinvaalikampanjan aikana, osallistui Ehrnrooth jälleen Kekkos-vastaiseen kampanjaan, mutta tällä kertaa osana laajaa Honka-liittoa. Ehrnrooth tuli mukaan hankkeeseen Nils Meinanderin ja Kaarlo Pitsingin pyydettyä häntä vastaan Hongan kampanjatyöstä. Ehrnroothin tuli laatia Kekkoson mustamaalaamiseen käytettävä aineisto, joka sitten jaettiin valitsijamiehille.¹⁷⁴ Ehrnroothin osallistuminen Olavi Hongan vaalikampanjaan ei rajoittunut vain vaalikampanjamateriaalin kokoamiseen; hän kannusti Honkaa myös esiintymällä presidenttiehdokasta tukevissa puhetilaisuuksissa.

Pian kuitenkin tuli selväksi, että Torsten G. Aminoff, yksi Honka-liiton RKP:läisistä, vastusti Ehrnroothin mukaantuloa vaaliorganisaatioon.¹⁷⁵ Lopulta Ehrnrooth vetäytyikin hankkeesta, mikä myöhemmin koitui hänen omaksi onnekseen. Hänen toimintansa Olavi Hongan taustavoimissa ei tullut välittömästi julkisuuteen Honka-liiton kaatuessa.

Yleensä Honka-liittoon osallistuneiden motiivien taustalla nähdään vain halu syrjäyttää Kekkonen, Hongan persoonalle ei anneta juuri minkäänlaista painoarvoa. Ehrnroothin asettumista Olavi Hongan taakse tämä motiivi ei kuitenkaan yksistään selitä, sillä Ehrnroothille Honka edusti monia tärkeitä arvoja. Ehrnrooth piti Honkaa epäitsekäänä johtajapersoonana, joka tulisi kunnioittamaan Suomen lakia ja kansanvallan periaatteita, olihan hän toiminut oikeuskanslerinakin. Ehrnrooth oli myös vakuuttunut siitä, että Honka ei olisi vallanhimoinen eikä alentuisi puoluepoliittiseen taktikointiin.¹⁷⁶ Yksinkertaisesti Olavi Honka näytti edustavan Kekkoson vastakohtaa, mikä jo yksistään riitti syyksi Ehrnroothille. Toki Ehrnroothille, kuten monille muillekin honkaliittolaisille, tärkeintä oli saada Kekkoselle vastaehdokas, jonka ympärille voitaisiin rakentaa mahdollisimman laaja vaaliliitto. Suuren vaaliliiton kannalta Olavi Honkaa pidettiin sopivana ehdokkaana juuri siksi, että hän oli pysynyt puoluepolitiikan ulkopuolella.

Honka pyrkiin luomaan itsestään kuvan puolueiden ulkopuolella olevana, riippumattomana ja tasapuolisena ihmisenä, jolle tärkeintä oli vapauden, demokratian ja yhteiskuntamoraalin vaaliminen sekä asioiden hoitaminen kuten ”voimassa oleva laki vaa-

---

¹⁷⁴ Holopainen 1998, 56.

¹⁷⁵ Ehrnrooth 1999, 210.

¹⁷⁶ Ehrnroothin puhe Munkkivuoren yhteiskoululla 24.11.1961. U74 Kansio 8, GCEa KA; Varför Honka? Puhe 20.3.1961. U60 Kansio 8, GCEa KA. Ehrnrooth haukkui maalaisliittoa ja väitti sen harjoittaneen diskriminaatio politiikkaa ja puoluepoliittista taktikointia.

tii”.¹⁷⁷ Hongan vaaliteemat vihjasivatkin, että Kekkonen valtakaudella laillisuus ja yhteiskuntamoraali olivat laskeneet. Vain presidenttiä vaihtamalla tilanne korjautuisi, sillä ”Maa, jossa ei noudateta lakia, on tuomittu häviämään”.¹⁷⁸ Ulkopoliitikassa Honka vannoi seisovansa Paasikiven linjalla ja lupasi, ettei presidentinvaihdos muuttaisi puolueettomuuteen nojaavaa ulkopoliittista linjaa. Honka myös tyrmäsi väitteet, joiden mukaan osa kansasta ei seisoisikaan rauhan politiikan kannalla. Tällaista vihjailua ja maan yhtenäisyyttä heikentävää toimintaa hän ei voinut hyväksyä.¹⁷⁹

Vuoden 1962 presidentinvaalien alla käydyissä keskusteluissa Ehrnrooth hyökkäsi entistäkin voimakkaammin yhteen niputtamiaan maalaisliittoa ja Kekosta vastaan. Ehrnrooth nimitti Kekkonen kannattajien K-linjaa vallankeskityksen ja henkilöpalvonnan linjaksi, joka menestyi ainoastaan kommunistien ja SDP:n opposition avulla.¹⁸⁰ Ehrnroothin mielestä jo pelkästään Kekkonen taustavoimien – epädemokraattisten ainesten – takia maahan oli saatava uusi presidentti.

Maalaisliiton ja Ehrnroothin välien tulehtumisesta vuoden 1962 presidentinvaalien alla antaa hyvän kuvan 21.9.1961 eduskunnassa käyty keskustelu Ehrnroothin ja Karjalaisen välillä. Ehrnrooth syytti ulkoministeri Ahti Karjalaista ministeriksi, joka ei ymmärtänyt tehtävänsä toimenkuvaa oikein. Karjalainen oli Ehrnroothin mukaan aina ensimmäisenä kuuluttamassa maailmalle tapauksista, jotka todistivat, että kaikki suomalaiset eivät olleetkaan Neuvostoliiton vaatimalla Paasikiven linjalla. Näin ollen ulkoministeri itse syyllistyi Suomen ulkopoliittisen uskottavuuden heikentämiseen. Ehrnroothin mukaan Paasikiven peruslinja – johon kuului sisäpoliittisen toimintavapauden turvaaminen – oli hylätty. Tältä linjalta oli siirrytty maalaisliiton sisäpoliittisten vastustajien leimaamiseen, johon kuului eriävien mielipiteiden tuomitseminen julkisuudessa.¹⁸¹

Karjalainen vastasi Ehrnroothin syytöksiin sanomalla Ehrnroothin käyttäytyneen ”ulkopoliittisesti omalaatuisella tavalla”, minkä takia oli syytä epäillä tämän seisomista

¹⁷⁷ Olavi Hongan puhe Suomen Pientalonpoikien puolueen puoluekokouksen yhteydessä pidetyssä juhlassa Jyväskylässä. Ha40 Valitsijamiesvaalit 1962, 31F1. PTA; Olavi Hongan vastaus kokouksen puoluekokouksen edustajille 16.4.1961. Ha40 Valitsijamiesvaalit 1962, 31F1. PTA.

¹⁷⁸ Olavi Hongan puhe Hämeenlinnassa 20.8.1961. Valitsijamiesvaalit 1962, 31F1. PTA.

¹⁷⁹ HS 16.9.61; AL 18.9.1961; US 2.10.1961.

¹⁸⁰ Ehrnroothin puhe eduskunnassa 19.9.1961. Kansio 17, GCEa KA.

¹⁸¹ Ehrnroothin puhe eduskunnassa 21.9.1961. Kansio 17, GCEa KA.

Paasikiven linjalla.¹⁸² Karjalaisen esittämien epäilyjen taustalla oli Ehrnroothin Beaumont Enterprise -lehdelle antama haastattelu, jossa hän oli vaatinut Yhdysvaltoja toimimaan päättäväisemmin Berliinin kriisissä.¹⁸³ Karjalaisen mukaan tällainen puhe oli selvä osoitus siitä, että Ehrnrooth ei kannattanut Paasikiven linjaa.

Maalaisliiton epäilyihin Ehrnroothin ulkopoliittisesta linjasta Ehrnrooth vastasi samalla mitalla: ihmettelemällä Neuvostoliiton ja K-linjan yhteistyötä sekä K-linjalaisten tiheitä idänmatkoja. Jälleen kerran syytöksiin vastattiin vastasyytöksellä. Nyt Maakansa hyökkäsi nimittämällä Ehrnroothia äärioikeistolaiseksi.¹⁸⁴ Tulevat presidentinvaalit vaikuttivat selvästi maalaisliiton ja Ehrnroothin suhteisiin, ja ne heikkenivätkin erittäin nopeasti syksyllä 1960. Ehrnrooth tuomitsi Kekkonen ja maalaisliiton harjoittaman politiikan rinnastamalla sen kommunistien diktatuuripyrkimyksiin. Ehrnrooth ei voinut ymmärtää, että maalaisliitto ja Kekkonen tekivät yhteistyötä ”väkivallan käyttöön” valmiin ääriivasemmiston kanssa. Ääriivasemmistohan pyrki liittolaisuudella vain vahvistamaan asemiaan suomalaisessa yhteiskunnassa.¹⁸⁵

Kommunistit, TPSL ja maalaisliitto esittivät epäilyjä siitä, edustaisiko Olavi Honka kannattajineen Paasikiven linjaa. Ehrnrooth vastasi tähän, että itse asiassa todelliset Paasikiven linjan kannattajat seisovat Hongan – ei Kekkonen – takana. Ehrnroothin mielestä Kekkonen ja hänen kannattajansa olivat ainoastaan Paasikiven kallista perintöä tuhlaavia pelureita, jotka valehtelivat ja syyttivät muita ulkopoliittisen linjan muuttamisesta.¹⁸⁶ Tällä Ehrnrooth viittasi siihen, että Paasikiven linjasta oli pikku hiljaa muodostunut poliittinen ase, jota käytettiin osana sisäpoliittista valtataistelua. Yhtenä esimerkkinä Paasikiven linjan käytöstä poliittisena aseena voidaan pitää Etelä-Saimaa -lehden artikkelia, jossa vaadittiin, että kaikki ”Paasikiven linjalle lammasten vaatteissa tulleet sudet” oli paljastettava.¹⁸⁷ K-linja pyrki osoittamaan, että Honka-liiton taustavoimat vain piiloutuivat Paasikiven linjan taakse, vaikka ryhmittymän todellisena tarkoituksena olisikin suunnata Suomi kohti länttä ja Natoa. Ehrnroothin mielestä tilanne

¹⁸² Ahti Karjalaisen puhe eduskunnassa 21.9.1961. Kansio 96, GCEa KA.

¹⁸³ Beaumont Texas Enterprise 29.8.1961. Kansio 96, GCEa KA.

¹⁸⁴ Maakansa 3.9.1961.

¹⁸⁵ Ehrnroothin puhe Länsi-Pakilan Bio Tarjassa 12.11.1961. U73 Kansio 8, GCEa KA.

¹⁸⁶ Kokoomusporvariko Suomen presidentiksi? TPSL:n vaalimainos. Ha40 Valitsijamiesvaalit 1962. 31F1. PTA; Ehrnroothin puhe Länsi-Pakilan Bio Tarjassa 12.11.1961. U73 Kansio 8, GCEa KA.

¹⁸⁷ Etelä-Saimaa 24.9.1961.

oli todellisuudessa päinvastoin: Kekkonen oli se, joka kätki omat valtopoliittiset päämääränsä koko kansan hyväksymän Paasikiven linjan taakse.

Honka-liiton taustavoimia vastaan hyökättiin kovin sanoin lähes koko syksy. Myös Ehrnrooth joutui Kekkonen tukijoukkojen hampaisiin. Sekä lehdistö että hallitus kyseenalaistivat Ehrnroothin ulkopoliittisen linjan. Kansan Uutiset nimitti Ehrnroothia äärioikeistolaiseksi suunnanmuuttajaksi, joka halusi kammata Suomen Euroopan talousyhteisöön.¹⁸⁸ Päivän Sanomat antoi Ehrnroothille nimen ”Ritari Peloton” ja kehotti tätä vain ”puremaan hammasta nurkan takana, pois ihmisten silmistä”, koska se olisi koko kansan ja hänen omankin terveytensä kannalta parempi vaihtoehto.¹⁸⁹ Myös Kekkonen reagoi Ehrnroothin aktiiviseen toimintaan ja totesi hänen olevan ”Leskisläisyyttä toisessa potenssissa”.¹⁹⁰ Ehrnroothista oli siis tullut Kekkonen silmissä todellinen persona non grata.

Jatkuvat syytökset Honka-liiton taustavoimien suunnanmuutospyrkimyksistä johtivat lopulta eduskuntakyselyyn, jonka tekivät syytösten kohteiksi joutuneet henkilöt. Kyselyssä tiedusteltiin hallituksen toimenpiteitä ihmisille, jotka pyrkivät luomaan käsityksen siitä, että kaikki eivät olisikaan puolueettomuutta ja hyviä naapuruussuhteita korostavan ulkopolitiikan takana.¹⁹¹ Maalaisliittolainen pääministeri Martti Miettunen vastasi kyselyyn todeten, että Junnila, Pitsinki ja Ehrnrooth olivat esiintymisillään antaneet ymmärtää, etteivät he seiso Suomen ulkopoliittisen linjan takana. Tämän vuoksi heillä ei olisi myöskään oikeutta opettaa muille miten ulkopoliittista keskustelua tulisi käydä. Näin pääministeri itse asiassa puolusteli niitä, jotka olivat puuttuneet ulkopoliittiseen keskusteluun ja tukistaneet virallista ulkopolitiikkaa kyseenalaistaneita henkilöitä. Miettusen mielestä henkilöt olivat esiintyneet ”vastoin hyvää kansainvälistä tapaa” kritisoidessaan Neuvostoliittoa – eli valtiota, jonka kanssa Suomella oli hyvät ja ystävälliset suhteet.¹⁹²

¹⁸⁸ KU 21.9.1961; ks. myös Ehrnroothin puhe eduskunnassa 20.9.1960. Kansio 17, GCEa KA.

¹⁸⁹ PS 14.2.1961; PS 24.9.1961. Vuoden 1961 aikana Ehrnrooth sai monia ”lempinimiä”. Mm. 14.2.1961 Päivän Sanomat nimitti Ehrnroothia oikeiston ulkopoliittiseksi oraakkeliiksi.

¹⁹⁰ Suomi 1994, 156–157.

¹⁹¹ Tuure Junnilan, Olavi Lindblomin, Nils Meinanderin, Aaro Stykkin, Kaarlo Pitsingin ja Tosten G. Aminoffin 29.9.1961 tekemä eduskuntakysely. Kansio 17, GCEa KA.

¹⁹² Martti Miettusen puhe eduskunnassa 9.10.1961. Kansio 17, GCEa KA.

Honka-liittoon osallistuneiden innokkuus muuttui epätoivoksi 30. lokakuuta 1961, jolloin Neuvostoliiton lähettämä nootti tuli julkisuuteen. Monien muiden Kekkonen kaatumista toivoneiden ohella myös Ehrnrooth koki tilanteen raskaaksi:

*Me, joiden takana pääkaupungin äänestäjät olivat olleet, ymmärsimme nyt, että vaalit olivat menettäneet merkityksensä. Demokratia ja itsemääräämisoikeus kuulostivat nyt valheellisilta sanoilta. Suuri osa kansaa peloteltaisiin uskomaan, että rauha oli uhattuna.*¹⁹³

Neuvostoliiton lähettämästä nootista huolimatta Ehrnrooth jaksoi pitää yllä toivoa siitä, että presidentinvaalit käytäisiin normaalisti. Ehrnrooth suuntasikin nyt hyökkäyksensä Kekosta vastaan maalaisliiton kautta. Maalaisliitto oli hänen mukaansa kommunistien asialla ja syyllinen Suomen perustusten murentamiseen: ”K-linja ei kaihda yhteistointa äärivasemmiston kanssa, päinvastoin pitää sitä itselleen isänmaallisten puolueitten välistä rakentavaa yhteistyötä edullisempana”.¹⁹⁴ Ehrnroothin koki, että maalaisliitto oli yksinkertaisesti hylännyt demokratian valtopoliittisista syistä. Jos Suomi halusi välttää tämän kohtalon, edellyttäisi se epäitsekään johtajan, Olavi Hongan, valitsemista. Vain hän voisi palauttaa suurien arvojen ja kansanvallan kunnioituksen.

Neuvostoliiton puututtua presidenttipeliin Honka-liiton vastainen kirjoittelu yltyi uudelleen. Päivän Sanomien Pekka Martin jyrisi otsikossa: ”Tanner-Junnila ryhmä on paljastettava kansalle”. Artikkelissa Martin nimitti Honka-liiton taustavoimiin kuuluvia henkilöitä suunnanmuutokseen pyrkiväksi ryhmittymäksi korostaen, että suhteet Neuvostoliittoon eivät voineet olla vain muodolliset, vaan niiden täytyi olla vähintäänkin kaverilliset.¹⁹⁵ Kaverilliset suhteet eivät Pekka Martinin mukaan olisi mahdollisia, mikäli Ehrnroothin kaltaiset poliitikot saisivat mahdollisuuden päättää ulkopolitiikasta tai ulkopoliittisen suunnan ohjaajasta. Tämän takia oli täysin oikeutettua vaatia Honkaliittoa hajoamaan ja siirtymään Kekkonen kannalle. Olihan Kekkosella sekä kykyjä että haluja kaverilliseen suhteeseen itänaapurin kanssa.

Ehrnroothin mielestä oli ihmeellistä, ettei kansa huomannut Kekkonen ja K-linjalaisten puheiden ristiriitaisuutta. Niissähän korostettiin yhtä aikaa sekä ystävyyttä ja luotta-

¹⁹³ Ehrnrooth 1999, 212.

¹⁹⁴ Ehrnroothin puhe Länsi-Pakilan Bio-Tarjassa 12.11.1961. U73 Kansio 8, GCEa KA.

¹⁹⁵ PS 24.11.1961.

musta että ulkopoliittisen tilanteen herkkyyttä.¹⁹⁶ Neuvostoliiton ulkopoliittisen painostuksen alla Ehrnrooth syytti entistäkin ankarammin maalaisliittoa sen Neuvostoliitto-kontakteista. Maalaisliitto ja kommunistit diskriminoivat hänen mielestään ”demokraattista oikeusvaltiota” puolustavia puolueita pysyäkseen vallassa.¹⁹⁷ Ehrnroothin mukaan sen kehityksen, joka oli tapahtunut viimeisten kuuden vuoden aikana, todistavan kiistatta mihin suuntaan Suomen ulkopoliittinen tilanne oli kulkenut. Vielä vuoden 1956 presidentinvaaleissa ei puuhasteltu ulkopoliittisilla epävarmuustekijöillä, eikä kenenkään kykyä noudattaa Paasikiven linjaa epäilty. Nyt oltiin tilanteessa, jossa vain yhden miehen katsottiin kykenevän luotsaamaan Suomi ulkopoliittisten myrskyjen läpi. Tämä oli Ehrnroothin mielestä selkein todiste siitä, että Kekkonen oli epäonnistunut tehtävässään.

Ehrnrooth pysyi nootista huolimatta optimistisena uskoen, että Olavi Hongan mahdollisuudet jatkaa paranisivat. Tämä kuitenkin osoittautui ylioptimismiksi, sillä pian Honka ilmoitti maan edun vaativan vetäytymistä presidentinvaalista. Viimeistään 14.11.1961 Kekkonen hajotettua eduskunnan tuli Honka-liiton taustavoimille selväksi, että presidenttipeli oli hävitty. Viimeisenä iskuna Honka-liittoa vastaan oli Kekkonen vetoamus, jossa tämä vaati vastustajiaan luopumaan politiikasta.¹⁹⁸ Nyt oli selvää, että Kekkonen uudelleenvalintaa ei voitaisi enää estää.

24.11.1961 Munkkivuoren yhteiskoululla pidetyssä tilaisuudessa Ehrnrooth toi ilmi pettymyksensä lainaamalla P. E. Svinhufvudia: ”Ellemme itse ole valmiit puolustamaan oikeuksiamme lakiin ja vaalilippuun turvautuen, eivät muut tule kunnioittamana näitä oikeuksia.” Ehrnrooth katsoi, että Neuvostoliiton nootista huolimatta vuoden 1962 vaalit tarjosivat ainutlaatuisen tilaisuuden estää maan ajautuminen Tšekkoslovakian tielle. Suomalaisilla itsellään olisi ratkaisun avaimet käsissään. Kysymys oli vain siitä, uskaltaisivatko suomalaiset käyttää lain ja vaalien tarjoamaa mahdollisuutta hyväkseen.¹⁹⁹

Olavi Hongan ehdokkuus tulkittiin etenkin äärivasemmistossa vain mielenosoituksellisenä tekona. Hongan ehdokkuuden katsottiin olevan vain keino vastustaa Kekkonesta ja kätkeä todelliset tarkoitusperät harmittomalta kuulostavan presidenttiehdokkaan taak-

¹⁹⁶ Ehrnrooth 1999, 212.

¹⁹⁷ Ehrnroothin puhe Länsi-Pakilan Bio-Tarjassa 12.11.1961. U73 Kansio 8, GCEa KA.

¹⁹⁸ HBL 27.11.1961.

¹⁹⁹ Ehrnroothin puhe Munkkivuoren yhteiskoululla 24.11.1961. U74 KANSIO 8, GCEa KA.

se.²⁰⁰ Ehrnroothille asia ei kuitenkaan ollut näin yksinkertainen. Hänelle Olavi Honka edusti lähes täydellistä presidenttiehdokasta. Oikeuskanslerina Honka edusti juuri niitä arvoja, joita Ehrnrooth arvosti, ja joita Kekkosella ei Ehrnroothin mukaan ollut. Tärkeimpänä arvona oli tietysti Suomen lainsäädännön kunnioittaminen, mikä tarkoitti myös parlamentarismia ja kansanvallan kunnioittamista. Honka seisoi juuri näiden arvojen takana, kun taas Kekkoselle nämä arvot olivat toisarvoisia valtapoliittisten ja ulkopoliittisten päämäärien takia.

Ehrnroothin toiminta Kekkosien uudelleenvalinnan estämiseksi on nähtävä jatkona sille Kekkos-vastaiselle toiminnalle, jonka juuret ulottuvat aina sodan jälkimaininkeihin saakka. Ehrnrooth toivoi positiivista lopputulosta vuoden 1962 vaaleista, olihan hän osana suurta liittoa, jonka yhteisenä nimittäjänä oli halu lopettaa Kekkosien presidentti- tai val. Hongan suureen ja vaikutusvaltaiseen tukijoukkoon kuulumisen täytyi varmasti tuntua myös turvalliselta. Honka-liiton laajuus teki siitä varteenotettavan vastuksen Kekkoselle ja tämän tukijoille. Marginalisoitumisen ja leimautumisen riskit olivat vielä 1960-luvun alussa kohtalaisen pienet. Ainoastaan ääri-vasemmisto ja maalaisliitto kohdistivat kritiikkinsä Honka-liiton henkilöihin, mikä ei kuitenkaan merkinnyt leimautumista koko kansan silmissä.

Honka-liittoon osallistuminen olikin Ehrnroothille itsestään selvää. Vuoden 1962 vaalit tarjosivat mahdollisuuden Kekkosien ahdistamiseen entistäkin tukalampaan asemaan. Edellisistä vaaleista tilanne oli muuttunut vain siinä, että Ehrnroothin kuuden vuoden takaiset pelot olivat nyt konkretisoituneet. Tämän takia hänen asenteensa sekä Kekkosista että maalaisliittoa kohtaan olivat muuttuneet entistäkin kriittisemmiksi. Ehrnrooth piti maalaisliittoa ja Kekkosista ääri-vasemmiston liittolaisina. Tätä liittolaisuutta ääri-vasemmisto tulisi myös käyttämään hyväkseen toteuttaakseen yhteiskuntajärjestelmän muuttamiseen liittyvät päämääränsä. Luultavasti ääri-vasemmisto päätteli hyötyvänsä Kekkosista, jonka tiedettiin pyrkivän luomaan edellytykset kansanrintamahallitukselle ja siten parantamaan ääri-vasemmiston yhteiskunnallisia vaikutusmahdollisuuksia. Vastapalveluksena ääri-vasemmisto tarjosi Kekkoselle tukensa sekä presidentinvaaleissa että ulkopoliittisissa kysymyksissä.

²⁰⁰ Ylioppilaslehti 1/62. mm. Jörn Donner piti Honka-liittoa suomalaisen ulkopoliittikan haudankaivajien mielenosoituksellisenä tekona. Ei niinkään Olavi Honkaa kannattavana ryhmittymänä; Ks. myös Ulkopoliittikka 1/72, Lars Dufholmin ja J-A Hentilän artikkelit 11–14.

Ehrnroothin asennoituminen kommunisteihin poikkesi hieman suhtautumisesta maalaisliittoon. Kommunistien suhde Neuvostoliittoon oli hänen mielestään luonnollinen, koska tiivis kontakti kuului erottamattomana osana kommunistien toimintaan eikä se siten vielä ollut suomettumista. Suomettumista sen sijaan oli maalaisliiton toiminta, joka perustui Neuvostoliiton suurvalta-asemaan ja sen hyödyntämiseen sisäpoliittisessa pelissä. Tämä kehitys alkoi Ehrnroothin mukaan heti, kun Saksan tappio toisessa maailmansodassa näytti väistämättömältä.²⁰¹

Honka-liitto merkitsi Ehrnroothille paljon muutakin kuin Kekkonen vastustamista ja Olavi Hongan tukemista. Viime kädessä kyse oli kommunismin torjumisesta. Ehrnrooth koki kommunismin uhkaavan suomalaista yhteiskuntajärjestystä ja demokratiaa Kekkonen vallankäytön seurauksena. Ehrnroothin maalaisliitto-vastaisuus oli osa tätä kommunisminvastaisuutta. Hänestä maalaisliiton puoluepoliittinen taktikointi voisi pahimmillaan nostaa kommunistit valtaan, vaikka maalaisliitto ei sitä oikeasti haluaisikaan. Tästä näkökulmasta katsottuna Ehrnroothin ja maalaisliiton kiistoissa ei olekaan aina kysymys aatemaailmallisista asioista, vaan käytännön politiikasta johtuvista erimielisyyksistä.

Maalaisliitolle Ehrnroothin edustama politiikka merkitsi uhkaa, sillä maalaisliiton poliittinen valta-asema oli ennen kaikkea riippuvainen Kekkosesta. Tämän takia puolueelle oli ensi sijaisen tärkeää torpedoida kaikki ne henkilöt, jotka pyrkivät murentamaan Kekkonen valta-asemaa ja horjuttamaan vakiintuneita sisäpoliittisia asetelmia. Tämä taas oli omiaan lisäämään Ehrnroothin epäluottamusta maalaisliittolaisia kohtaan. Hän ei enää pitänyt heitä kansallisina voimina.

---

²⁰¹ Ehrnrooth, haastattelu 21.1.2004.

4.2. Marginalisoitumisen alku 1963–1968

4.2.1. Ulkopoliitikasta puhuminen johtaa ajojahtiin

Noottikriisin ja sitä seuranneen Kekkonen uudelleenvalinnan jälkeen Ehrnroothin edustama Kekkos-vastainen rintama heikkeni merkittävästi. Tämä näkyi myös RKP:ssä vuoden 1962 eduskuntavaaleissa Torsten Nordströmin ja John Österholmin lopettaessa poliittisen uransa sekä Victor Procopén kärsittyä vaalitappion. RKP:ssä tilanne muuttui selvästi K-linjan eduksi, sillä nyt hallitusratkaisusta tulisi helpompia Kekkos-vastaisuuden heikkenemisen myötä. RKP:ssä oli tarvetta ulkopoliittisen maineen puhdistamiseen. P.O. Barck vetosikin, että RKP ei asettaisi enää Ehrnroothia ehdokkaaksi, koska tämä oli liian neuvostovastainen. Puolueelle ääniharava oli kuitenkin tärkeä ja se hylkäsi Barckin ehdotuksen. Vastalauseeksi Barck erosi puolueesta.²⁰² Noottikriisin jälkeinen itätuuli aiheutti ongelmia myös muiden puolueiden näkyvimmillä Kekkos-kriitikoille. Junnila koki tappion eduskuntavaaleissa, Tanner, Kalliokoski ja Kukkonen eivät enää asettuneet ehdokkaiksi.

Ehrnroothin asemia Novosibirskin tapahtumat eivät kuitenkaan heikentäneet, sillä nyt hän sai jopa 12 500 ääntä, eli 1/3 RKP:n Helsingin äänistä.²⁰³ Noottikriisi ja Ehrnroothin kommunismipelkojen konkretisoituminen ainoastaan lisäsivät hänen kannatustaan. Maan ulko- ja sisäpoliittiset epävarmuustekijät sekä Kekkonen jatkaminen presidenttinä tarjosivat Ehrnroothille voittoa vaaliteeman, jossa korostettiin kansallisten voimien entistäkin tärkeämpää roolia maan johdossa – tasapainottavana voimana Kekkoselle.²⁰⁴ Ehrnroothin vaalimenestyksestä huolimatta noottikriisi merkitsi monille Kekkonen vastapelleille poliittista kuolemaa ja katoamista politiikan pelikentiltä.

Maalaisliiton menestys presidentinvaaleissa ja eduskuntavaaleissa olivat Ehrnroothille sietämättömiä tosiasioita, sillä nyt K-linjan kannattajat saivat entistäkin tukevamman otteen päätöksenteosta. Maalaisliitolla oli presidentin lisäksi puhemiehen ja pääministerin paikat hallussaan. Maalaisliiton ja Kekkonen vyörytys näkyi myös hallituskaavai-

²⁰² Ehrnrooth 1999, 218–219.

²⁰³ Ibid.

²⁰⁴ HS 1.2.1962. Ehrnroothin vaalimainos: ”**Jo riittää** se häikäilemättömyys, millä eräät piirit mustaavat isänmaallisia suomalaisia, siten vahingoittaen koko maata. Eduskunnassa tarvitaan niitä harvoja miehiä, jotka eivät ole taipuneet ”valta puolueen” komentoon. (...) Vain laki ja omatunto ohjaavat häntä”.

luissa, joissa Kekkonen runnoi kokoomuksen hallitukseen. Kekkonen harjoittamassa painostuksessa ”ei ollut paljoakaan yhteistä perustuslaillisen parlamentarisminkin kanssa.”²⁰⁵ Hallituksen muodostaminen hallitusvastuuseen osallistuvien puolueiden päätösten vastaisesti ei Ehrnroothin mielestä voinut koitua parlamentarisminkin hyväksi, vaan se vain heikentäisi hallituksen arvovaltaa ja itsenäisyyttä.²⁰⁶

Yöpakkasten, noottikriisin ja Karjalaisen hallituksen kaaduttua Ehrnrooth kantoi suurta huolta Suomen parlamentarisminkin tilasta. Pahimpana ongelmana Ehrnrooth piti etenkin presidentinvaalien alla lisääntyneitä ulkopoliittista diskriminaatiota. Etupäässä tähän olivat syyllistyneet Kekkonen ulkopoliittikan varauksettomat kannattajat: maalaisliitto, kommunistit ja skogilaiset. Ehrnrooth vetosikin diskriminaation lopettamisen puolesta peläten sen vahingoittavan koko kansaa ja parlamentaarisen demokratian perustuksia:

*Jos ulkopoliittisen diskriminaation vahingollisista seurauksista vähitellen päästäisiin eroon ja kaikki kansanvaltaiset ainekset tunnustettaisiin yhdenvertaiseksi maansa etujen ja nimenomaan sen ulkopoliittisten tavoitteiden ajajina, palautuisi suuri osa parlamentarisminkin toimintakyvystä.*²⁰⁷

Ehrnroothin vetoamisen taustalla oli myös hänen oma etunsa. Olihan hän yksi niistä, joihin ulkopoliittinen diskriminaatio kohdistui. Ulkopoliittisesti epäilyttäväksi leimaaminen ja äärioikeistolaisuus olivat Ehrnroothille kiusallisia eivätkä tehneet hänen toimintaansa poliitikkona helpoksi. Siksi sen loppumisesta olisi hänelle etua.

Ulkopoliittisen syrjinnän lisäksi Ehrnrooth oli aidosti huolissaan parlamentarisminkin alemmuustilasta. Hänelle selvimpänä todisteena alemmuustilasta oli se, että noottikriisin jälkeen porvarillisen enemmistöhallituksen muodostamisesta oli tullut mahdotonta, vaikka porvarilliset puolueet olisivatkin saaneet vaaleissa kansan tuen. Perustuslaillisuuden nimeen vannova Ehrnrooth ei voinut hyväksyä, että eduskunnan arvovaltaa ja toimintakykyä oltiin horjuttamassa vieraan valtion ulkopoliittisten etujen takia. Sisäpolitiikan syrjäytyminen ulkopoliittikan tieltä merkitsi Ehrnroothille demokratian perusperiaatteiden hylkäämistä; kansan tahtoa ei enää toteutettu politiikassa.

²⁰⁵ Ehrnrooth 1999, 221. Kekkonen painostus näkyi Ehrnroothin mielestä siinä, että kokoomus sai valita eduskuntaryhmästään vain yhden henkilön ministeriksi. Loput kaksi ministeriä valittiin ”hallitusnukkareiden” toimesta.

²⁰⁶ Ehrnroothin puhe eduskunnassa 27.9.1963. Kansio 18, GCEa KA.

²⁰⁷ Ibid.

Vuoden 1961 noottikriisin jälkeen parlamentarismi joutui puolustuskannalle. Neuvostoliiton ulkopoliittiset intressit kirkastuivat sellaisillekin, jotka olivat ne jo unohtaneet. Nyt edes SDP:ssä ei haluttu ottaa turhia riskejä hallituskokoonpanojen suhteen. Neuvostoliiton reaktioista haluttiin siirtyä ennakoivaan ystävyyspolitiikkaan, johon kuului hallituspolitiikan sopeuttaminen Neuvostoliiton oletettuihin intresseihin. Hallitusmuodostuksen ja -politiikan muutokset huomasi myös Ehrnrooth, jota asia ei ilahduttanut. Ulkopoliittisten tekijöiden meneminen kaiken muun politiikan edelle ja Neuvostoliiton tunkeutuminen sisäpolitiikkaan heikensi parlamentarismien perusedellytyksiä. Vastenmielisintä Ehrnroothille oli etenkin hallituskysymysten ja valtionpäämiehen valinnan alistaminen Neuvostoliiton mielipiteille. Ehrnrooth katsoi, että Kekkonen myötävaikutuksella Neuvostoliitto päästettiin päätöksenteon keskiöön sekä hallitusmuodostuksen että presidentinvaalien kautta.

Ehrnroothille Neuvostoliiton sekaantuminen sisä- ja ulkopoliitiikan aiheutti monia ongelmia. Heti 1960-luvun alussa Ehrnrooth sai henkilökohtaisesti kokea sen, että Suomen virallisesta ulkopoliitikasta ei ollut sopivaa keskustella tai ainakaan sanoa siitä kriittistä mielipidettä. Aiheuttihan hänen lausuntonsa aina vastalauseiden ryöpyn vasemmistolta ja maalaisliitolta.

Ulkopoliittista keskustelua alettiin kavahtaa Ehrnroothin mukaan etenkin porvaripiireissä. Tämä johtui johtavien – maalaisliittolaisten ja äärivasemmistolaisten – poliitikkojen halusta lopettaa ulkopoliittinen keskustelu alkuunsa leimaamalla ja syyttämällä keskustelijoita virallisen ulkopoliitiikan vastustajiksi:

Vaiteliaisuus on tässä kohdin monessa tapauksessa johtunut niistä kokemuksista, jotka on saatu häikäilemättömästä suvaitsemattomuudesta, jolla johtavat poliitikot ja heidän apuvoimansa sanomalehdistössä pelkän henkilö- ja puoluepoliittisen edun nimissä ovat torjuneet jokaisen yrityksen monivivahteiseen ulkopoliittiseen mielipiteiden vaihtoon (...) Tietyltä maalaisliittolaiselta taholta ilmenevä, huonosti peitetty pyrkimys tehdä puoluepolitiikkaa ulkopoliitikasta, on suureksi osaksi syypää siihen, että poliittinen ilmapiiri meillä ei pitkään aikaan ole ollut puhdas. Tämän takia kukaan poliittisesta menestymisestään kiinnostunut ei halunnut ajaa itseään vapaaehtoisesti hallituspoliittiseen paitsioon.

208

²⁰⁸ Ehrnroothin puhe eduskunnassa 24.9.1965. Kansio 18, GCEa KA.

Ehrnrooth vaatikin puolueilta solidaarisuutta, johon ei saanut kuulua pyrkimystä hankkia vieraalta valtiolta puoluepoliittisia etuja.²⁰⁹ Ehrnroothin 24.9.1965 pitämästä eduskuntapuheesta voi selvästi havaita hänen turhautumisensa yöpakkasten ja noottikriisin jälkeiseen poliittiseen ilmapiiriin. Idänsuhteiden ongelmallisuus oli latistanut ulkopoliittisen keskustelun, joka oli muuttunut liturgiaksi ja harhaoppisten leimaamiseksi. Ulkopoliittista keskustelua ei yksinkertaisesti sallittu, tai ainakin keskusteluun osallistuneilta edellytettiin Paasikiven–Kekkosen linjan noudattamista. Ehrnroothin kannalta pahinta tässä tilanteessa oli se, että hän ei tunnistanut Paasikiven–Kekkosen linjaa Paasikiven linjan jatkoksi.

Kekkosen Moskovassa vuonna 1965 pitämä puhe Suomen puolueettomuudesta antoi Ehrnroothille jälleen kerran aiheita kritisoida Kekkosen tapaa soveltaa Paasikiven linjaa. Kekkonen oli pitämässään puheessaan todennut, että Suomi voisi olla puolueeton vain mikäli rauha säilyisi. Ehrnroothin mielestä Kekkosen presidenttiyden aikana puolueettomuudesta oli tullut yksipuolista. Se oli ristiriidassa Paasikiven linjan periaatteiden kanssa. Ehrnrooth syytti valtionjohtoa siitä, että sen ulkopoliittisesti kriittiset lausunnot kohdistuivat vain länsimaisiin demokratioihin eivätkä lainkaan Neuvostoliittoon. Kekkosen tapa soveltaa Paasikiven linjaa ei siten mitenkään voinut edistää ulkomaiden luottamusta Suomen harjoittamaan puolueettomuuspolitiikkaan.²¹⁰

Ehrnrooth piti välttämättömänä, että puolueettomuuspolitiikka edellytti sekä Neuvostoliiton että länsivaltojen luottamusta, eikä vain Neuvostoliiton tahtoon alistumista. Puolueettomuuspolitiikka, joka oli täysin alistettuna Neuvostoliiton ulkopoliittisille intresseille, ei ollut Paasikiven linjan mukaista eikä myöskään uskottavaa puolueettomuuspolitiikkaa.²¹¹ Itse asiassa neuvostodiplomaatti Juri Derjabinin tulkitsi asian juuri päinvastoin eli Kekkosen tavoin. Derjabininin mielestä Suomen puolueettomuuspolitiikka tuli nähdä neuvostoliittolaisittain, mikä tarkoitti puolueettomuutta vain asioissa, jotka eivät johda ristiriitoihin Neuvostoliiton kanssa.²¹²

²⁰⁹ Ehrnroothin puhe eduskunnassa 24.9.1965. Kansio 18, GCEa KA.

²¹⁰ Ibid.

²¹¹ Ehrnrooth 1999, 236.

²¹² Komissarov 1973, 155. Juri Derjabinin mukaan Suomi kykeni olemaan puolueeton vain asioissa, jotka eivät olleet ristiriitaisia Neuvostoliiton etujen kanssa.

4.2.2. *Kohti kansanrintamaa*

Kekkosen presidenttiyden ja koko poliittisen uran yhtenä suurena sisäpoliittisena tavoitteena oli yhdistää kansa kampeamalla ”äärivasemmisto” mukaan hallitusvastuuseen. Tähän ei kuitenkaan suhtauduttu myönteisesti asevelipiireissä, minkä takia hallituspohja oli mahdoton SDP:n linjamuutokseen asti.²¹³ Tilanne alkoi kuitenkin muuttua jo ennen virallista linjanmuutosta. Varsinainen käännekohta oli noottikriisi, joka pakotti SDP:tä pohtimaan ulkopoliittisia realiteetteja uudelleen. Honka-liiton kaatuminen todisti, että Kekkosen vastustamisesta ei valtapoliittisesti koituisi mitään hyvää ainakaan seuraavaan kuuteen vuoteen.

Vielä vuoden 1966 eduskuntavaalikampanjan aikana tietämättä SDP:n tulevasta linjamuutoksesta Ehrnrooth puhui sekä ei-sosialististen voimien että sosialidemokraattien puolesta korostamalla, että nämä kaksi tahoa eivät ole vastuussa K-linjan politiikasta.²¹⁴ Ehrnroothin päävihollisena vaaleissa oli keskustapuolue, jonka politiikka tähtäsi hänen mukaansa vain monopoliaseman saavuttamiseen päätöksenteossa. Ehrnroothia ärsytti keskustapuolueessa harjoitettu henkilöpalvonta sekä puolueen käsitys ulkopoliittisesta oikeaoppisuudesta, johon kuului muiden puolueiden ulkopoliittinen syrjiminen.²¹⁵

Vaalimainoksissa Ehrnrooth tuomitsi valtaapitävien suosiota tavoittelevat poliitikot, jotka olivat nyt vaarassa joutua ”korsimolaisten” pauloihin. Ehrnrooth toikin julki jo vaalikampanjan aikana pelkonsa kansanrintamasta, johon sosialidemokraatteja oltiin pakottamassa ulkopoliittisen diskriminaation keinoin. Ehrnrooth lupasi vastustaa ulkopoliittista ”valhekampanjaa”, jonka voimalla keskustapuolue hallitsi maata ja heikensi muiden puolueiden asemia. Ehrnrooth jatkoi näin ollen Honka-liiton aikana omaksumaansa aktiivista vastarintalinjaa, jonka peruselementtinä oli K-linjan ja Kekkosen ulkopoliittikan ja vallankäytön kritisoiminen. Hänestä eduskunnassa oli ilman häntäkin ”tarpeeksi päännyökkääjiä”. Osana vastahankaan asettumista oli lupaus äänestäjille siitä, että hän ei tulisi taipumaan valtapoliittisista syistä Kekkosen politiikan kannattajaksi. Sen sijaan hän pysyisi vankkumattomasti sellaisten kansalaisten puolella, joille sanan-

²¹³ *Virmavirta* 1977, 96. Esim. vuonna 1964 sosialidemokraatit kieltäytyivät hallitusvastuusta perustelemalla päätöstä kommunisminvastaisella toiminnalla.

²¹⁴ *Satakunnan Kansa* 11.2.1966.

²¹⁵ *Suomen nuoriso* n:o 1-2 1966.

vapaus ja muut demokraattiset arvot olivat tärkeitä.²¹⁶ Ehrnrooth hyökkäsi myös Kekosta ja poliittisia virkanimityksiä vastaan.²¹⁷

Vuoden 1966 vaaleissa K-linja koki tappion sekä keskustassa että RKP:ssä. Sen sijaan vasemmistolle vaalit merkitsivät murskavoittoa – SDP sai 17 lisäpaikkaa ja TPSL 5 lisäpaikkaa. SDP:n suunnanmuutos ja kääntyminen Kekkosen johtaman ulkopoliitiikan kannattajaksi ei kuitenkaan vaikuttanut oikeistolaisiksi leimautuneisiin, sillä mm. Ehrnrooth, Junnila ja Raimo Ilaskivi tulivat valituiksi. Ehrnroothille vaalit toivat ennätyselliset 15 300 ääntä.²¹⁸ Tätä voidaan pitää selvänä osoituksena siitä luottamuksesta ja kannatuksesta, jonka Ehrnroothin edustama linja sai helsinkiläisiltä. SDP:n vaalivoiton jälkeen hallituksen muodostajaksi nousi SDP:n Rafael Paasio, jonka pyrkimyksenä oli muodostaa kansanrintamahallitus. RKP:n oikeistosiivelle hallitusratkaisu ei sopinut, joten puolue päätti jättäytyä muodostettavan hallituksen ulkopuolelle äänin 5–7.

SDP:n, keskustapuolueen, SKDL:n ja TPSL:n muodostaman kansanrintamahallituksen synnyttyä Ehrnrooth aloitti välittömästi sen kritisoimisen.²¹⁹ Kansanrintamahallituksen syntyminen huolestutti Ehrnroothia, minkä hän ilmaisi myös yhdysvaltalaisenaattori Frank Churchille.²²⁰ Ehrnroothin kansanrintamakritiikkiin sisältyivät entistäkin tiukemmat vaatimukset parlamentarismista ja eduskunnan vaikutusvallan lisäämisestä. Ehrnroothille eduskunta edusti kirjaimellisesti kansaa, jolla valtiolta oli. Tämän takia eduskunnan tuli olla myös vallanjaollisesti keskeisessä asemassa. Ulkopoliitiikan vaikutusten heijastuminen sisäpolitiikkaan oli myös pakottava syy parlamentarismien ja kansanvallan voimistamiseen. Tämä taas edellytti Suomen hallitusmuodon muuttamista niin, että eduskunnan vaikutusvalta ja asema turvattaisiin romahduttamatta kuitenkaan hallitusvaltaa. Ehrnroothin mielestä eduskunnan arvovallan lisääminen onnistuisi parhaiten hallitusvallan kaventamisella ja presidentin toimikausien lukumäärän rajoittamisella. Ehrnrooth, Melin ja Procopé ehdottivatkin, että hallitusmuodon 23 §:n 1. momentti muutettaisiin seuraavanlaiseksi:

²¹⁶ HS 12.3.1966.

²¹⁷ HS 16.3.1966. ”Onko Teidän poikanne tai vävyne - tai edes anoppinne – saanut korkean valtion viran, arvonimen tai ’prenikan?’” kysyi Georg C: Ehrnroothin vaalimainos.

²¹⁸ Ehrnrooth 1999, 245.

²¹⁹ Suomi 1994, 414. Oppositio syytti Kekosta kansanrintaman muodostajaksi. Ehrnroothin mielestä kansanrintamahallitus syntyi Neuvostoliiton painostuksen seurauksena.

²²⁰ Yhdysvaltojen ulkosuhteista vastaavan komitean jäsenen senaattori Frank Churchin vastaus Ehrnroothin kirjeeseen. Kansio 4, GCEa KA.

*Tasavallan presidentin valitsee Suomen kansa syntyperäisten Suomen kansalaisten joukosta aina kuudeksi vuodeksi. Henkilö, joka on valittu presidentiksi, voidaan välittömästi presidentintointa hoidettuaan valita uudelleen vain kerran.*²²¹

RKP:n oikeistolaiskansanedustajien lakialoitteen taustalla oli halu turvata eduskunnan vaikutusvalta ja luoda vastapaino vahvalle presidentille, jonka maine lakialoitteen tekijöiden keskuudessa ei ollut mairitteleva. Nostamalla eduskunnan merkitystä Ehrnrooth, Melin ja Procopé pyrkivät parantamaan myös omia toimintamahdollisuuksiaan. Presidentinvaltaa kaventamalla voitaisiin tylsyttää presidentin ulkopoliittista valtaa ja samalla heikentää Kekkosen vahvinta asetta. Aika ei kuitenkaan vielä ollut kypsä presidentin virkakausiensa rajoittamiselle, varsinkaan kun sitä vaativat äärioikeistolaisiksi leimautuneet Ehrnrooth ja Procopé.

Ehrnroothin äänekäs esiintyminen K-linjan kriitikkona ei jäänyt huomaamatta. Tämä politiikka sai myös kannatusta, mikä ilmeni eduskunta- ja kunnallisvaalien ohella RKP:n Helsingin osaston valtuustovaaleissa. Laillisuuden ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden puolesta – Svenskar för laglighet och social rättvisa – vaaliliitto sai 28 paikkaa 50:stä, mikä merkitsi kolmen paikan lisäystä.²²² Tämä teki RKP:n Helsingin piiristä poikkeuksellisen, sillä se oli koko maassa ainoa RKP:n piiri, jossa ”kekkolaiset” liberaalit eivät olleet enemmistönä. Tilanne muodostui hankalaksi niille RKP:läisille, jotka halusivat ottaa etäisyyttä kaikkein oikeistolaisimpiin voimiin. Ehrnroothin ja muiden K-linjan kriitikoiden menestyminen oli vaikea pala myös niille, jotka halusivat nähdä koko kansan seisovan yhteisrintamassa Kekkosen ulkopoliittisen linjan takana. Konsensus ei näyttänyt toteutuvan helposti, ainakaan RKP:n Helsingin piiri ei näyttänyt asettuvan Kekkosta miellyttävälle linjalle.

Kekkos-kriitikoiden jatkuvat vetoamukset presidentin vaihtamisen ja valtaoikeuksien kaventamisen puolesta johtivat vastapuolen reaktioon. Suomenmaa-lehden mielestä äärioikeistolainen Ehrnrooth oli vain poliittinen fanaatikko, joka hyökkäili demokratian kauneusvirheiden takia demokratian tilaa ja Kekkosta vastaan. Suomenmaan mielestä

²²¹ Georg C. Ehrnroothin, Ingvar S. Melinin ja Victor Procopén lakiehdotus 26.4.1966. Kansio 65, GCEa KA.

²²² HBL 13.12.1966.

Ehrnroothin toiminta ”vapaamielisten ja demokraattisten” äänestäjien nimissä tarkoitti vain vapaamielisyyttä karkeuksien puhumisessa. Myös Ehrnroothin tuki sosiaalidemokraattien mahdolliselle presidenttiehdokkaalle tulevissa vaaleissa sai lehdeltä tyyntuomion. Suomenmaa muistutti, että Ehrnrooth ei ollut ensimmäistä kertaa Kekosta vastustamassa, sillä Ehrnrooth oli toiminut myös Honka-liiton taustavoimissa.²²³ SDP:n Kansan Tahto -lehden mukaan Ehrnroothin toiveet sosialidemokraattisesta presidenttiehdokkaasta olivat kaikuja Honka-liiton ajoilta ja näin ollen vain poliittista taktikointia. Lehden mukaan Ehrnrooth yritti ainoastaan kaivaa esiin SDP:n viimeisetkin Kekkos-vastaiset henkilöt.²²⁴ Vuoden 1966 aikana Ehrnroothin asema vanhan liittolaisen SDP:n silmissä alkoi siis muuttua. Yhä selvemmin oli nähtävissä SDP:n ja keskusta-puolueen yhteistyön tiivistyminen, mikä vaikutti suoraan SDP:n ja Ehrnroothin välien viilenemiseen.

4.2.3. "Maa tarvitsee presidentin" – vuoden 1968 presidentinvaalit

*Perimmältään on vaaleissa kysymys suomalaisen elämänmuodon kehittämisestä. Tämän elämänmuotomme kolme pääelementtiä ovat: Valtiollinen itsenäisyys, kansanvaltainen parlamentarismi ja kansalaisten vapaus. Niistä me emme voi tinkiä.*²²⁵

Vuoden 1967 aikana tulevat presidentinvaalit alkoivat näkyä RKP:ssä. Ehrnroothin johtama oikeistosiipi oli ongelma puoluejohdolle ja liberaaleille. Helsingin piirin erimielisyydet presidenttikysymyksessä ja paineet Kekkoson taakse siirtymisestä johtivat muutamien oikeistojäsenten siirtymiseen liberaalien ryhmään. Valta-asema RKP:n suurimmassa piirissä siirtyi nyt Kekkos-myönteiselle ryhmälle. RKP:n Helsingin piirissä tapahtuneet muutokset olivat puolueen kannalta merkittäviä tapahtumia. Suurimman piirin siirtyminen K-linjalle tarkoitti sekä koko puolueen siirtymistä K-linjalle että Kekkos-vastaisuuden heikkenemistä entisestään. Tapahtuneen tosiasian edessä Ehrnrooth koki parhaaksi luopua piirin puheenjohtajuudesta.²²⁶ Oikeiston hajaantumisessa keskeisessä roolissa oli Ingvar S. Melin, Ehrnroothin entinen liittolainen. Presidenttikysymys

²²³ Suomenmaa 14.10.1966; Suomenmaa 15.10.1966.

²²⁴ Kansan Tahto 14.10.1966.

²²⁵ Matti Virkkusen mielipiteitä I 6.11.1967. Matti Virkkusen vaaliliiton arkisto 1967, 31F3. PTA.

²²⁶ Ehrnrooth 1999, 259, 266.

ja siitä syntyneet linjariidat johtivat Ehrnroothin ja Melinin yhteistyön päättymiseen sekä RKP:n oikeiston – laillisuusliiton – hajoamiseen.

Ehrnroothin mukaan RKP:n laillisuusliiton äkillisen hajaantumisen takana oli Kekkonen, jolle K-linjan vahvistuminen ja Kekkos-vastaisuuden heikentyminen RKP:ssä sopi parhaiten. Kekkoselle oli tärkeää, että RKP:n Kekkos-vastainen Helsingin piiri saatiin virallista ulkopoliittikkaa kannattavien henkilöiden käsiin. Kekkoson osallisuudesta tapahtumiin kertoo Ehrnroothin mielestä se, että pian Ingvar S. Melin nimitettiin puolustusministeriksi. Tätä Ehrnrooth piti Kekkoson palkintona oikealle linjalle siirtymisestä.²²⁷ Jotain Melinin poliittisesta suunnanmuutoksesta kertoo myös hänen kontaktinsa neuvostoliittolaisen tiedustelijavirkailijan kanssa vuosien 1969–1971 aikana.²²⁸

RKP:n hajaantuminen synnytti RKP:n sisälle uuden rintamalinjan juuri presidentinvaalien alla. Tapahtumat vaikuttivat puolueen toimintaan myös presidentinvaalikampanjan aikana. Puolue jakaantui presidenttikysymyksessä kahtia: liberaalit kannattivat Kekosta ja oikeistolaiset kokoomuksen Matti Virkkusta.²²⁹ RKP:n Helsingin piiri päätti mennä valitsijamiesvaaleihin omana vaaliliittona, johon voisivat osallistua eri presidenttiehdokkaiden valitsijamiehet. Kuten aikaisemmissakin vaaleissa, Ehrnrooth asettui Kekkoson vastaehdokkaan taakse. Tällä kertaa RKP:n oikeiston tukea pyydettiin kokoomuksen taholta.²³⁰ RKP:n laillisuusliiton hajottua Virkkusen taakse ryhmittyneet päättivät perustaa uuden poliittisen järjestön, joka edustaisi K-linjan vastustajien arvoja: pohjoismaista oikeusjärjestystä ja kansalaisten perustuslaillisia oikeuksia

Presidenttiehdokkaana Matti Virkkunen esiintyi suomalaisen elämänmuodon puolustajana, jolle tärkeitä asioita olivat etenkin valtiollinen itsenäisyys, kansavaltainen parlamentarismi ja yksilönvapaus. Ulkopoliitikassa Virkkunen liputti puolueettomuuden ja ystävyysspolitiikan puolesta vaatien samalla Suomen puolustuskyvyn parantamista.²³¹ Virkkusen kampanjan teema ”Maa tarvitsee presidentin” kuuluu ironiassaan omaan luokkaansa. Virallisesti iskulauseen väitettiin viitattavan vain hallitusmuotoon, jonka

²²⁷ Ehrnrooth, haastattelu 21.1.2004; Ehrnrooth 1999, 260–261.

²²⁸ Rentola 2005, 425.

²²⁹ Kouvolan Sanomat 18.10.1967.

²³⁰ Ehrnrooth 1999, 265.

²³¹ Ulkopoliittikka, sapelinkalistelupuhe tv-tentissä, Ha 51 Matti Virkkusen vaaliliiton arkisto 1967. 31F3. PTA.

mukaan maahan tuli valita presidentti kuuden vuoden välein.²³² Todellisuudessa iskulauseeseen sisältyi paljon muutakin.

Vaikka ulkopolitiikassa Virkkunen oli Kekkonen kanssa lähes täydellisesti samalla linjalla, eroja löytyi sitäkin enemmän sisäpolitiikkaan liittyvissä kysymyksissä. Virkkunen suhtautui erittäin kielteisesti kommunisteihin. Hänestä jo pelkästään hallitusmuoto kielsi kommunistien nimittämisen hallitukseen, koska heidän pyrkimyksensä oli yhteiskuntajärjestyksen kumoaminen.²³³ Virkkusen mukaan kommunismi uhkasi etenkin talouspolitiikkaa, sillä SKDL:n ja enenevässä määrin myös SDP:n edustajat puhuivat sosialisoinnista. Pankkimiehenä Virkkunen katsoi, että valtiojohtoisuus talouselämässä ei olisi mahdollista ilman ajautumista diktatuuriin.²³⁴

Virkkunen totesi, että Suomea uhkaava vaara tuli sisältäpäin – ei ulkoa. Vaaran taustalla oli ulkopolitiikan horjuttaminen jatkuvilla vihjailuilla siitä, että tietyt piirit pyrkivät suunnanmuutokseen ulkopolitiikassa. Vihjailusta oli tullut myös osa sisäpolitiikkaa, sillä vihjailu oli osoittautunut tehokkaaksi keinoksi hyökätä poliittisia vastustajia vastaan.²³⁵ Ehrnroothin asettuminen Virkkusen taakse oli luonnollista, koska heidän näkemysensä olivat niin lähellä toisiaan sekä ulko- että sisäpoliittisissa kysymyksissä. Pohjoismaista suuntausta edustavaa Ehrnroothia miellytti varmasti myös Virkkusen puheet ruotsin kielen aseman ja Pohjoismaisen yhteistyön puolesta.²³⁶ Virkkunen ja Ehrnrooth olivatkin monissa poliittisissa asiakysymyksissä samoilla linjoilla. Yksittäisiä poliittisia mielipiteitä merkittävimpana yhteisenä piirteenä oli kuitenkin molempien tinkimättömyys ja taipumattomuus omissa periaatteissaan. Puoluejohto ei pystynyt vaikuttamaan millään tavalla presidenttiehdokkaansa vaalikampanjan aikana antamiin lausuntoihin.²³⁷ Sama taipumattomuus puoluejohtoa kohtaan oli ominaista myös Ehrnroothille.

²³² Virkkusen puhe Hämeenlinnassa ja Lahdessa 19.11.1967, Matti Virkkusen puheita presidentinvaalit 1967. 31F3. PTA.

²³³ Matti Virkkusen mielipiteitä I 6.11.1967, Matti Virkkusen vaaliliiton arkisto 1967, 31F3. PTA; HS 4.9.1967.

²³⁴ Kansallisen Kokoomuksen keskustoimiston tiedotuskirje 4.7.1967. Ha 51 Matti Virkkusen vaaliliiton arkisto 1967. 31F3. PTA; Kaleva 28.8.1967; Kaleva 2.10.1967.

²³⁵ HBL 28.8.1967; AL 28.8.1967.

²³⁶ Vaasa 4.10.67.

²³⁷ Lehmusvaara 1983, 164.

Presidentinvaaleissa Ehrnrooth toimi Matti Virkkusen valitsijamiehenä, minkä vuoksi hän oli aktiivisesti mukana Virkkusen presidentinvaalikampanjassa. Presidentinvaihdon tärkeyttä Ehrnrooth perusteli samoilla argumenteilla kuin aikaisemmissakin presidentinvaaleissa: ulkopoliittikan käytön sisäpolitiikassa puolue- ja henkilökohtaisia etuja ajettaessa tuli loppua.²³⁸ Kekkonen valinta vuonna 1956 oli ollut ”kaiken pahan alku ja juuri”, nyt tilanne voitaisiin korjata valitsemalla Virkkunen presidentiksi.²³⁹

Tulevien presidentinvaalien tärkeyttä Ehrnrooth korosti myös Eiran kansallisseurassa pitämässään puheessa. Vuoden 1968 presidentinvaaleissa oli hänen mukaansa kysymys ennen kaikkea siitä, pystytäänkö vaalit ylipäänsä viemään läpi ilman psykologisia pelotteita. Tällä hän viittasi vuoden 1961 noottikriisiin. Hänen mielestään Kekkonen kaudella demokratia oli jäädytetty, ja samalla yhdestä henkilöstä oli tullut Suomen tulevaisuuden kannalta korvaamaton. Ehrnrooth hyökkäsi myös kaikkia niitä vastaan, jotka olivat edesauttaneet tätä kehitystä ja jotka vanhoivat sokeasti harjoitetun ulkopoliittikan nimeen. Ehrnrooth kehotti vertaamaan tilannetta vuoden 1956 presidentinvaalien aikaan, jolloin voitiin vapaasti päättää kuka jatkaisi Paasikiven perintöä. Kekkonen ulkopoliittinen linja oli johtanut siihen, että vain Kekkonen – jo kolmatta kertaa – oli ainoa oikea henkilö maan johtoon. Tätä Ehrnrooth piti selvänä todisteena Kekkonen ulkopoliittisen linjan epäonnistumisesta. Pitkän virkakauden vuoksi Kekkonen oli myös lähes mahdotonta pysyä erossa puoluepolitiikoinnista.²⁴⁰

Olavi Hongan tapaan Matti Virkkunen merkitsi Ehrnroothille Kekkonen vastakohtaa. Virkkusesta tulisi presidentti, joka ei turvautuisi taktisiin temppuihin tai syyllistyisi ylimielisyyteen. Ehrnrooth myös korosti, että Kekkosesta poiketen Virkkusella olisi selkeä, looginen ja rehellinen poliittinen linja. Virkkunen ei olisi myöskään kommunistien ja muiden vapaan yhteiskunnan vihollisten presidentti, eikä johtaisi Suomea sosialisoinnin tielle.²⁴¹ Ehrnroothille presidentinvaalit tarjosivat jälleen kerran mahdollisuuden käydä taisteluun kommunismia ja kansanrintamapolitiikan edustajia vastaan. Hänelle pelot sosialisoinnista ja sosialistisesta pakkoyhteiskunnasta olivat todellisia. Ainoa mahdollisuus pysäyttää tämä kehitys oli saada maahan uusi oikeistolainen presidentti.

²³⁸ Ehrnrooth 1999, 266.

²³⁹ Ehrnroothin puhe Helsingin Kokoomusnuorille 26.9.1967. Kansio 10, GCEa KA.

²⁴⁰ Ehrnroothin Eiran kansallisseurassa pitämä Pelko ja presidentinvaali -puhe 11.12.1967. U123 Kansio 10, GCEa KA.

²⁴¹ Ehrnroothin puhe Svenska Handelshögskolanissa 19.12.1967. U 123 Kansio 10, GCEa KA.

Puhuessaan Porvoossa Virkkusen valitsemisen puolesta Ehrnrooth totesi, että Kekkonen presidenttiyden aikana Suomesta oli tullut ”ainutlaatuinen” valtio, jossa päätöksentekijät pysyivät vallassa, vaikka taloudelliset tulevaisuuden näkymät antoivat aiheita päätöksentekijöiden vaihtamiseen. Ehrnroothin mielestä vain kommunistit olivat nykyiseen menoon tyytyväisiä, sillä Kekkonen uudelleenvalinta tulisi merkitsemään vain kansanrintaman ja äärivasemmiston vaikutusvallan kasvua. Kekkonen presidenttiyden jatkuminen jättäisi päätöksentekovallan muutosta pelkäävien vanhoillisten käsiin. Tämä taas kostautuisi myöhemmin, jolloin uudistukset olisivat välttämättömiä. Ulkopoliitiikan osalta Ehrnrooth vetosi Virkkusen puolesta ja vannoi, että harjoitettu rauhanpolitiikka tulisi jatkumaan, vaikka presidentti vaihtuisikin. Ehrnrooth, kuten Virkkunenkin, oli vakuuttunut siitä, että Neuvostoliiton intressinä oli suhteiden säilyminen hyvinä ja suomalaisten seisominen ystävällisten suhteiden takana. Tämä olisi paljon tärkeämpää kuin suhteiden henkilöityminen yhteen ihmiseen.²⁴² Tätä käsitystä ei kuitenkaan jaettu suomalaisten kommunistien ja neuvostoliittolaisten piirissä.²⁴³

Vaalikampanjan aikana Ehrnrooth hyökkäsi Kekosta vastaan kovin sanoin. Kekkonen ei kuitenkaan jäänyt sanattomaksi, vaan antoi samalla mitalla takaisin. Porissa pitämässään puheessa Kekkonen sivalsi Virkkusen kovimpia kannattajia – Junnilaa ja Ehrnroothia – muistuttamalla IKL:n ajoista ja kysymällä: ”epäileekö joku, että esimerkiksi herrat Tuure Junnila ja Georg Ehrnrooth eivät ole äärioikeistolaisia?”²⁴⁴ Tämä lausunto merkitsi muutosta Kekkonen suhtautumisessa oikeistolaisia toisinajattelijoita kohtaan; nyt Ehrnroothin äärioikeistolaisuus sai vahvistuksen valtionpäämieheltä. Lausunnon merkittävyyttä lisäsi nimenomaan se, että tätä ennen äärioikeistolaisleimaa oli käytetty pääasiallisesti vain maalaisliiton ja äärivasemmiston sanomalehdissä.

Kekkonen äärioikeistopuheista huolimatta Ehrnrooth keräsi valitsijamiesvaaleissa jopa 46 prosenttia kaikista RKP:n Helsingin vaaliliiton äänistä. Ehrnroothin henkilökohtaisesta menestymisestä huolimatta vaalitulokset olivat tappio Virkkuselle, sillä Kekkonen sai 201 valitsijamiestä Virkkusen 66 vastaan. Ehrnroothille vaalitulokset olivat kuitenkin menes-

²⁴² Ehrnroothin puhe Porvoossa 3–4.1.1968. Kansio 10, GCEa KA; Vaasa 2.10.1967.

²⁴³ KU 6.9.1967; Kouvolan Sanomat 14.9.1967. Kouvolan Sanomat siteeraa Novoje Vremja -lehteä. Novoje Vremja kehuu Kekkonen taakse syntyneen suurta vaaliliittoa, mutta moittii oikeistolaisia voimia. Ne valitsivat ehdokkaakseen yksityisen pankin pääjohtajan Matti Virkkusen, joka ylistää sotia, joissa Suomi soti Neuvostoliittoa vastaan.

²⁴⁴ HS 14.1.1968.

tys, sillä se osoitti, että kansalaisten keskuudessa oli yhä olemassa oppositiovoimia.²⁴⁵ Ehrnroothin mukaan Virkkusen ehdokkuus todisti maailmalle, että ”me haluamme olla vapaa maa, kansanvaltainen maa, jossa ei suinkaan lähdetä siitä, että kun lopputulos on valmis, niin silloin ei uhrata sen enempää työtä kuin varojakaan vaalitaisteluun.”²⁴⁶

Ehrnroothille vuoden 1968 vaalit muodostuivatkin tärkeäksi, koska ne tarjosivat jälleen kerran mahdollisuuden protestoida Kekkosta vastaan. Itse asiassa jo pelkästään KOP:n pääjohtajan Matti Virkkusen valitseminen kokoomuksen presidenttiehdokkaaksi oli protesti Kekkosen vallankäytölle. Virkkusen presidenttiehdokkuuden takana ei ollut vain pyrkimys syrjäyttää Kekkonen, vaan ylipäänsä tuoda julki oppositiovoimien kanta valtionjohtoon liittyvissä asioissa.²⁴⁷ Selvistä voitosta huolimatta Virkkusen asettuminen vastaehdokkaaksi ja tämän saama äänisaalis ärsyttivät Kekkosta. Kekkosen kannalta kiusallisinta oli kuitenkin se, että hänen leppymätön vihamiehensä SMP:n Veikko Vennamo osallistui myös presidenttikilpaan.

Virkkusen ja Vennamon asettuminen Kekkosta vastaan ei millään tavalla miellyttänyt Kekkosta, joka oli toivonut helppoa vaalikampanjaa.²⁴⁸ Luultavasti Kekkosta harmitti suunnattomasti myös se, että hän ei yrityksistä huolimatta pystynytkään vaikuttamaan siihen, kuka hänet haastaisi. Kokoomuksen ehdokkaaksi hän oli toivonut Helsingin yliopormestaria Lauri Ahoa.²⁴⁹ Ehrnroothista oli ennen kuulumatonta, että presidentti halusi vaikuttaa jopa siihen, kuka hänet saisi presidentinvaaleissa haastaa:

*se on jo ajatuksena niin eriskummallinen (...) jos sen kertoisi jollekulle, joka on kiinnostunut Suomen politiikasta ja tuntee vähän oman maansa politiikkaa. Niin hänhän ei ymmärrä, että tällaista on voinut tapahtuakaan.*²⁵⁰

²⁴⁵ Ehrnrooth 1999, 268–269.

²⁴⁶ Ehrnrooth, haastattelu 13.5.2005.

²⁴⁷ Kansallisen Kokoomuksen keskustoimiston tiedotuskirje 13.6.1967. Virallisen selityksen mukaan ”ehdokkaan asettaminen ei siis merkitse vaihtoehtoa ulkopoliitikalle, vaan pyrkimystä saattaa myös sisäiset asiat kuntoon.”, Ha 51 Matti Virkkusen vaaliliiton arkisto 1967. 31F3. PTA.

²⁴⁸ Suomi 2002, 377. (18.1.1968) Kekkonen kirjoitti päiväkirjaansa: ”Jos kaiken tämän tiesin, en olisi ruvennut ehdokkaaksi. Kokoomuksen peli ja vaalitaistelun sävy oli minulle pettymys. (...) Tekisi mieli lyödä rukkaset pöytään ja sanoa, että minä en ole enää kaikkien saatanan kuspäiden haukuttavana.”

²⁴⁹ Häikiö 1993, 95.

²⁵⁰ Ehrnrooth, haastattelu 21.1.2004. Esimerkkinä Ehrnrooth käytti Ranskan vuoden 2002 vaaleja: ”Miten olisi Ranskassa suhtauduttu siihen, jos Jacques Chirac olisi määrännyt kenet sosialidemokraatit saisivat nimetä hänen vastaehdokkaakseen presidentinvaaleissa?”

Kolmaskaan yritys Kekkonen syrjäyttämiseksi ei siis tuottanut tulosta. Jatkuvat taistelut ja tappiot Kekkoa vastaan tekivätkin K-linjalle siirtymisestä houkuttelevan vaihtoehdon. K-linjalle siirtymällä ainakin oman politiikan osittainen toteuttaminen onnistuisi, vaikka se tapahtuisikin taipumalla suurissa linjoissa Kekkoa myötäilevälle kannalle. Vuoteen 1968 mennessä yhä useammat kääntyivätkin Kekkonen kannalle. Näin kävi myös RKP:ssä, jossa haluttiin parantaa yhteistyömahdollisuuksia hallituspuolueiden kanssa. Vuosien 1966–1968 aikana tuli selväksi, että vahvasta Kekkos-vastaisesta rintamasta oli enää vain muisto jäljellä.

Kekkos-kriitikoiden mahdollisuudet vaikuttaa presidentinvaalien tulokseen tai hallituskokoonpanoihin heikentyivät entisestään tämän kehityksen myötä. Tilannetta ei helpottanut sekään, että viralliseen ulkopolitiikkaan ja Kekkoseen tyytymättömien henkilöiden pääsy tiedotusvälineiden avulla julkisuuteen vaikeutui jatkuvasti.²⁵¹ Ehrnroothin kannalta kiusallista oli myös vanhan liittolaisen – kokoomuksen – siirtyminen lähemmäksi Kekkoa. Kokoomus siirtyi jo vuoden 1966 puoluekokouksessa Paasikiven–Kekkonen linjan kannalle, mikä vaikutti toisen tunnetun toisinajattelijan, Tuure Junnilan, toimintamahdollisuuksiin.²⁵² 1960–70-luvun taitteessa sekä RKP:ssä että kokoomuksessa tapahtui liikettä kohti maltillisempaa linjaa suhteessa Kekkoseen.²⁵³ RKP:ssä tämä näkyi puolueen oikeiston hajoamisena ja Helsingin piiriin siirtymisenä kekkoslaisten hallintaan. Kekkos-vastaisuus ja kommunisminvastaisuus eivät tarjonneet mitään konkreettista poliittista hyötyä. Tämä houkutteli etäisyydenottamiseen kaikkein Kekkos-vastaisimpiin voimiin ja siirtymiseen vastustamisesta yhteistyöhön.

²⁵¹ Zilliacus, haastattelu 27.2.2004. Yleisradion joutuminen vasemmiston käsiin vaikutti myös asiaan: ”jos lehti kirjoitti jotain positiivista tai edes objektiivisesti heistä niin tuli heti rapsut, sai potku (...)Ehkä he ottivat esimerkkiä myös Hitlerin Saksan Goebbelssistä, joka sanoi, että tiedotusvälineet pitää ensiksi valloittaa ja sen jälkeen ovet aukeaa joka paikkaan. Näinhän meilläkin oli.”

²⁵² Suomi 1994, 253.

²⁵³ Vares 1999, 74–76, 80–85. Kokoomuksessa kehitys näkyi nuorisopoliitikkojen vaatimuksina puolueen siirtymisestä virallisen ulkopolitiikan taakse ja kommunismilla pelottelemisen hylkäämisestä. Nuorison asenteista kertoo paljon KNL:n vuoden 1969 liittokokouksessa hyväksytty kokoomuslainen manifesti, jossa ei enää mainittu kotia, uskontoa, isänmaata, velvollisuutta ja traditiota.

5. POLIITTISESSA MARGINAALISSA 1969–1971

5.1. Ehrnroothin asema RKP:ssä hankaloituu

5.1.1. *Nordisk Grund* syntyy

”Ehrnroothin ryhmittymän PP-järjestö perustettu” otsikoi Helsingin Sanomat lauantaina 30.3.1968.²⁵⁴ RKP:n sisällä Virkkusen ja Kekkonen presidentinvaalikampanjan aikana käytyjen riitojen seurauksena puolueen oikeistosiipi, Ehrnroothin johdolla, perusti Pohjoismainen Perusta vapaudelle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille -yhdistyksen (ruots. Nordisk Grund för frihet och social välfärd). Yhdistyksen perustamiskokous pidettiin eduskuntatalossa 29.3.1968, jolloin hyväksyttiin myös yhdistyksen ohjelma. Nordisk Grund oli suoraa jatkoa Svenska Ungdoms Högernille ja Svenskar för laglighet och social rättvisalle, joiden perinnönjatkajaksi se oli tarkoitettu.²⁵⁵

Tärkeimpänä syynä Nordisk Grundin (NG) perustamiseen voidaan pitää vanhan oikeistoryhmittymän hajoamista sekä RKP:n johdon ja liberaalisiiven yhdenmukaistamisvaatimuksia. Niihin kuului vaatimus Kekkos-vastaisuuden hylkäämisestä. Kekkos-vastaisuudesta luopuminen mahdollistaisi täydellisen hallituskelpoisuuden. Lisäpontta yhdenmukaisuusvaatimuksille ja puoluekurin tiukentamiselle antoivat RKP:n oikeiston liputus Matti Virkkusen puolesta sekä kansanrintamahallitusten vastustaminen.²⁵⁶ Virkkusta kannattaneelle Ehrnroothille tämä uusi suuntaus ei kuitenkaan sopinut. Hänelle oman poliittisen yhdistyksen perustaminen tarjosi ainoan mahdollisuuden koota RKP:n oikeiston hajanaiset rivit sekä yrittää laajentaa tätä oikeisto-oppositiota yli puoluerajojen.

NG:n perustamisen taustalla olikin koota ”kansalaisia yksilön vapautta ja sosiaalista turvallisuutta ajavan nykyaikaisen, edistysystävällisen oikeistopolitiikan taakse”. Yhdistyksen tärkeimpänä päämääränä oli Suomen itsenäisyyden, vapauden ja kansanval-

²⁵⁴ HS 30.3.1968.

²⁵⁵ Pohjoismainen Perusta – ohjelma ja säännöt. EK.

²⁵⁶ Juuri ennen NG:n perustamista RKP:n eduskuntaryhmässä keskusteltiin osallistumisesta kansanrintamahallitukseen. Svenska riksdagsgruppen protokoll 1968. SVRG CB42. SCA.

taisuuden turvaaminen. Yhdistys korosti myös länsimaisen sivistysperinnön vaalimista ja vaati pohjoismaisen yhteistyön laajentamista aina poliittiseen integroitumiseen asti. Pohjoismaisen poliittisen integraation vaatimusten taustalla on nähtävissä Ehrnroothin pelot Suomen taloudellisesta ja poliittisesta eristäytymisestä. Liian vasemmistolainen politiikka saattaisi johtaa eriytymiseen. Pohjoismaisen yhteistyön ohella Nordisk Grundissa vaadittiin Suomen osallistumista Euroopan talousyhteistyöhön, jotta pääsy läntisille markkinoille turvattaisiin.²⁵⁷

NG:n ohjelma kertoo paljon sekä sen perustajasta että yhdistyksen perustamiseen johtaneista syistä. Ohjelman mukaan Suomi oli liukunut ”*kansanvallasta puolue- ja harvainvaltaan*”, minkä takia kansan tahtoa ei otettu huomioon päätöksenteossa. Kansanvallan alemmuustila vaatikin siirtymistä kansanäänestyksen käyttämiseen asioissa, jotka vaativat eduskunnan määränemmistön päätöstä. Kansanedustajien riippumattomuus tuli suojata, ja siksi yhdistys vastusti puoluetukea. Myös presidentin osalta tuli toteuttaa demokratisoivia uudistuksia. Presidentinvalinnassa tuli siirtyä välittömään vaalitapaan. Presidentin valtaoikeuksia ja toimikausia tuli myös rajoittaa. Ulkopoliitikassa NG vaati tiukan puolueettomuuspolitiikan noudattamista, mihin olennaisena osana kuului kansalaisten oikeus mielipiteiden ilmaisemiseen ja kysymysten esittämiseen; ulkopoliittisen keskustelun vapautuminen johtaisi myös vastuuntuntoisuuteen. Ulkopoliitiikan osalta Suomen tuli jatkaa Neuvostoliiton suhteiden vaalimista, mutta ei mielipiteenvapaudesta tinkimällä. Yhdistys myös tunnusti Paasikiven linjan mukaisesti Neuvostoliiton turvallisuusintressit Suomen suhteen.²⁵⁸ Kaiken kaikkiaan Nordisk Grundin ohjelma sisälsi kaikki ne elementit, joiden puolesta Georg C. Ehrnrooth toimi eduskunnassakin. Nyt ne vain kirjattiin myös poliittisen yhdistyksen poliittisiksi päämääriksi.

Ehrnroothin henkilöityminen yli puoluerajat ylittävään Nordisk Grund -yhdistykseen vaikutti myös hänen asemaansa ja toimintaansa RKP:ssä. Itse asiassa NG:n syntyminen merkitsi puoluetta puolueen sisällä. Näin ollen RKP:n ulkopuolisetkin voimat pääsivät osaksi puolueen oikeistolinjan politiikkaan. Vuoden 1968 presidentinvaalien jälkeen Ehrnroothin linjan jatkuminen Kekkos-vastaisena ja kansanrintamahallituksia vastustavana tuotti enenevässä määrin ongelmia puolueelle. Se halusi turvata asemansa Kekko-

²⁵⁷ Pohjoismainen Perusta – ohjelma ja säännöt. EK.

²⁵⁸ Ibid. Presidentti voitaisiin valita uudelleen vain kerran ja hallituksen hajottaminen tuli alistaa eduskunnan päätettäväksi; HS 30.3.1968.

sen silmissä ja varmistaa hallituskelpoisuutensa – myös silloin kun se tarkoittaisi kansanrintamahallitukseen osallistumista. Hallituskelpoisuus puolestaan edellytti hyviä suhteita sekä Kekkoseen että mahdollisiin hallituskumppaneihin. Se, että Ehrnrooth koettiin kommunistien, SDP:n ja keskustan piireissä ongelmaksi, ei voinut enää olla vaikuttamatta RKP:n johdon mielipiteisiin. Liberaalin enemmistön pyrkimykset osoittaa puolueen hallituskelpoisuus ja ulkopoliittinen luotettavuus joutuivatkin vaakalaudalle Ehrnroothin ja muiden NG:laisten toiminnan seurauksena.

RKP:n hovikelpoisuutta Kekkosen silmissä ei helpottanut myöskään se, että puolueen yksi näkyvimmistä kansanedustajista esiintyi Suomen ja Neuvostoliiton suhteiden virallisella mustalla listalla: Pravdassa. Nimimerkki ”kommentoija” katsoi ystävyyssuhteiden pahimmiksi vastustajiksi Georg C. Ehrnroothin, Tuure Junnilan ja Veikko Venamon. ”Kommentoija” syytti heitä taantumuksellisten voimien keräämisestä Neuvostoliittoon vihamielisesti suuntautuneiden sanomalehtien ympärille.²⁵⁹

NG:n synnyn taustalla oli Ehrnroothin halu tehdä pesäeroa RKP:hen ja politiikkaan, jota hän ei voinut hyväksyä. Yhdistyksen synty voidaan nähdä myös johdonmukaisena jatkona sille poliittiselle linjalle, jota Ehrnrooth oli edustanut aina Svensk Ungdoms Högerin ajoista asti. Ehrnrooth otti jo Svensk Ungdoms Högerin puheenjohtajana vastuuta RKP:n oikeiston poliittisen linjan muodostamisesta. Koko poliittisen uransa ajan Ehrnrooth pyrkiin luotsaamaan puoluetta oikeistolaisemmaksi luomalla RKP:n sisälle uusia virallisen linjan haastavia organisaatioita. Näiden avulla Ehrnrooth yritti yhdistää puolueen oikeistolaiset edustajat yhteen, jolloin puolueen liian vasemmistolainen linja voitaisiin haastaa. NG:n perustamisen myötä Ehrnrooth sekä oma-aloitteisesti että tilanteen pakottamana otti etäisyyttä puolueensa linjaan ja samalla myös kaikkiin niihin poliittisiin tahoihin, jotka olivat siirtymässä myöntyvyyslinjalle suhteessa Kekkosen politiikkaan. Ulkopoliittisen yksituumaisuuden vaatimuksen kyseenalaistanut Ehrnrooth oli joutumassa politiikan ulkokehälle muiden hengenheimolaistensa kanssa.

Samalla kun RKP:n enemmistön ja Ehrnroothin väliset ristiriidat syventyivät, jatkoi Ehrnrooth noudattamaansa linjaa entistäkin ponnekkaammin. Kekkos-kritiikin vaimentuessa RKP:ssä, kokoomuksessa ja SDP:ssä Ehrnroothin kriittiset kommentit erottuivat

---

²⁵⁹ IS 7.12.1969. (ks. myös Pravda 7.12.1969)

entistäkin selvemmin yhdenmukaistuneen poliittisen eliitin liturgiasta. Ehrnrooth totesi, että suomalaisesta sisäpolitiikasta oli tullut likaista puoluepolitiikkaa ja peliä, jossa keskustapuolue käytti ulkopoliittista asetta vallankeskittämiseksi omalle puolueelle.²⁶⁰ Pääsyllisenä tähän hän piti Kekosta, joka saunaseurueineen loi politiikan suuntaviivoja Tamminiemessä. Syytöksillään Ehrnrooth astui ulkopoliittisesti vaaralliselle alueelle. Vihjatesaan Kekoksen käyttäneen ulkopoliittista asetta sisäpolitiikassa hän tosiasiallisesti syytti myös Neuvostoliittoa Suomen sisäpolitiikkaan sekaantumisesta. Tällä Ehrnrooth tietenkin vihjasi vuosien 1958 ja 1961 tapahtumiin, joiden seurauksena Kekoksen sisä- ja ulkopoliittinen valta kasvoi Neuvostoliiton toiminnan vuoksi. Ehrnroothin esittämät syytökset eivät olleet ennenkuulumattomia, ennenkuulumatonta sen sijaan oli syytösten esittäminen ääneen silloin kun muut vaikenivat. Toiminnallaan Ehrnrooth teki selväksi, ettei hän tulisi koskaan seisomaan Kekoksen ulkopoliittisella linjalla, koska linja vaaransi Suomen riippumattomuuden.

Kekoksen ulkopoliittikan kritisoimisen ohella Ehrnrooth otti nyt uudelleen esille kysymyksen presidentin valtaoikeuksien ja toimikausien rajoittamisesta. Hänestä hallitusmuoto oli ristiriitainen ja se tuli muuttaa joko presidenttivaltaiseksi tai parlamentaariseksi. Ehrnroothin mielestä Suomea johti ”klikkivalta”, mikä näkyi eduskunnan toimintamahdollisuuksien rajoittamisena ja valtioneuvoston päätösten syrjäyttämisinä.²⁶¹

RKP:n Ehrnroothia karsastaneiden keskuudessa julkiset hyökkäykset Kekosta ja tämän harjoittamaa politiikkaa kohtaan johtivat tilanteen kärjistymiseen. Ulkopoliittisesti epäilyttävästi käyttäytyneestä poliitikosta ei voinut olla puolueelle mitään muuta kuin haittaa. SDP:n linjanmuutos toimi esimerkkinä siitä, että hallituskelpoisuus vaati etäisyyden ottamista taantumuksellisiin aineksiin. Toinen mahdollisuus olisi ollut julkinen katumus. RKP:ssä tiedettiin, että Ehrnrooth ei tulisi muuttamaan linjaansa. Koska Neuvostoliitto korotti Kekoksen luottamuksellisten suhteiden takuumieheksi, henkilö, joka ei tunnustanut Kekoksen ulkopoliittista linjaa omakseen, ei voinut olla ystävyyspolitiikan kannattaja eikä siten hallituskelpoinen. Tämän logiikan mukaan Kekkos-vastainen Georg C. Ehrnrooth oli siis hyvien idänsuhteiden vastustaja eli hallitusvastuuseen sopimaton.

---

²⁶⁰ Apu 6.12.1968.

²⁶¹ Ehrnroothin puhe Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan perustuslaki -foorumissa 19.4.1969. U133 Kansio 11, GCEa KA.

RKP ei tietenkään luonut poliittista toimintaympäristöään tällaiseksi, mutta Suomen ja Neuvostoliiton ulkopoliittikan nivoutuminen Kekkoseen ja tämän valta-aseman säilymiseen johti tilanteeseen, jossa puolueen täytyi joko olla Kekkosen puolelle tai häntä vastaan. Ehrnrooth oli tehnyt valintansa jo sotasyllisyysoikeudenkäynnin aikana. Valinta koettiin RKP:n enemmistössä nyt reilun 20 vuoden jälkeen vääräksi valinnaksi. Myös Ehrnroothin leimautuminen äärioikeistolaiseksi sekä lehdistössä että presidentin suulla vaikutti RKP:n puoluejohdon ja liberaalien haluun päästä eroon epäsovinnaisesta kansanedustajasta.²⁶² Jatkuvat äärioikeistolaissyötökset muuttuivat hitaasti herjasta todeksi. Luultavasti puolueessa todettiin, että Ehrnroothin tukeminen ja hänen ajatustensa takana seisomisen vuoksi äärioikeistolaisuuden stigma voisi tarttua koko puolueeseen. Tätä riskiä puolueessa ei haluttu ottaa Ehrnroothin takia.

5.1.2. Kokoomus kosiskelee Ehrnroothia

Vuoden 1970 eduskuntavaaleista tuli selkeä protesti.²⁶³ Keskustapuolue koki murskattapion menettäessään 14 paikkaa. Sen sijaan SMP ja kokoomus olivat vaalien kiistattomia voittajia. SMP sai jopa 18 paikkaa ja kokoomus 11 lisäpaikkaa. Vaalien jälkeen presidentti nimitti Teuvo Auran virkamieshallituksen, jonka tarkoituksena oli turvata valtion taloudellinen kasvu sekä auttaa parlamentaarisen hallituksen syntymisessä. Heinäkuussa hallituskysymys ratkaistiinkin. Auran hallitus korvattiin Ahti Karjalaisen kansanrintamahallituksella.

RKP:n halu päästä hallitukseen paljasti jälleen puolueen kahtiajakautumisen liberaalien ja Pohjoismaisen Perustan välillä. Puolueen enemmistön päätöksellä RKP osallistui kansanrintamahallitukseen yhdessä SKDL:n, SDP:n, keskustapuolueen ja LKP:n kanssa. Ehrnroothin suhtautuminen kansanrintamahallitukseen ei kuitenkaan muuttunut vuoden 1966 tilanteesta. Kansanrintamahallituksen syntyminen oli hänen mielestään erittäin

²⁶² Suomenmaa 15.10.1966; SK 2.3.1968; Aviisi 26.9.1969; IS 7.12.1969. Tamperelaisen opiskelijalehti Aviisi kirjoitti: ”Suomessa on selvästi fasisistisia kannanottoja ilmennyt lähes kaikkien oikeistopuolueiden piirissä. Tarkastellaanpa vain kokoomusta ja sen Junniloita ja Aamulehteä, ruotsalaisia ja Ehrnrootheja.”

²⁶³ Jakobson 1983, 261; Suomi 1996, 363–364. Jakobsonin mukaan kansa äänesti vuoden 1970 vaaleissa yhteiskuntajärjestelmän säilymistä puolesta. Sen sijaan Juhani Suomen mielestä oikeiston vaalivoiton takana oli teollisuuden antama taloudellinen tuki porvaripuolueille. Kekkonen koki vaalituloksen fasismin nousuna ja hyökkäyksenä hänen ulkopoliittikaansa vastaan.

huolestuttavaa, sillä se tarkoitti stalinistien vaikutusvallan kasvamista ja SDP:n radikalisoitumista. Ehrnrooth koki, että suomalaista elämäntapaa vastaan hyökättiin nyt monesta suunnasta.²⁶⁴ Ehrnroothille kansanrintamahallitus oli ”sekasikiö”, jonka synnyn taustalla olivat pienten puolueiden vallanhimo sekä ulkopoliittiseen painostukseen turvautuneet piirit.²⁶⁵ Ehrnrooth yrittikin tehdä kaikkensa Victor Procopén kanssa, jotta RKP jättäytyisi oppositioon, mutta puolueen eduskuntaryhmän enemmistö puolsi hallitukseen menoa. Tästä suivaantuneina Ehrnrooth ja Procopé eivät tyytyneet ilmaisemaan kielteistä asennoitumistaan vain omalle puolueelleen vaan toivat sen myös julkisuuteen Uudessa Suomessa.²⁶⁶

Vuoden 1970 hallitusratkaisu ja sen vuoksi entisestään heikentynyt ilmapiiri RKP:ssä jättivät jälkensä Ehrnroothin ja puolueen suhteisiin. Varsinaiseen kriisiin puolueessa jouduttiin vasta kokoomuksen tekemän välikysymyksen, johon RKP:n kapinalliset Ehrnrooth ja Procopé osallistuivat, takia.²⁶⁷ NG:n kansanedustajien osallistuminen välikysymykseen oli Raimo Ilaskiven mukaan askel kohti kaksikielistä puoluetta. Kokoomuksen eduskuntaryhmän puheenjohtajana Ilaskivi tarjosi jopa paikkoja Ehrnroothille ja Procopéelle.²⁶⁸ Ehrnrooth kuitenkin kieltäytyi Ilaskiven tarjouksesta, sillä hän tiesi, ettei puolueen vaihtaminen toisi mitään helpotusta tilanteeseen. Siitähän oli todisteena Tuure Junnilan asema, joka oli yhtäläillä hankala puolueessa, johon Ehrnroothia nyt kosiskeltiin.²⁶⁹ Luultavasti Ehrnroothia häiritsi myös kokoomuksen virallisen linjan muuttuminen aikaisempaa maltillisemmaksi. Esimerkkinä maltillistumisesta oli Juha Rihtniemen lausunto, jossa hän lievensi kantaansa kommunisteihin. Nyt kokoomuksesakia katsottiin mahdolliseksi osallistuminen hallitukseen, jossa olisi kommunisteja.²⁷⁰ Ehrnroothia tämä porvarillisen ideologian ja sosialismin lähentyminen selvästikin huo-

²⁶⁴ Ehrnroothin puhe TV 2:ssa 13.1.1970. U136 Kansio 11, GCEa KA.

²⁶⁵ SK 21.8.1970.

²⁶⁶ US 12.8.1970.

²⁶⁷ Välikysymyksessä kysyttiin: ”Onko hallitus tietoinen siitä, ettei se ole kyennyt toteuttamaan eduskunnan päätöksen mukaista linjaa taloudellisen kasvun häiriöttömäksi turvaamiseksi ja jos on mihin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä asiantilan korjaamiseksi”. Kansallisen Kokoomuksen eduskuntaryhmän pöytäkirja 2.3.1971. Eduskuntaryhmä Ca 15. pöytäkirjat 1971-72, 15G2. PTA.

²⁶⁸ HS 10.3.1971

²⁶⁹ Ehrnrooth, haastattelu 13.5.2005; IS 10.3.1971.

²⁷⁰ Juha Rihtniemen avauspuhe Kansallisen Kokoomuksen puoluekokouksessa 18.4.1969. Puoluekokouksen pöytäkirjat 1969. Mikrofilmi-rulla 11, PTA; HS 12.4.1969.

lestutti. Aarne Saarinen pitikin toisinajattelijoiden synnyn taustalla juuri porvarien siirtymistä lähemmäs sosialismia.²⁷¹

Hallituspuolueen kansanedustajien osallistuminen välikysymykseen oli selvä osoitus puoluekurin puuttumisesta sekä vastenmielisyydestä, jota Ehrnrooth ja Procopé tunsivat RKP:n linjaa kohtaan. Välikysymyksen jälkeen RKP:n johdossa pohdittiin jopa kurinpidollisia toimenpiteitä Georg C. Ehrnroothia ja Victor Procopéta vastaan, jotta puolue voisi osoittaa lojaalisuutensa hallituskumppaneilleen. Kurinpidollisille toimille oli tilausta, sillä RKP:n oikeistolaisten toimet eivät enää uhanneet pelkästään puolueen yhtenäisyyttä, vaan myös puolueen uskottavuutta hallituspuolueena ja siten koko kansanrintamahallitusta.²⁷² Puolueen johdolle tilanne oli erittäin vaikea, koska välikysymys osoitti puolueen istuvan kahdella tuolilla, sekä hallituksessa että oppositiossa.

Ehrnroothille puolueen suunnitelmat rankaisutoimenpiteistä tulivat yllätyksenä. Hän ei voinut ymmärtää, että puolue rankaisisi heitä siitä, että he vastustivat maalle turmiollista kansanrintamapolitiikkaa.²⁷³ Haastattelussa Ehrnrooth kuitenkin myönsi välikysymykseen osallistumisen olleen ”vastoin tervettä parlamentarismia”, mutta toisaalta siinä epäparlamentaarisessa tilanteessa se oli ainoa mahdollinen tapa tuoda esiin tyytymättömyys, jonka kansanrintamapolitiikka hänessä synnytti.²⁷⁴

Puolueen johdossa tuli kiista myös siitä, saisiko Ehrnrooth ylipäänsä puhua 12.3.1971 pidettävässä Helsingin piirin vuosikokouksessa. Loppujen lopuksi Ehrnrooth sai kuin saikin pitää alustuspuheen yhdessä Ingvar S. Melinin kanssa. Puheessaan Ehrnrooth palasi ristiriitojen ytimeen vaatimalla puoluetta tarkistamaan poliittista linjaansa ja siirtymään vanhalle, ”suoraselkäiselle linjalle”.²⁷⁵

Kaiken kaikkiaan ristiveto RKP:n sisällä – toisaalta puolue osallistui Karjalaisen kansanrintamahallitukseen, toisaalta NG:n jäsenet jatkoivat aktiivista vastarintaa kansan-

²⁷¹ Saarinen 1995, 245-246. Aarne Saarinen luki toisinajattelijoina Tuure Junnilan, Georg C. Ehrnroothin ja Veikko Vennamon, mutta hänen mukaansa heidän toiminnallaan ei ollut suurtakaan poliittista merkitystä.

²⁷² SS 5.4.1971. Lehden mukaan Ehrnroothin ja Procopén toiminta todisti, ettei RKP kykene osoittamaan, että ”nikuroivat politiikan pärinäpojat” ovat hallitusrintamassa. Lehden mukaan Ehrnroothin ja Procopén asettuminen opposition puolelle osoitti RKP:n olevan arveluttava oikeistolainen puolue.

²⁷³ HS 10.3.1971; HS 11.3.1971.

²⁷⁴ Ehrnrooth, haastattelu 13.5.2005

²⁷⁵ US 13.3.1971.

rintamahallituspolitiikkaa kohtaan – johti väistämättömästi yhteenottoon puolueen sisällä. Se että tilanne johti jopa spekulointeihin puolueen hajoamisesta ja oikeiston liittymisestä kokoomukseen, olivat konkreettisia esimerkkejä siitä, miten kauaksi RKP:n ääripäät toisistaan joutuivat vuosien 1968–1971 aikana.

RKP:n vaikeaan tilanteeseen ei tuonut helpotusta edes Porvoon puoluekokous kesäkuussa 1971. Puoluekokouksessa tilanne oli erittäin vakava ja puolueen hajoaminen näytti lähes väistämättömältä. Syinä tähän olivat sekä talvella kiristyneet välit että NG:n tappio puoluekokouksen vaalissa. Ehrnrooth lupasikin järjestää seuraavan vuoden puoluekokouksen aikana oman kokouksen, ja jopa oman puolueen perustamisesta vihjailtiin.²⁷⁶ Ehrnroothin hidas irtautuminen RKP:stä ei kuitenkaan ollut yksistään Ehrnroothin toimintatavoista ja puheista johtuvaa. Irtautumisen taustalla oli ennen kaikkea RKP:n enemmistön keskuudessa esiintyneet yhdenmukaisuusvaatimukset, jotka edellyttivät Ehrnroothilta siirtymistä maltillisemmalle linjalle. Kun puoluejohto huomasi, että Ehrnrooth jatkaa vanhaan tyyliin, tuli ainoaksi mahdollisuudeksi estää Ehrnroothin ja tämän edustaman oikeiston tehokas toiminta puolueessa. NG:n edustajien valinta puolueen johtotehtäviin estettiin ja RKP:tä heikentävät kiusalliset keskustelut pyrittiin tukahduttamaan.

Itsenäisen politiikan tekeminen tuli mahdottomaksi puolueessa, joka ei hyväksynyt kansanedustajaansa ja tämän valtavirrasta poikkeavia mielipiteitä. Toisaalta nyt puoluekaan ei voinut hyödyntää Ehrnroothin vaaleissa saamaa kannatusta.²⁷⁷ Ehrnroothista olikin taipumattomuudessaan tullut valtaapitävien silmissä persona non grata. Vuoden 1971 aikana RKP:n ja Ehrnroothin suhde tuli tilaan, jota voisi verrata pakkoavioliittoon.

RKP:n oikeiston irtautumisesta RKP:stä ja lähestymisestä muiden oikeistovoimien kanssa kertoo myös Express-lehden perustaminen. Lehti syntyi Georg C. Ehrnroothin, Victor Procopén, Tuure Junnilan, Sakari Talvitien, Panu Toivosen, Timo T. A. Mikko- sen, Irina Matvejewin ja Ove Ohlströmin aloitteesta. He perustivat Kustannus Oy Libertas – Förlags Ab:n tarkoituksenaan luoda poliittisesti riippumaton kaksikielinen mielipidelehti. Toimintaan osallistui osakkeenomistajina myös muita Kekkos-vastaisia, mm. Tauno Jalanti, Valo Nihtilä, Marcus Nykopp ja Matti Virkkunen.²⁷⁸ Express-

²⁷⁶ HS 7.6.1971; Vasabladet 8.6.1971.

²⁷⁷ Liite 2. Georg C. Ehrnroothin saama äänimäärä kansanedustajainvaaleissa vuosina 1958–70.

²⁷⁸ Ehrnrooth 1999, 350.

lehden taustalla onkin nähtävissä tarve sekä Nordisk Grundin että Tuure Junnilan omalle äänenkannattajalle, koska monissa sanomalehdissä heidän mielipiteensä sivuutettiin 1970-luvulle tultaessa. Pääsyinä sanomalehtien vaikenemiseen olivat vaatimukset yhdenmukaisesta ulkopoliittisesta linjasta sekä Kekkos-vastaisuuden muuttuminen ”majesteettirikokseksi”.²⁷⁹ Lehdistön vaikeneminen toisinajattelijoiden kommentaiteista oli omiaan heikentämään virallisesta poliittisesta linjasta poikkeavien poliitikkojen poliittisia toimintamahdollisuuksia.

Nordisk Grundin perustaminen, Karjalaisen kansanrintamahallituksen vastustaminen, Ehrnroothin osallistuminen kokoomuksen tekemään välikysymykseen ja Express-lehden perustaminen olivat selviä merkkejä siitä, että Ehrnroothilla ja RKP:llä oli enää hyvin vähän yhteistä. Onkin perusteltua epäillä, että mikäli Ehrnroothilla ei olisi ollut niin merkittävää kannattajakuntaa, olisi hänen asemansa puolueessa ollut vieläkin heikompi. Nyt puolueen tuli tasapainoilla sekä kannattajakuntansa että poliittisen linjansa välillä. Mikäli Ehrnrooth lähtisi puolueesta, voisi se merkitä Helsingin piirille suurta tappiota vaaleissa, mutta toisaalta Ehrnroothin jääminen puolueeseen heikentäisi RKP:n asemaa hallituspuolueena. Tilanne oli muuttunut kaikin puolin hankalaksi sekä puolueen että Ehrnroothin kannalta.

5.2. Parlamentarismia puolustava äärioikeistolainen?

Ehrnroothin sekä muiden Kekkos-kriitikoiden ja kommunismiin epäilevästi suhtautuneiden leimaamisella äärioikeistolaisiksi ja ulkopoliittisen suunnan muuttajiksi oli pitkät perinteet. Ehrnroothin leimautuminen taantumukselliseksi alkoi äärivasemmistolaisten sanomalehdistössä heti hänen aloitettuaan kansanedustajana vuonna 1958. Varsinaisena käännekohtana leimaamisessa voidaan kuitenkin pitää vuosia 1960–1961. Tuolloin Ehrnroothin ulkopoliittiset lausunnot – varsinkin ulkomailla annetut – ja toimiminen osana Honka-liittoa johtivat siihen, että äärivasemmiston lisäksi myös maalaisliitto alkoi nimittää Ehrnroothia äärioikeistolaiseksi.

---

²⁷⁹ Saarto, haastattelu 25.11.2003; Zilliacus, haastattelu 27.2.2004; Valkonen, kirjallinen tiedonanto 11.1.2005.

Honka-liiton taustavoimiin kuulumisen ja sen mukana virallisen ulkopoliitiikan eli ystävyyspolitiikan vastustajaksi leimaautuminen riittivät etenkin vasemmistolle todisteeksi siitä, että Ehrnrooth oli äärioikeistolainen. Sen sijaan maalaisliitossa – keskustapuolueessa – Ehrnroothin leimaaminen alkoi vasta, kun puolueen piirissä huomattiin Ehrnroothin pyrkivän kaikin tavoin heikentämään Kekkonen asemaa presidenttinä ja tämän ulkopoliittisen linjan legitimaatiota. Kekkoseen suunnatut iskut kohdistuivat tietysti myös puolueeseen, joka seisoikin Kekkonen takana.

Ehrnroothin leimaaminen äärioikeistolaiseksi tai fasistiksi ei johtunutkaan pelkästään hänen sisä- ja ulkopoliittisista kannanotoistaan tai äärioikeistolaisista mielipiteistään, vaan myös siitä, että hän julkisesti vastusti Kekkonen johtamaa ulkopoliitikkaa ja äärivasemmiston toimintamahdollisuuksien lisäämistä. Ehrnroothin vaatimukset kansanvallan lisäämisestä sekä eduskunnan vaikutusmahdollisuuksia lisäämällä että presidentin valtaoikeuksia ja virkakausia rajoittamalla eivät kuulosta äärioikeistolaisen vaatimuksilta.²⁸⁰ Myöskään Ehrnroothin toiminta sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, parlamentarismien ja vapaamman ulkopoliittisen keskustelun puolesta eivät sopineet yhteen äärioikeistolaisväitteiden kanssa. Ehrnroothin esittämien mielipiteiden ja häneen kohdistettujen äärioikeistolaissyötösten välillä onkin selvä ristiriita. Ehrnroothin toiminnasta ja hänestä annetun julkisuuskuvan perusteella voisi päinvastoin jopa saada käsityksen, että yhteiskunta, jossa hän toimi vuosien 1956–1971 aikana, oli epädemokraattinen ja kaikkea muuta kuin parlamentaarisesti hallittu.

Äärioikeistolaisleiman käyttämisen taustalla täytyykin olla jotakin muuta kuin vain Ehrnroothin puheet ja mielipiteet. Syytöksissä on nähtävissä äärioikeistolaisuuden muuttuminen poliittiseksi aseeksi. Mahdollisuuden tähän antoivat sekä Pariisin rauhansopimus että YYA-sopimus, jotka kielsivät äärioikeistolaiseksi tai fasistiseksi leimattavan toiminnan ja järjestäytymisen. Äärioikeistolaiseksi leimaamisesta tuli käyttökelpoinen sisäpoliittinen ase. Sitä käyttämällä voitiin leimata ja syrjäyttää vastustajat vetoamalla Neuvostoliiton suhteisiin ja Suomen ulkopoliittisiin velvoitteisiin, joihin kuului

²⁸⁰ Andersson 1995, 62. Fasismille ja natsismille tunnusomaisia piirteitä:

1. Väkivallan ihailu ja väkivallan suosiminen.
2. Militarististen organisaatioiden ulottaminen puolueisiin.
3. Liberalismin, demokratian, humanismin ja sosialismin ideologioiden torjuminen.
4. Johtajaperiaatteen korostaminen.
5. Valtion vaikutusvallan ulottaminen yhteiskunnan kaikille alueille.

revanssihenkisen toiminnan kieltäminen. Kukaan poliittisesta tulevaisuudestaan kiinnostunut ei vapaaehtoisesti halunnut antaa poliittisille vastustajilleen mahdollisuutta syyttää IKL:n tai AKS:n perinteiden jatkamisesta.

Ehrnroothin äärioikeistolaisleimaan vaikutti varmasti myös sukulaisuusside Mannerheimiin, jonka maine vuoden 1918 sisällissodan aikaisena ”lahtaripäällikkönä” ja Hitlerin kanssasotijana kalvoi varsinkin monien vasemmistolaisten mieltä.²⁸¹ Myös kontaktit Neuvostoliiton periviholliseen, Yhdysvaltoihin, olivat lisätodiste Ehrnroothin ulkopolitiittisesta arveluttavuudesta ja antoivat äärivasemmistolle ja maalaisliitolle syytä epäillä Ehrnroothin perimmäisiä tarkoituksia.²⁸²

Ehrnrooth olikin poikkeus kansanedustajien joukossa, sillä hänellä ei ollut kontakteja Tehtaankadulle, mutta sen sijaan hänellä oli yhteyksiä Yhdysvaltojen suurlähetystöön ja yhdysvaltalaispoliitikkoihin. Pahimmillaan Ehrnrooth voitiin nähdä lännen kätyrinä, jonka pyrkimyksenä oli kääntää Suomen valtiolaivan kurssi kohti länttä ja vastustaa hyvien ja luottamuksellisten idänsuhteiden rakentamista. Luultavasti kommunistien ns. äärioikeistoa vastaan suunnattujen kampanjoiden taustalla olikin sekä pyrkimys heikentää oikeiston poliittisia toimintamahdollisuuksia korostamalla näiden taustavoimien ulkopolitiittista epäluotettavuutta että aito vastenmielisyys niitä kohtaan, jotka eivät olleet välittömien neuvostosuhteiden kannalla.

Vasemmiston pyrkimykset heikentää oikeiston luotettavuutta tulivatkin erittäin hyvin esille Päivän Sanomien syyttäessä Ehrnroothia salaisesta yhteistoiminnasta Yhdysvaltain keskustiedustelupalvelun CIA:n kanssa. Päivän Sanomien mukaan oikeistolle oli vain hyötyä siitä, että Georg C. Ehrnrooth, Tuure Junnila ja Kauko Kare toimivat julkisesti ja olivat ”ukoksenjohdattimina”. Lehti oli varma siitä, että heidän taustalla oli voimia, jotka voisivat toimia salaisesti ja huomaamattomasti.²⁸³ Tämän takia olikin syytä epäillä, että kaikki oikeistolaiset olivat ystävällismielisten suhteiden vastustajia ja

²⁸¹ Tuomioja 1993, 165. 1960–70-l:n nuorisoradikalismien aikana Mannerheimin maine kärsi kovia kolhuja. Tuomioja kertoo mm. miten Kekkonen lastenkutsujen aikana joskus laulettiin Mannerheimiä pilkkaavia lauluja kutsujen isännän vaikutuksella.

²⁸² Maakansa 16.10.1960; PS 25.3.1972. Maakansa sanoi Ehrnroothin olleen ”pyhiinvaellusmatkallaan” Yhdysvalloissa. Päivän Sanomat syytti, että ”Suomen äärioikeisto hakee ohjeensa Washingtonista”. Lehti oli saanut haltuunsa Ehrnroothin kirjeen, jossa mainitaan mm. ”yhteisistä ponnistuksista”. PS:n mukaan kirje todisti, että Ehrnrooth oli salaisessa yhteistyössä imperialististen voimien kanssa.

²⁸³ PS 25.3.1972.

ulkopoliittisen suunnan muuttajia. Päivän Sanomien logiikan mukaan vain vasemmistolaiset kannattivat ystävyyspolitiikkaa, kun taas vain oikeistolaiset kannattivat epäystävällisiä suhteita.

Äärioikeistolaisen leimaa ei kuitenkaan taottu Ehrnroothiin vain vasemmistossa ja keskustassa, vaan 1960- ja 70-luvun taitteessa tähän syylistyivät myös muut porvaripiirit. Äärioikeistolaisuusleiman ja Kekkos-vastaisten voimien marginalisoitumisen myötä kokoomuksen ja Ehrnroothin suhteet muuttuivat traumaattisiksi. Ongelmia aiheuttivat sekä samoista äänestäjistä käyty kamppailu että kokoomuksen omat ongelmat oman ”äärioikeistolaisensa”, Tuure Junnilan kanssa. Käytännössä kokoomus hoiti kiusallisen tilanteen ottamalla etäisyyttä ja vaikenemalla kaikkein Kekkos-vastaisimmista voimista.²⁸⁴

Ehrnroothin sisäpoliittisten vihollisten lisäksi on tärkeää ottaa huomioon, miten Teh-taankadulla suhtauduttiin Ehrnroothiin. Albert Akulov ei ainakaan myönnä, että Ehrnroothin ja Junnilan kaltaisten ”neuvostovastaisuuden ammattilasten” toiminta olisi ollut Neuvostoliiton kannalta huolestuttavaa, sillä ”heidän avoin vihamielisyytensä ja tunteenomaiset ylilyöntinsä vähensivät heidän perustelujensa vakuuttavuutta”.²⁸⁵ Miksi sitten Ehrnroothia vastaan hyökättiin, jos häntä ei nähty Neuvostoliiton kannalta uhkaavana? Oliko sittenkin niin, että Ehrnrooth koettiin idänsuhteiden kannalta haitallisemmaksi Neuvostoliitossa kuin Suomessa? Näyttäisi siltä, että Suomessa ei 1970-luvulla yksinkertaisesti haluttu ottaa edes sitä riskiä, että Neuvostoliitto ärähtäisi suomalaisen oppositiopoliitikon mielipiteiden johdosta. Oli hyödyllisempää tukea kekkoslaisia ja heikentää neuvostovastaisia voimia; olihan Kekkosen luotsaama ulkopoliittinen linja takuuvarmasti myös Neuvostoliiton intressien mukainen.

Huomion arvoista Ehrnroothin äärioikeistolaiseksi leimaamisessa ja suunnanmuutospolitiikasta syyttämisesä on myös se, että valtionjohto ei puuttunut siihen, vaikka muuten ulkopoliittista keskustelua ohjailtiin hyvinkin paljon.²⁸⁶ Toisaalta virallista linjaa vastustavien poliitikkojen leimaaminen hyödytti juuri valtion ylintä johtoa, johon kritiikki

²⁸⁴ Holkeri, kirjallinen tiedonanto 4.3.2004.

²⁸⁵ Akulov 1996, 178.

²⁸⁶ Pääministeri Martti Miettinen asettui puolustamaan niitä tahoja, jotka syyttivät Ehrnroothia ja Junnilaa vastuuntunnottomiksi. Pääministeri ei puuttunut kritiikkiin, vaan pikemminkin myönsi, että kritiikille oli ollut aihetta. Martti Miettusen puhe eduskunnassa 9.10.1961. Kansio 17, GCEa KA.

yleensä kohdistui. Kekkonen ja ulkopoliittisen johdon intresseihin ei tietenkään kuulunut heitä kritisoivien henkilöiden puolustaminen. Se olisi johtanut vain oman aseman heikentymiseen ja virallisen ulkopoliitiikan oikeaoppisuuden kyseenalaistamiseen oma-toimisesti.

Poliittisen debatin kärjistyttyä äärioikeistolaisuuteen kiinnitettiin entistä enemmän huomiota myös lehdistössä.²⁸⁷ Yleensä ottaen tiedotusvälineissä käyty ulkopoliittinen keskustelu latistui lähes täysin 1970-luvulle tultaessa, sillä virallisesta linjasta poikkeaville näkökannoille ei enää ollut poliittista tilausta. Virallista politiikkaa vastustavien kanssa ei enää edes haluttu käydä rakentavaa keskustelua, vaan poikkeavia kannanottoja esittävät henkilöt tyydyttiin leimaamaan äärioikeistolaisiksi, tai heistä vaiettiin.²⁸⁸ VIP-lehden haastattelussa Ehrnrooth totesikin, että häneen kohdistuneiden syytösten taustalla oli vain pyrkimys mustamaalaamiseen hänen taipumattoman poliittisen linjansa takia. Leimaamisella häntä yritettiin hivuttaa muiden mukana virallisen linjan kannattajaksi. Mikäli näin ei tapahtuisi, hän ainakin menettäisi uskottavuutensa.²⁸⁹

Onkin selvää, että mitä enemmän Ehrnrooth erottui vaikenevasta poliittisesta eliitistä, sitä enemmän hänelle koitui poliittista haittaa. Poliittisen eliitin yhdenmukaistuminen merkitsi siirtymistä K-linjan kannalle tai ainakin kompromissien ja myönnytysten tekemistä asioissa, joiden katsottiin olevan välttämättömiä poliittisten toimintamahdollisuuksien säilyttämiseksi. Ehrnroothille tilanne oli toisenlainen. Kyvyttömyys kompromisseihin heikensivät hänen poliittisia toimintamahdollisuuksiaan ja kykyään toimia muiden poliittisten toimijoiden kanssa.

Ehrnroothin esittämät syytökset Kekkonen ulkopoliitiikan toimintatapoja kohtaan sekä joutuminen vastahankaan keskustapuolueen ja vasemmiston kanssa tulkittiin automaattisesti todisteeksi Ehrnroothin neuvostovastaisuudesta. Ehrnroothille neuvostovastaisuus ei kuitenkaan ollut itseisarvo sinänsä, sillä hänen kritiikkinsä kärki oli suunnattu ennen kaikkea Kekkonen harjoittaman idänpoliitiikan menettelytapoja ja kommunistien valta-yrkimyksiä kohtaan. Tietenkin Ehrnroothin pelko kommunistien yrkimyksistä yhteiskuntajärjestelmän muuttamiseksi oli myös merkki epäluuloisesta suhtautumisesta Neu-

²⁸⁷ Liite 1. VIP-lehdessä 1/1971 laadittiin jopa aiheeseen liittyvä poliittinen värikartta, jossa Ehrnrooth sijoitettiin fasisti-kategoriaan.

²⁸⁸ Apunen 1984, 205.

²⁸⁹ VIP-lehti 7/1972. Kansio 44, GCEa KA.

vostoliittoa kohtaan. Suomi ilman kommunistien poliittisia toimintamahdollisuuksiakin oli hänen mielestään liian lähellä Neuvostoliittoa.

Kekkosen ja hänen uskollisten seuraajiensa edustamassa ulkopolitiikassa oli arveluttavaa ja kritisoimisen arvoista Ehrnroothin mukaan juuri se, että hyvien suhteiden saavuttamiseksi oltiin valmiita käyttämään hyväksi Neuvostoliiton turvallisuusintresseihin liittyvää riippuvuussuhdetta. Ulkopolitiikan ulottaminen sisäpoliittiseen valtataisteluun alisti puoluepolitiikan kilpailuun Neuvostoliiton ja Kekkosen suosiosta. Tämä taas johti ulkopoliittiseen kilpalaulantaan puolueiden välillä.²⁹⁰ Poliittisessa elämäkerrassaan Ehrnrooth toteaa leimautuneensa äärioikeistolaiseksi juuri siksi, että K-linjan vastustajana hän ”ei ollut aatteellisesti puolueeton vaan läntisten demokratioiden oikeus- ja sivistysjärjestelmän kannattaja.”²⁹¹ Läntisen arvomaailman vankkumattomana puolustajana Georg C. Ehrnrooth ei yksinkertaisesti voinut tuntea sympatiaa Neuvostoliittoa tai kommunismia kohtaan.

---

²⁹⁰ Ehrnrooth, haastattelu 21.1.2004.

²⁹¹ Ehrnrooth 1999, 347.

6. EHRNROOTH JA YHDENMUKAISTUVA POLIITTINEN ELIITTI

Ilman voimakasta presidenttiä tullaan hyvin toimeen. Mutta yksikään moderni yhteiskunta ei ole tullut toimeen ilman tehokasta parlamentarismia, jollei se ole samalla halunnut tuhota vapautta.²⁹²

Georg C. Ehrnroothin taipumaton poliittinen linja, sitoutuminen ihanteisiinsa sekä tiukka vakaumus arvomaailmansa kestävydestä ja oikeellisuudesta yhdessä suomalaisen poliittisen eliitin yhdenmukaistumisen kanssa johtivat väistämättömästi ristiriitoihin. Ehrnroothin oikeistolais-konservatiivinen arvomaailma, joka korosti länsimaista arvomaailmaa, tiukkaa laillisuutta ja vanhaa isänmaallisuutta, törmäsi 1960-luvulla arvomaailmaan, jossa valkoisen Suomen arvoja – etenkin isänmaallisuutta, jonka olennaisena osana oli kommunisminvastaisuus – pidettiin korostetun kielteisinä ja taantumuksellisina. Tällaisia arvoja edustavasta henkilöstä tuli 1960-luvulla kuriositeetti ja kiusallinen tapaus, merkitsihän se samalla myös sitä, että taantumukselliset arvot eivät olleetkaan hävinneet mihinkään.

Voidaksemme ymmärtää Georg C. Ehrnroothin itsenäistä poliittista linjaa ja joutumista poliittiseen paitsioasemaan täytyy hänen poliittista toimintaansa tarkastella sekä poliittisen eliitin yhdenmukaistumisen että toisinajattelemisen näkökulmasta. Yhdenmukaistumista eli toisinajattelemisen vastakohtaa on mielekästä lähestyä Erich Frommin teorioiden kautta. Fromm on käsitellyt yhdenmukaistumista mm. pohtimalla, miten oli mahdollista, että tavalliset kansalaiset saattoivat Saksassa luopua omasta yksilöllisyydestään ja vapaudestaan ja asettua Hitlerin hirmuhallinnon hiljaisiksi myötäilijöiksi.

Fromm varoittaa harhaluulosta, jonka mukaan diktaattorit anastavat vallan ainoastaan oveluuden ja väkivallan avulla, jonka jälkeen kansa joutuu alistumaan johtajansa käskettäväksi väkivallan pelotteen voimalla. Fromm lähtee päinvastoin siitä, että esim. Hitlerin valtaannousu oli mahdollista vain ja ainoastaan siksi, että saksalaiset halusivat luopua vapaudestaan. Ihmeellistä oli se, että edellinen sukupolvi oli vain parikymmentä

²⁹² Ehrnroothin puhe Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan perustuslaki-foorumissa 19.4.1969. U133 Kansio 11, CGEa KA.

vuotta aikaisemmin taistellut vapauden puolesta. Vapaudesta luopumisen taloudellisia ja yhteiskunnallisia syitä tärkeämmiksi Fromm näkee ihmisluonteen dynaamiset tekijät.²⁹³

Ihmisen alistumisessa ja yhdenmukautumisessa on viime kädessä kysymys auktoriteetista ja sen eri muodoista, joita ovat: 1) julkinen auktoriteetti (*valtio*), 2) sisäinen auktoriteetti (*omatunto tai velvollisuus*) ja 3) nimetön auktoriteetti (*yleinen mielipide*).

Frommin mukaan alistumista ja vapaudesta luopumista ei voida ymmärtää ilman tietämystä vapauden inhimillisestä puolesta ja psykologisten tekijöiden merkityksestä yhteiskunnallisiin prosesseihin. Alistumisessa onkin kysymys tilanteen sanelemaan vaatimukseen mukautumisesta. Mukautuminen taas voi olla joko staattista tai dynaamista. Staattisessa mukautumisessa ihmisen luonne pysyy samana, mutta tottumukset muuttuvat ympäristön vaatimusten mukaisesti. Dynaamisessa mukautumisessa ihmisen käyttäytyminen muuttuu tilanteen vaatimien tosiasioiden edessä.²⁹⁴

Fromm lähtee siitä, että alistumista ja mukautumista tulee tarkastella inhimillisten tekijöiden, fysiologisten viettien ja moraalisen yksinäisyyden, kautta. Yksinäisyys ja eristettynä oleminen ovat hänen mielestään lähes fyysiseen kuolemaan samaistettava asia. Ihminen, jolla yhteys ”ideoihin, arvoihin tai ainakin yhteiskunnallisiin kaavoihin” säilyy, tuntee olevansa yhteydessä muihin ihmisiin, vaikka fyysisesti olisi yksin. Sen sijaan se, että ihminen, joka elää muiden joukossa mutta kokee olevansa eristettynä ja henkisesti yksinäinen, voi johtaa ääritapauksissa jopa mielenterveyshäiriöihin. Moraalinen yksinäisyys voikin olla yhtä vahingollista kuin fyysisten tarpeiden tyydyttämättömyys.²⁹⁵

Yksinäisyyden ja voimattomuuden tunteesta kumpuaa halu luopua vapaudesta ja yksilöllisyydestä. Mukautuminen ja sen kautta saavutettava yhteenkuulumisen tunne toisten ihmisten kanssa luo turvallisuuden tunteen, jota täysin vapaa mutta taloudellisesti, yhteiskunnallisesti ja poliittisesti turvaton yksilö ei voi tuntea.²⁹⁶

---

²⁹³ Fromm 1976, 12–13.

²⁹⁴ Fromm 1976, 14, 21–22. Dynaamisesta mukautumisesta esimerkkinä voidaan pitää isän ja pojan suhdetta, jossa poika alistuu isän uhatessa tätä väkivallalla. Tällainen alistuminen ja mukautuminen voi myös synnyttää vihaa, joka tekee alistuneesta entistäkin heikomman ja alistettavamman.

²⁹⁵ Fromm 1971, 39–40; Fromm 1976, 24–25.

²⁹⁶ Fromm 1976, 33–34, 39.

Sekä Erich Fromm että Arno Gruen näkevät vapaudesta luopumisen ja alistumisen liittyvän prosessiin, jonka ihminen käy läpi varhaislapsuudessaan kasvaessaan yksilöksi.²⁹⁷ Frommin mukaan lapsesta tulee kasvaessaan äidistään riippumattomampi ja vapaampi, mutta samalla hän myös tulee tietoiseksi omasta voimattomuudestaan ja yksinäisyydestään. Eteen avautuva maailma kaikkine valintoineen muuttuu pelottavaksi, jolloin vapaus ei tunnukaan vapaudelta vaan vankilalta. Vapauden myötä tullut vastuu omasta elämästä ei siten luo turvallisuuden tunnetta vaan turvattomuutta. Näin ollen ihminen huomaa olevansa ristiriitaisessa tilanteessa, toisaalta on olemassa halu olla vapaa ja itsenäinen, mutta toisaalta halutaan palata lapsuudenaikaiseen turvallisuuteen. Yksilöksi kasvettuaan tietoisuus vapauden mukana tulleesta yksinäisyydestä, voimattomuudesta ja tietämättömyydestä tekee elämästä ahdistavan ja pakottaa etsimään yhteyksiä toisiin ihmisiin – kohtalotovereihin. Yksinkertaisin tapa paeta yksinäisyyttä ja turvattomuutta on luopua vapaudestaan, omasta tahdostaan, ja alistua jonkun muun johdettavaksi.²⁹⁸

Gruen kiinnittää Frommia enemmän huomiota kasvatuksen ja vapaudesta luopumisen väliseen yhteyteen. Gruen näkeekin, että alistuminen alkaa jo lapsuudessa, kun vanhemmat murtavat lapsen vapauden ja oman tahdon. He ohjaavat rankaisemalla ja palkitsemalla lapsen käyttäytymistä haluamaansa suuntaan.²⁹⁹ Siten jo lapsuudessa opitaan, että autonomiasta luopuminen ja alistuminen voivat tuottaa palkitsemisen kautta tyydytystä, vaikka se merkitsisikin omasta autonomiastaan luopumista.

Miten Frommin ja Gruenin ajatukset alistumisesta ja yhdenmukaistumisesta sitten soveltuvat Georg C. Ehrnroothiin? Miksi Ehrnrooth ei ”suomettunut” ja taipunut K-linjalle edes oman poliittisen uransa takia? Frommin teoria yhdenmukaistumisprosessista tarjoaa yhden keinon selittää syitä, miksi Ehrnrooth muutamien muiden ohella piti kiinni linjastaan. Ehrnrooth näyttää täyttävän Frommin vapaalle ihmiselle asettamat vaatimukset, joiden mukaan vapaudesta kiinnipitäminen on helpompaa mikäli taloudelliset, yhteiskunnalliset ja poliittiset tekijät mahdollistavat yksilöllisyyden toteutumisen ja luovat turvallisuuden tunteen.

²⁹⁷ Fromm 1971, 36–37; Gruen 1988, 22–23.

²⁹⁸ Fromm 1971, 36–40; Fromm 1976, 33–34, 39. On myös mahdollista, että ihminen yrittää päästä yhteyteen maailman kanssa pyrkimällä sen hallitsijaksi. Näin ollen sekä masokistinen (alistuva) että sadistinen (vallanhimoinen) käyttäytyminen ovat saman ilmiön eri ilmenemismuotoja.

²⁹⁹ Gruen 1988, 11, 17–18. Arno Gruen tarkoittaa autonomialla todellista yhteyttä omiin tunteisiin ja tarpeisiin.

Käsiteltäessä Ehrnroothia toisinajattelijana täytyy pohtia, millä tavoin hän toiminnaltaan ja ajatuksiltaan poikkesi. Tämä taas vaatii sekä hänen toimintansa että ajatusmaailmansa valottamista. Ehrnroothista teki poikkeuksellisen poliitikon 1960- ja 1970-luvuilla juuri se, että hän tuli tunnetuksi taipumattomana, kompromisseja tekemättömänä oman poliittisen näkemyksensä mukaan toimivana kansanedustajana. Ehrnroothin tinkimättömyys omasta vapaudesta lausua mielipiteitään ja halu noudattaa politiikassaan ainoastaan omantuntonsa ääntä aiheuttivat ongelmia, koska puoluepolitiikka ja virallinen ulkopoliitiikka edellyttivät ainakin hänen kohdallaan näistä luopumista. Poliittisesti tämä vapaudesta kiinnipitäminen ei tuottanutkaan valtaa ja kunniaa, vaan päinvastoin johti marginalisoitumiseen ja äärioikeistolaiseksi leimautumiseen.

Länsimaisten arvojen ja isänmaallisuuden puolesta puhuminen sodan jälkeisessä Suomessa teki Ehrnroothista helpon maalitaulun maalaisliitolle ja äärivasemmistolle, joiden päämäärinä olivat hyvät neuvostosuhteet ja etäisyyden ottaminen vanhaan isänmaallisuuteen. Näiden päämäärien kannalta Ehrnroothin edustama taipumaton laillisuuden ja valtiollisen suverenisuuden vaatimuksista kiinnipitäminen merkitsi haastetta ulkopoliittiselle johdolle. Valtionjohto halusi hälventää Neuvostoliiton epäilyt Suomen ulkopoliittisesta linjasta ja todistaa Suomen puolueettomuus. Poliitikoista, jotka avoimesti asettuivat vastustamaan Kekkosta, kansanrintamapolitiikkaa, ulkopoliitikan menemistä sisäpolitiikan edelle ja ulkopoliittista liturgiaa, tuli epähenkilöitä. He eivät voineet kuulua konsensusyhteiskunnan ideaaliin.

Ehrnrooth, joka ei sopeutunut ja mukautunut konsensusvaatimusten edessä, koettiin hajottavaksi ja yhteiskuntaa heikentäväksi voimaksi. Ainoaksi vaihtoehtoehdoksi tuli Ehrnroothin kaltaisten poliitikkojen marginalisoiminen, uskottavuuden heikentäminen ja eristäminen yhteiskunnallisen päätöksenteon ja keskustelun ulkokehälle. Tämän jälkeen yhteiskunta olisi jälleen eheä, yhtenäinen ja vahva. Itse asiassa yhdenmukaisuusvaatimuksen idea kumpusi Paasikiven linjasta, jonka perusajatuksena oli ulkopoliittinen konsensus. Kärjistetyksi tulkittuna idänsuhteiden herkkyyys vaati koko kansan seisomista valitulla ulkopoliittisella linjalla, vaikka se merkitsisi yksilön vapaudesta luopumista.

Frommin teoria näyttääkin pätevän Ehrnroothin kohdalla. Taloudellisesti Ehrnrooth oli turvatussa asemassa, sillä hän kuului rikkaaseen sukuun. Taloudellista turvallisuutta lisäksi myös yliopistokoulutus, joka mahdollisti elannonhankkimisen myös politiikan ul-

kopuolella – asianajajana. Ehrnrooth oli myös yhteiskunnallisesti ja poliittisesti turvassa asemassa jo pelkästään hänen sukutaustansa vuoksi. Hän tiesi edustavansa poliittisesti ja historiallisesti merkittävää traditiota. Maineikkaaseen sukuun kuuluvana hänellä oli jopa velvollisuus jatkaa suvun edustamaa isänmaallista perinnettä ja arvomaailmaa. Näin asian tulkitsi myös SMP:n entinen kansanedustaja Viljo Suokas:

*Ehrnrooth oli varakas mies, suuren suvun jäsen, niin hän käyttikin sitä oikeutta, puhujan oikeutta, arvostelun oikeutta, piittaamatta, että tuliko hän ehkä seuraavissa vaaleissa enää valituksi tai ei. Niin hän oli tällainen voimakas persoona ja piti oman linjansa.*³⁰⁰

Oman yhteiskunnallisen asemansa merkityksellisyyden tietoisuudesta kumpusi myös Ehrnroothin itsevarmuus ja horjumaton usko oman poliittisen ajattelunsa oikeamielisyyteen. Hänelle isänmaallisuus ja länsimainen arvomaailma olivat puolustamisen arvoisia asioita, joita hän oli oppinut arvostamaan jo lapsuudessa.

Epäilemättä Ehrnroothin voidaan nähdä olleen taloudellisesti, poliittisesti ja yhteiskunnallisesti turvallisessa asemassa. Hänen henkilökohtaiset kontaktinsa ulkomaisiin hengenheimolaisiin sekä sukupolvet ylittävä tunneside sukunsa edustamaan traditioon mahdollistivat myös sen, että hän ei tuntenut olevansa moraalisesti yksin, vaikka kotimaassaan joutuikin pilkan kohteeksi ja poliittisesti eristettyyn asemaan. Tietoisuus Ruotsissa, Ranskassa, Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa olevista hengenheimolaisista liitti hänet maailmaan ja kohtalotovereihin; hän ei taistellut yksin. Tämä yhteenkuuluvaisuuden tunne kantoi Ehrnroothia silloinkin, kun hänen edustamansa poliittisen linjan noste väheni. Yhteydet ulkomaille, äänestäjien kiitollisuus ja menestyminen vaaleissa toivat Ehrnroothin elämään vastapainoa marginaaliasemalle. Poliittisesti hänen uransa ei tarjonnut kompensatiota hänen tekemilleen uhrauksille. Frommin yhdenmukaisuusteorian perusteella voidaan todeta, että Ehrnroothilla ei yksinkertaisesti ollut tarvetta luopua vapaudestaan ja yksilöllisyydestään saavuttaakseen turvallisuuden tunteen.

Pohdittaessa Ehrnroothin taipumattomuutta poliittisessa linjassaan tulee ottaa huomioon hänen politiikkaan lähtemisen taustatekijät: Kekkos-vastaisuus ja pelot vasemmiston vallankumouspyrkimyksistä. Hänen persoonallisuuteen liittyviä tekijöitäkään ei voida

---

³⁰⁰ Suokas, haastattelu 18.10.2003.

jättää huomiotta. Ehrnrooth tuli tunnetuksi taipumattomana poliitikkona, jolle oli tunnusomaista tunteenomainen suhtautuminen poliittisiin kysymyksiin. Hänelle politiikka ei ollut vain politiikkaa vaan se oli vahvasti sidoksissa hänen arvomaailmaansa, minkä takia poliittiset kiistakysymykset saattoivat herättää hänessä tunnepitoisiakin reaktioita. Ehrnroothin tunteenomainen tapa suhtautua politiikkaan oli yksi syy siihen, että hän joutui riitoihin sekä omassa puolueessaan että muiden poliittisten ryhmittymien kanssa. Taipumattomuuden ja tunteenomaisuuden takia hänet helposti leimattiinkin siltojen polttajaksi ja yhteistyökyvyttömäksi.³⁰¹

Konservatiivisena ja Kekkos-vastaisena poliitikkona tunnettuna Ehrnroothilla ei ollut varaa lieventää linjaansa, sillä hänen poliittinen uskottavuutensa ja kannatuksensa oli kiinni juuri tästä imagosta ja niistä arvoista, joiden puolestapuhujana hän toimi eduskunnassa. Mahdollinen takinkäntö Väinö Leskisen tyyliin olisi merkinnyt Ehrnroothille vain kasvojen menetystä ja äänestäjäkunnan katoamista. Ehrnroothin äänestäjäkunta koostui suurelta osin yhteiskunnalliseen kehitykseen tyytymättömistä henkilöistä, jotka samaistuivat Ehrnroothin edustamaan arvomaailmaan. Toinen merkittävä kannattajakunta oli tietysti vanhemmat ikäluokat, joiden puolestapuhujana ja sosiaalisten etujen ajajana Ehrnrooth toimi koko poliittisen uransa ajan. Onkin selvää, että vain Ehrnroothin arvomaailman ja ideologian tutkimisen avulla voidaan ymmärtää hänen poliittinen linjansa ja ne toimintatavat, jotka johtivat ajan myötä sekä äärioikeistolaiseksi leimautumiseen että puolueiden välisen yhteistyön ulkopuolelle jäämiseen.

Mielenkiintoista Ehrnroothin marginalisoitumisessa on myös se tapa, jolla marginalisoituminen selitetään. Helposti hänen sanotaan vain ”ajautuneen”³⁰² marginaaliin. Tällöin marginalisoituminen kuvataan väistämättömänä tapahtumana, johon kukaan ei ole varsinaisesti syyllinen. Tapahtuneesta annetaan silloin joko tahallisesti tai tahtomatta käsitys, että Ehrnrooth ajautui poliittiseen paitsioon persoonattomien voimien toimesta. Ajautumisesta puhuminen ei kuitenkaan ole historiankirjoituksen kannalta informatiivista, eikä se selitä, miksi Ehrnrooth marginalisoitui. Mielestäni ei voidakaan puhua

³⁰¹ Tuomioja, puhelinhaastattelu 20.10.2004. Erkki Tuomiojan mukaan Ehrnroothilla ei ollut poliittisia vaikutusmahdollisuuksia tai mahdollisuutta poliittiseen karriääriin, sillä hän oli siltojenpolttaja; Holkeri, kirjallinen tiedonanto 4.3.2004. Holkeri nimitti Ehrnroothia poliittiseksi vastarannankiiskeksi.

³⁰² Esim. Holkeri, kirjallinen tiedonanto 4.3.2004. ”Hänen mielipiteillään oli toki todellisuuspohjaa, mutta hänen **ajautumisensa** puolueiden yhteistyön ulkopuolelle vähensi huomattavasti hänen mielipiteittensä vaikuttavuutta.”

Ehrnroothin marginaaliin ajautumisesta, vaan pikemminkin tulisi puhua hänen ajamisesta marginaaliin. Marginalisoitumisen takana eivät kuitenkaan olleet ainoastaan Kekkonen ja tämän lähipiiri vaan yhdenmukaistunut poliittinen eliitti, johon kuului poliitikkoja sekä oikealta että vasemmalta.

Merkittävin tekijä marginalisoitumisen taustalla oli juuri Ehrnroothin alistumattomuus virallisen politiikan vaatimuksille, joihin voidaan lukea mm. Kekkonen pyrkimys saada kaikki poliittiset voimat hänen viitoittamalleen ulko- ja turvallisuuspoliittiselle linjalle. Tämä ulkopoliittisen oikeaoppisuuden vaatimus ei koskaan saanut Ehrnroothin hyväksyntää, vaikkakin hän seiso i Paasikiven linjalla eli tunnusti Neuvostoliiton strategiset intressit Suomen suhteen. Ehrnroothille Paasikiven linja merkitsi oikeaa ulkopoliittista linjaa, mutta se ei silti tarkoittanut laillisuudesta tinkimistä.

Muun poliittisen eliitin yhdenmukaistumisen ja vaikenemisen vuoksi Ehrnroothin taipumattomuus ja kriittisyys maan johtoa kohtaan muuttuivat kielteisiksi ominaisuuksiksi. Ehrnroothin periaatteellisuus ei enää ollutkaan kunnioitettavaa, vaan ainoastaan osoitus jääräpäisyydestä, joka oli maan etujen vastaista. Poliittisen eliitin yhdenmukaistuminen tuli näkyviin selvästi, kun maalaisliiton ja ääri vasemmiston 1950- ja 1960-lukujen vaihteessa aloittama tapa leimata Ehrnrooth äärioikeistolaiseksi ja ulkopoliittisen linjan suunnanmuuttajaksi levisi myös muihin puolueisiin. Lopulta tämä johti ongelmiin myös RKP:ssä, jossa pelättiin puolueen maineen puolesta.

Ehrnroothia, joka ei monien muiden poliitikkojen tavoin mukautunut ulkoisten eikä nimettömän auktoriteetin vaatimusten edessä, pidettiin 1960- ja 70-luvun taitteeseen tultaessa enenevässä määrin yhteistyökyvyttömänä ja ulkopoliittisesti epäsovinnaisena poliitikkona. Hänestä luotiin sekä poliitikkojen että sanomalehdistön vaikutuksella kuva, jonka mukaan Ehrnrooth oli reaalipoliittisia tosiasioita ymmärtämätön äärioikeistolainen poliitikko, joka edusti sotia edeltänyttä militaristista politiikkaa eikä ymmärtänyt maan etua. Leimautumisen takia Ehrnroothin yhteistyö K-linjalle ryhmittyneiden tahojen kanssa tuli mahdottomaksi. Kumpikaan osapuoli ei voinut olla yhteistyössä toisen kanssa omaa uskottavuuttaan heikentämättä. Poliittisen debatin käydessä entistä kuumemmaksi kumpikaan osapuoli ei edes halunnut pyrkiä yhteistyöhön. Lopullinen sinetti Ehrnroothin paitsioasemalle olivat kansanrintamahallitukset, joita Ehrnrooth piti vastuuttomina kokeiluina. Ehrnroothin kommunisteja kohtaan tuntema epäluulo ja pelot so-

sialisoinnista tekivät hänelle mahdottomaksi hyväksyä ajatusta siitä, että hallitusvalta jaettaisiin ei-kansanvaltaisten voimien eli kommunistien kanssa. Kompromissien tekeminen tällaisissa asioissa oli hänelle mahdotonta. Siten kansanrintamahallitusten kritisoiminen ja vastustaminen oli kommunisminvastaisen linjan johdonmukaista jatkamista.

Ehrnroothin asenne kansanrintamahallituksia kohtaan ei voinut olla yllätys RKP:ssä. Tästä huolimatta kansanrintamahallitusten avoin kritisoiminen kärjisti entisestään RKP:n sisällä olevien hallituskokoonpanon puolustajien ja Ehrnroothin välejä. Kansanrintamapolitiikan myötä Ehrnrooth marginalisoitui entisestään ja ajautui yhä ahtaammalle RKP:ssä, jossa ns. kekkoslaiset saivat yhä vahvemman aseman.

Samalla kun Kekkos-vastaiset voimat heikkenivät, jäljelle jääneistä Kekkos-kriitikoista tuli äärioikeistolaisia ja maan etujen vastaisia toimijoita. Näin kävi myös Ehrnroothille, joka vielä vuosien 1956–1968 aikana hyväksyttiin osaksi Kekkos-vastaista rintamaa. Noottikriisin jälkeen tilanne kuitenkin alkoi muuttua etenkin sosialidemokraattien ja Ehrnroothin välillä. Nyt yhteistyötä äärioikeistolaiseksi leimatun kanssa haluttiin välttää. Samansuuntainen kehitys jatkui koko 1960-luvun, ja varsinaisena vedenjakajana oli vuoden 1968 vaalit, joiden jälkeen Kekkos-vastaisten poliitikkojen asema heikkeni myös kokoomuksessa.

Muiden entisten Kekkos-vastaisten poliitikkojen linjantarkistusten vuoksi Ehrnroothista tuli tosiasioita ymmärtämätön poliitikko, joka ei huomannut, että taistelu Kekkosta vastaan oli käynyt turhaksi. Jatkuvat taistelut ja tappiot Kekkosta vastaan tekivät liittoutumisen Kekkosin kanssa tämän vastustamista houkuttelevammaksi. Poliittisen ilmapiirin muuttuessa ja yhdenmukaistuessa Ehrnrooth muuttui äärioikeistolaiseksi myös monien kokoomuslaisten ja sosialidemokraattien mielestä, vaikka aiemmin he olivat seisleet Ehrnroothin rinnalla. Tämä muutos on myös paras osoitus siitä, että leimaamisessa oli viime kädessä kysymys valtapoliittisesta pelistä. Liittoutuminen häviäjäksi tuomitun kanssa ei ollut poliittisesti hyödyllistä. Paras tapa sanoutua irti Ehrnroothin tyyppisestä oman tien kulkijasta oli kääntää tälle selkensä.

Jatkuvien tappioiden jälkeen monet poliitikot pitivät järkevämpänä avoimen kommunisminvastaisuuden ja Kekkos-kriittisyyden hylkäämistä ja siirtymistä virallisesti hyväksytylle linjalle. Näin tuli mahdolliseksi saavuttaa edes jonkinlaisia poliittisia voitto-

ja. Myös teollisuuspiireille idänkaupan turvaaminen oli erityisen tärkeää. Taipuminen omien periaatteiden kustannuksella ja lyöttäytyminen voittajan kelkkaan on reaalipoliittikkaa puhtaimmillaan. Tähän samaan logiikkaan perustui myös Kekkonen ulkopoliittinen linja, jonka mukaan Suomen tuli taipua Neuvostoliiton geopolitiittisten intressien takia. Tämän vuoksi Suomen tuli tinkiä riippumattomuudestaan, sillä vain niin saavutettiin ulkopoliittista liikkumatilaa ja Neuvostoliiton luottamus. 1960-luvun aikana tätä ulkopoliittista viisautta sovellettiin myös sisäpolitiikassa: omista periaatteista tinkimisestä ja kompromissien tekemisestä sekä oma puolueen että Suomen edun nimissä tuli normi. Sen sijaan taipumattomuus omista näkemyksistään ja vapaudestaan sanoa mielipiteet julki tekivät poliitikosta itsekkään ja maan etujen vastaisen toimijan. Tässä piili myös syy reaalipoliitiikan vastaisesti toimivan poliitikon syrjimiseksi.

6.1. Päämääränä suurten arvojen puolustaminen ja säilyttäminen

Ymmärtääksemme Georg C. Ehrnroothin toimintaa Kekkonen kauden toisinajattelijana – eli toimintaa virallisesti hyväksytyyn poliittisen linjan vastaisesti, ja motiiveja tämän toiminnan taustalla – täytyy tarkastella myös hänen persoonallisuuttaan. Alfred Adlerin yksilöpsykologinen teoria tarjoaa yhden tavan tarkastella Ehrnroothin poliittista toimintaa sosiaalipsykologisesta näkökulmasta käsin.

Alfred Adlerin teorian ytimenä on ajatus siitä, että ihmisessä on sisäänrakennettuna pyrkimys kohti täydellisyyttä, alemmuudesta kohti ylemmyyttä, kohti kokonaisuutta. Tätä kehitystä eteenpäin vievänä voimana on tiedostamaton tai tiedostettu ideaali päämäärä. Se millaiseksi tämä päämäärää muodostuu, määräytyy ihmisessä itsessään, vuorovaikutuksessa menneisyyden, biologian ja ympäristön kanssa. Adler korostaakin, että ympäristölliset ja biologiset tekijät eivät yksistään ole elämää määrittäviä, eivätkä ne siten riitä selittämään ihmisen käyttäytymistään. Toisin kuin Sigmund Freud, Adler näkee ihmisen käyttäytymisen ymmärtämisen kannalta tärkeimpänä elämän päämäärän selvittämistä, ei biologisia tekijöitä. Adlerin mukaan yksilöä ei voi pitää yhteiskunnallisesta kontekstista irrallaan ja eristettynä, vaan se on nähtävä yhteiskunnan osana. Pyr-

kimys kohti fiktiivistä finalismia – päämäärää – on keskeinen osa elämää.³⁰³ Elämäntyyli määräytyy fiktiivisen päämäärän mukaan. Siten yksilön käyttäytyminen ja toiminta on päämäärään sidottua. Elämäntyyliin liittyy myös se, että yksilö toimii ja omaksuu vain kaiken sellaisen, joka näyttää parhaiten palvelevan päämäärän saavuttamista.³⁰⁴ Adlerin tavoin asian tulkitsee myös Erich Fromm, joka uskoo ihmisen intohimojen, tarpeiden ja päämäärien taustalla olevan pyrkimys löytää ratkaisu olemassaolon oikeutuksen ongelmaan.³⁰⁵

Yksinkertaistetusti fiktiivinen päämäärä voidaan nähdä keinona päästä elämässä eteenpäin täydellisyyteen pyrkimällä. Fiktiivisen päämäärän – konkreettisen tulevaisuudenvisio – taustalla on pyrkimys säilyttää persoonallisuuden eheys omien heikkouksien ja huonommuuden tunteiden voittamisen avulla. Eteneminen kohti päämäärää on vain keino paeta tuskallista turvattomuutta ja omia heikkouksia. Visio tulevaisuudessa hämmäyttävästä menestyksestä mahdollistaa irtautumisen nykyisyyden ongelmista ja turvattomuudesta, sillä tulevaisuuteen sijoittuvassa päämäärässä tavoite on jo saavutettu.³⁰⁶ Periaatteessa olemassaolon ongelman ratkaiseminen fiktiivisen päämäärän avulla voi tarkoittaa jopa pyrkimystä kohti mahdotonta päämäärää. Adler ei kuitenkaan pidä tärkeänä sitä, onko päämäärää ylipäänsä mahdollista saavuttaa vai ei. Tätä tärkeämpää on se, miten fiktionaaliseen päämäärään pyritään ja miten päämäärä vaikuttaa yksilön käyttäytymiseen ja toimintaan eli elämäntyyliin.³⁰⁷

Sosiaalisen intressin käsite on keskeinen osa Adlerin persoonallisuusteoriaa. Käsitteellä Adler viittaa yksilön ja yhteiskunnan väliseen suhteeseen, jossa yksilön pyrkimyksenä on auttaa yhteiskuntaa saavuttamaan täydellisen yhteiskunnan ideaali. Adlerille ihminen on sosiaalinen jo syntyessään, mutta tämä ei tule esiin ilman kasvatusta ja ohjausta. Pyrkimys täydellisyyteen yksilöllisten heikkouksien kompensoimiseksi ei tarkoitakaan vain yksilön itsekästä pyrkimystä kohti paremmuutta ja täydellisyyttä, vaan sosiaalis-

³⁰³ Ansbacher & Ansbacher 1964, xxiv, 16–17, 101–104; Hall & Lindzey 1965, 119. Adler tarkoittaa fiktiivisellä yksilön subjektiivista käsitystä asioiden tilasta.

³⁰⁴ Ansbacher & Ansbacher 1964, 177–178; Hall & Lindzey 1965, 123–124.

³⁰⁵ Fromm 1971, 37–38.

³⁰⁶ Ansbacher & Ansbacher 1964, 97–102.

³⁰⁷ Hall & Lindzey 1965, 120.

sa intressissä täydellisyyteen pyrkimisen päämäärä muuttuu epäitsekkääksi yleisen hyvän vuoksi toimimiseksi.³⁰⁸

Adlerin personalisuusteoria kiteytyy hänen luova minä -käsitteessä (*creative self*). Luovan minän käsite sisältää kaiken sen, mikä tekee yksilöstä yksilön. Sen syntyyn vaikuttaa menneisyyden tapahtumat ja kokemukset, joiden kautta yksilö rakentaa elämänasenteensa. Elämänasenteen kautta määräytyy yksilön käsitys elämän tarkoituksesta ja se, miten yksilö suhtautuu ympäröivään maailmaan. Se myös tarjoaa keinot, joilla päämäärä voidaan saavuttaa.³⁰⁹

Adlerin teorioiden soveltaminen Georg C. Ehrnroothiin onkin perusteltua juuri siksi, että Ehrnroothin poliittisen toiminnan motiivien ymmärtäminen vaatii päämäärän selvittämistä. Päämäärän selvittäminen puolestaan vaatii sekä toiminnan että päämäärän taustalla olevien tekijöiden ymmärtämistä. Juuri näihin kysymyksiin Alfred Adlerin personalisuusteoria tarjoaa yhden mahdollisen vastauksen fiktiivisen päämäärän avulla. Ehrnroothin fiktiivisen päämäärän syntyhistorian ja motiivien selvittämisen ja ymmärtämisen keinoin päästään myös Ehrnroothin toisinajattelijan roolin ytimeen. Tällöin toimintaa ei tarkastella yksittäisten tapahtumien vaan fiktiivisen päämäärän kautta.

Tarkasteltaessa Georg C. Ehrnroothin poliittista heräämistä voidaan todeta, että hänen esikuvillaan, ihanteillaan ja menneisyyden käännteentekevilla tapahtumilla on ollut suuri merkitys. Esikuvana ja ihanteena voidaan pitää hänen kummisetänsä Mannerheimiä, jonka arvot ja poliittiset näkemykset vaikuttivat myös Ehrnroothin poliittisen linjan kehittymiseen. Erityisen selvästi tämä näkyi Ehrnroothin ulkopoliittisessa linjassa, jonka lähtökohtana oli säilyttää idänsuhteissa kunniallisuus: maan sisäiset asiat tuli pitää omissa käsissä, eikä liialliseen nöyristelyyn saanut sortua omien etujen kustannuksella.

310

---

³⁰⁸ Hall & Lindzey 1965, 122–123.

³⁰⁹ Hall & Lindzey 1965, 124–125.

³¹⁰ Kallenautio 1985, 261. Mannerheimin mielestä idänsuhteissa tuli noudattaa kohteliaisuutta, mutta samalla hän varoitti mielistelystä, nöyristelystä ja liiasta palvelualltiudesta. Liiallinen myöntövyys johtaisi ainoastaan Neuvostoliiton vaikutusvallan kasvamiseen. Mannerheim myös paheksui sitä, että jotkut hallituksen jäsenet olivat ryypänneet venäläisten kanssa.

Poliittisen vakaumuksen syntyhistorian kannalta merkittäviä olivat myös sota ja sen jälkeiset tapahtumat: sotasyllisyysoikeudenkäynti ja vaaranvuodet. Kiistatta juuri sota ja sen jälkeinen epävarmuuden ja pelon ilmapiiri herättivät Georg C. Ehrnroothin mielenkiinnon politiikkaa kohtaan. Samalla heräsi hänen velvollisuudentunteensa isänmaata kohtaan. Nyt oli hänen vuoronsa taistella suurten arvojen ja isänmaan puolesta.

Ehrnroothin poliittisen heräämisen ja päämäärän selkiytymisen kannalta merkittävimmäksi tapahtumaksi muodostui sotasyllisyysoikeudenkäynti, jonka aikana hänen omakuvansa ja ihanteensa selventyivät; luova minä aktualisoitui. Ehrnroothin kiinnostuminen politiikasta ja osallistuminen opiskelijapolitiikkaan sotasyllisyysoikeudenkäynnin aiheuttaman reaktion jälkeen kertoo luovan minän aktualisoitumisesta sekä palavasta halusta toteuttaa ihanteensa.

Adlerin teoria näyttää Ehrnroothin kohdalla juuri tämänkin takia käyttökelpoiselta, sillä Ehrnroothilla politiikkaan osallistumiseen ei liittynyt pyrkimystä luoda mahtavaa poliittista uraa. Hänellä kiinnostus politiikkaa kohtaan heräsi sosiaalisen intressin myötä eli vasta silloin kun hän koki, että isänmaa ja suomalainen yhteiskuntajärjestelmä olivat vaarassa. Ehrnroothille politiikkaan osallistuminen ei myöskään tarjonnut yhteiskunnallisen aseman nousemisen väylää tai tietä rikkauteen.

Ehrnroothin kommunisminvastainen toiminta ja Kekkos-vastaisuus onkin nähtävä poliittisen vakaumuksen syntyhistorian ja esikuvien valossa. Ehrnroothin velvollisuuden tunne, sitoutuminen ihanteisiinsa ja tunne edustamansa ideologian kestävydestä tekivät mahdolliseksi pysyä tiukalla ja horjumattomalla poliittisella linjalla. Vahva minä ja vakaumus pakottivat häntä toimimaan periaatteidensa mukaisella tavalla. Konkreettisesti tämä merkitsi antikommunistista toimintaa, toimimista Kekosta vastaan presidentinvaaleissa ja asettumista Kekkoson haastajien – Fagerholmin, Hongan ja Virkkusen – taakse. Ehrnroothille sekä kommunistit että Kekkonen merkitsivät selvää uhkaa suomalaiselle yhteiskunnalle ja sen edustamille arvoille.

Ehrnroothin velvollisuudentunteen merkitystä politiikkaan osallistumisen taustalla vahvistaa myös se, että hänen sitoutumisensa länsimaiseen kulttuuriperintöön ja isänmaallisuuteen näytti aikaa myöden vain vahvistuvan, vaikka poliittiset realiteetit olivat kääntymässä Ehrnroothia vastaan. Noottikriisin ja etenkin vuoden 1968 presidentinvaalien

jälkeen Ehrnroothin edustaman linjan toimintamahdollisuudet kutistuivat olemattomiin. Hänen edustamallaan politiikalla ei ollut nostetta, se ei enää tarjonnut mitään poliittista hyötyä eikä houkutellut liittolaisia pysymään rinnalla. Tämän takia Ehrnroothin asema heikkeni myös RKP:ssä, jossa tärkeimpänä pyrkimyksenä pidettiin hallituskelpoisuuden ja poliittisen uskottavuuden säilyttämistä.

Georg C. Ehrnroothin fiktiivisenä päämääränä voidaan pitää suomalaisen yhteiskunnan suurten arvojen säilyttämistä sekä länsimaisten yhteyksien turvaamista Neuvostoliiton ja sen edustaman kommunismin uhan alla. Päämäärän toteuttaminen edellytti osallistumista politiikkaan ja julkista toimintaa vakaumuksen esilletuomiseksi. Ehrnroothin poliittinen vakaumus tarkoitti vakaumusta hintaa katsomatta; tästä todisteena joutuminen poliittiseen marginaaliin ja riitautuminen oman puolueen myöntövyölinjalaisten kanssa. Näin ollen hänen poliittiset toimintamahdollisuutensa heikkenivät 1960- ja 70-lukujen taitteessa merkittävästi.

Ehrnroothille poliittisen uran luominen Kekkonen johtamassa Suomessa oli sula mahdollisuus, eikä hän nähnyt sitä edes tavoittelemisen arvoisena, mistä kertoo myös Ehrnroothin lausunto: ”mikä palkinto tuo on olla rivissä ja tulla tuona ja tuona vuonna ministeriksi?”.³¹¹ Muodollista palkintoa – ministerinsalkkua – tärkeämpänä Ehrnrooth piti toimimista oman vakaumuksensa ja omantuntonsa mukaan. Tämä on ymmärrettävissä ottaen huomioon hänen poliittinen heräämisensä ja päämääränsä kirkastuminen. Varsinaista haavetta poliitikonurasta Ehrnroothilla ei ollut ennen sotasyllisyysoikeudenkäyntiä.

Oman vakaumuksen mukaan toimiminen näkyi Ehrnroothin politiikassa juuri siinä, että hän ei koskaan sopeutunut puoluejohtoiseen politikointiin. Poliittinen ura ja ministerinsalkun saavuttaminen olisivat vaatineet Ehrnroothilta lukuisia kompromisseja, linjanmuutosta suhteessa Kekkoseen ja yhdenmukaistumista muun poliittisen eliitin mukana.³¹² Käytännössä se olisi edellyttänyt Ehrnroothilta puhumisen lopettamista, tai sitten hänen olisi täytynyt pidättyä omien todellisten mielipiteidensä julkituomisesta.

³¹¹ Ehrnrooth, haastattelu 13.5.2005.

³¹² Suomi 2003, 102–103. (25.3.1970 ja 3.4.1970) Esimerkkeinä Kekkonen nimityspolitiikasta voidaan pitää Väinö Leskisen ja Antero Jyrängin tapauksia. Leskinen saavutti Kekkonen luottamuksen tunnustamalla syntinsä kun taas SDP:n vasemmistoa edustava Jyränki oli Kekkonen mukaan ”samalla tavalla ajatteleva” henkilö.

Ehrnroothin päämäärä eli pyrkimys säilyttää suomalaisen yhteiskunnan koskemattomuus ja sen edustamat suuret arvot aiheutti hänen poliittisen uransa kannalta suuria ongelmia. Hänen omat arvonsa eivät voineet millään sopia yhteen poliittisen urapyrkimyksen kanssa. Suurista arvoista puhuminen ja johtavien poliitikkojen syyttäminen moraalittomuudesta ja selkärangattomuudesta ei jäänyt huomaamatta: Ehrnroothin syytöksiin vastattiin vastasytöksillä. Tämä ei helpottanut Ehrnroothin jo valmiiksi vaikeaa asemaa politiikassa – poliittisesta urakehityksestä puhumattakaan.³¹³ ”Jos se [poliittinen ura] oli tavoite niin silloin tämä olisi ollut mielipuoista (...) Suomea se hyödytti, mutta ei minua”.³¹⁴ Korostamatta liikaa Ehrnroothin poliittista vakaumusta tai suoraselkäisyyttä on perusteltua sanoa, että hänellä sosiaaliseen intressiin liittyvä altruistinen³¹⁵ toiminta merkitsi henkilökohtaisen hinnan maksamista poliittisesta vakaumuksesta.

Pysyminen omalla poliittisella linjallaan poliittisesta urakehityksestä välittämättä osoittaa, että Ehrnroothilla oli vankka käsitys oman ideologiansa oikeellisuudesta. Ehrnrooth koki itsensä suurten arvojen esitaistelijana, mikä velvoitti jatkamaan niiden puolesta taistelua, vaikka tilanne muuttui epätoivoiseksi entisten liittolaisten tehdessä kompromisseja omien arvojensa ja poliittisten realiteettien ristipaineessa. Samalla kun muut poliitikot tarkastivat asenteitaan suhteessa Kekkoseen, Neuvostoliittoon ja kommunisteihin, Ehrnrooth pysyi kriittisenä näitä kolmea kohtaan. Hän ei suostunut näkemään kommunisteja isänmaallisina, Kekkosta suoraselkäisenä ja isänmaallisena valtionpäämiehenä eikä Neuvostoliittoa vilpittömän ystävällisenä naapurimaana. Itse asiassa Ehrnroothin kielteinen asennoituminen kommunisteja, Kekkosta ja Neuvostoliittoa kohtaan vain tiukentui yhdenmukaisuusvaatimusten paineessa ja muiden tekemien kompromissien seurauksena.

---

³¹³ ”suuret arvot ovat vaakalaudalla. Levottomuus on voittamassa alaa kaikissa niissä piireissä, joissa tunnustetaan sellaiset käsitteet todellisiksi kuin isänmaa, itsenäisyys, vapaus ja kunniallisuus. (...) Ajattelevat kansalaiset vaativat johtavilta poliitikoilta muuta kuin oveluutta ja oman edun tavoittelua. He vaativat kansansa edustajilta, näin tahdon uskoa, moraalialia, luonnetta, totuudessa pysymistä ja valmiutta noudattamaan omantunnon ääntä puolueen käskyjen sijasta.” Ehrnroothin Vapaa Pohjola vai sosialistinen pakkoyhteiskunta? -puhe rakennusmestarien talossa 25.2.1970. U136 Kansio 11, GCEa KA.

³¹⁴ Ehrnrooth, haastattelu 13.5.2005. [ ] tekijän lisäys

³¹⁵ Altruismilla tarkoitetaan epäitsekästä ja pyyteetöntä toimintaa toisten hyväksi. Ehrnroothilla altruismi tuli esiin oman poliittisen urakehityksensä uhraamisena suuremman päämäärän eli suomalais-elämänmuodon turvaamisen, isänmaallisuuden ja laillisuuden vuoksi.

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Ehrnroothin poliittisen linjan alkujuuret ovat nuoruudessa ja suvun edustamassa traditiossa. Sukulaisuusside C. G. E. Mannerheimiin jätti jälkensä nuorukaiseen, jolle Mannerheim oli esikuva. Tämä näkyi myös Ehrnroothin vahvassa halussa jatkaa valkoisen Suomen isänmaallista traditiota. Tämän tradition vaaliminen ja Mannerheimin edustamien arvojen arvostus näkyi jyrkkänä antikommunistisena asennoitumisena. Ehrnroothin poliittinen herääminen tapahtui kuitenkin vasta sotasyllisyysoikeudenkäynnin aikana, jolloin hän koki suomalaisen yhteiskuntajärjestyksen olevan uhattuna. Poliittisen heräämisen yhteydessä terävöityi myös hänen käsityksensä oman henkilökohtaisen panoksen tärkeydestä suurten arvojen, isänmaallisuuden, laillisuuden, vapauden ja kansanvaltaisuuden, puolustajana. Näistä arvoista tuli myös hänen poliittista toimintaansa eteenpäin vieviä voimia.

Suomalaisen yhteiskuntajärjestyksen puolustaminen kommunismin uhatessa edellytti Ehrnroothia osallistumaan politiikkaan Svensk Ungdoms Högernin riveissä, jonka tarkoituksena oli palauttaa RKP ”vanhalle suoraselkäiselle” linjalle hylkäämällä liian vasemmistolainen politiikka. Suurten arvojen turvaaminen edellytti, että myös RKP:n tuli toimia tämän päämäärän hyväksi. Ehrnrooth edustikin nuorisopolitiikassa vahvaa oikeistolais-perustuslaillista linjaa. Samaa laillisuuslinjaa hän noudatti myöhemminkin. Erityisen selvästi tämä tuli esiin RKP:n oikeiston hajaantuessa vuonna 1968, jolloin Ehrnrooth perusti Nordisk Grund -järjestön. NG:n avulla Ehrnrooth pyrki samaan kuin Svensk Ungdoms Högern aikaisemmin eli RKP:n linjanmuutokseen ja uudistamiseen. Nordisk Grund tulleeikin nähdä Svensk Ungdoms Högernin jatkona.

Ehrnroothin kielteinen asennoituminen Kekkonen ja tämän harjoittamaa ulkopoliitiikkaa kohtaan ei ollut vain Kekkonen persoonasta johtuvaa, vaan taustalla oli Ehrnroothin arvomaailma ja sodan jälkiselvittelyihin liittyneet tekijät. Kekkos-vastaisuuden taustalla oli myös se, että Kekkonen edusti kommunistien tavoin uhkaa niille arvoille, joita Ehrnrooth piti tärkeinä suomalaisen yhteiskuntajärjestelmän säilymisen kannalta. Ehrnroothin edustama vanha isänmaallisuus, johon kuului jyrkkä antikommunistinen asenne, joutui törmäyskurssille Kekkonen uuden isänmaallisuuden kanssa. Ehrnrooth ei voinut hyväksyä Kekkonen näkemystä kommunistien isänmaallisuudesta ja pyrkimystä sitoa

kommunistit hallitusvastuuseen kansanrintamahallitusten avulla. Kekkonen harjoittamaa kompromissipolitiikkaa Ehrnrooth piti vastuuttomana ja hän oli vakuuttunut, että kommunistit käyttäisivät tilannetta hyväkseen pyrkimyksissään muuttaa yhteiskuntajärjestelmän sosiaalisesti pakkoyhteiskunnaksi.

Kommunismien vastustamista voidaankin pitää Ehrnroothin poliittisen linjan peruselementtinä. Ehrnrooth toimi aktiivisesti ja avoimesti kommunismia vastaan pitämällä puheita, kirjoittamalla lehtiin ja asettumalla ehdokkaaksi eduskunta- ja kunnallisvaaleissa. Ehrnroothin kommunisminvastaisuus tuli esiin myös isänmaallisuuden, laillisuuden, vapauden, länsimaisten kulttuuriarvojen ja kansanvaltaisuuden puolesta puhumisena. Kommunismi tuli pysäyttää sekä Neuvostoliittoa vastustamalla että kotimaisten kommunistien toimintamahdollisuuksia heikentämällä. Tämän takia Ehrnrooth vastusti myös kansanrintamapolitiikkaa.

Ulkopolitiikassa Ehrnrooth vannoi seisovansa Paasikiven linjalla ja tunnustavansa Neuvostoliiton turvallisuuspoliittiset intressit. Hän piti myös ystävällisten suhteiden ylläpitämistä suotavana. Mannerheimin ja Paasikiven tavoin Ehrnrooth piti korrekkeja idänsuhteita tärkeinä, mutta niiden ei saanut johtaa mielistelyyn ja Neuvostoliiton etujen liialliseen huomioimiseen. Ehrnrooth ei myöskään voinut hyväksyä Neuvostoliiton sekaantumista Suomen sisäpolitiikkaan ja hallituskysymyksiin. Ehrnroothin Kekkosvastaisuuden taustalla olivat ensi sijassa Kekkonen läheiset idänsuhteet, joita Ehrnrooth piti todisteena liiallisesta myöntyvyydestä ja mielistelystä. Se että Kekkonen sai Neuvostoliiton luottamuksen ja se, että Kekkonen valvoi Neuvostoliiton etuja liiankin tarkasti mm. hallituskysymyksissä, saivat murskaavaa kritiikkiä Ehrnroothilta. Kekkonen ulkopoliittinen linja pani Ehrnroothin epäilemään Kekkonen päämääriä, monesti hän syyttikin Kekkostä oman edun ajamisesta idänpolitiikkaa hyväksikäyttäen.

Georg C. Ehrnroothin Kekkos-kriittisyyden taustalla vaikutti myös Ehrnroothin anti-kommunistinen asennoituminen. Ehrnroothin tiukka vakaumus oman poliittisen linjan oikeellisuudesta ei sallinut kompromissien ja myönnytysten tekemistä suurissa arvoissa: laillisuudessa, parlamentarismissa ja kansanvaltaisuudessa. Tässä tiukassa ja tinkimättömässä poliittisessä linjassa piili myös poliittisten ristiriitojen siemen. Poliitikko, joka ei taipunut kompromisseihin edes poliittisten realiteettien ja poliittisten toimintamah-

dollisuuksien säilyttämisen ylläpitämiseksi, joutui ahtaalle poliittisten yhdenmukaisuusvaatimusten tiukentumisen myötä.

Poliittisten toimintamahdollisuuksien kannalta Ehrnroothin tilanne oli kommunisminvastaisuudesta huolimatta hyvä aina noottikriisiin asti. Siihen asti hän oli osa suurta Kekkos-vastaista rintamaa, johon kuului monia poliitikkoja mm. SDP:stä, kokoomuksesta ja RKP:stä. Noottikriisin jälkeen tilanne kuitenkin muuttui. Varsinaisena suuren Kekkos-vastaisen rintaman loppuna voidaan pitää SDP:n suunnanmuutosta ja ensimmäistä kansanrintamahallitusta vuonna 1966. Noottikriisi ja Kekkosin toinen presidenttikausi eivät kuitenkaan estäneet Ehrnroothia jatkamasta Kekkos-kriittistä politiikkaa ja antikommunistista toimintaa. Poliittisten toimintamahdollisuuksien radikaali heikkeneminen tapahtuikin vasta vuoden 1968 presidentinvaalien jälkeen. RKP:n meneminen mukaan kansanrintamapolitiikkaan ja RKP:n pyrkimys säilyttää Kekkosin luottamus heikensivät Ehrnroothin toimintamahdollisuuksia puolueessa, jonka johto ei voinut hyväksyä puolueen virallista linjaa vastustavaa henkilöä. Toimintamahdollisuuksien heikkenemiseen vaikutti myös yleinen mielipide, joka kääntyi arvomaailmaltaan ”taantumuksellista” Ehrnroothia vastaan. Lähes kaikissa puolueissa oli vuoden 1968 jälkeen pyrkimystä tehdä eroa vanhaan Kekkos-kriittisyyteen ja kommunismin vastaisuuteen. Tämä vaikutti myös Ehrnroothin toimintamahdollisuuksiin.

Kekkos-vastaisuus ei vuoden 1968 presidentinvaalien jälkeen tarjonnut enää minkäänlaista poliittista hyötyä sen edustajille. Päinvastoin ainoa, mitä se tarjosi oli varma paikka poliittisessa marginaalissa. Vain Kekkosin luottamuksen ja hyvien neuvostosuhteiden avulla oli mahdollista päästä poliittisen vallan keskiöön – hallitukseen. Ehrnroothin edustamalla poliittisella linjalla ei 1960- ja 70-luvun taitteeseen tultaessa ollut enää mitään konkreettista tarjottavaa sisä- ja ulkopoliitikalle vahvaa K-linjaa vastaan. Kansanrintamahallitusten vastustaminen ja riitautuminen oman puolueen kanssa vaikeuttivat tilannetta entisestään. Poliittinen ilmapiiri oli ajanut Ehrnroothin arvomaailman ohitse; tilausta Ehrnroothin arvomaailmalle ei enää ollut. Tämä näkyi myös lehdistössä, joka yhdenmukaistusvaatimuksen paineessa ja säilyttääkseen suhteensa valtionjohtoon otti etäisyyttä Ehrnroothiin ja muihin toisinajattelijoihin. Tämä oli taustalla myös siinä, että Ehrnrooth osallistui Express-lehden toimintaan.

Ehrnroothin marginalisoitumisen taustalla ei ollut vain yhtä tekijää vaan se oli useiden osatekijöiden summa. Ehrnroothin kyvyttömyys kompromisseihin, RKP:n linjanmuutos vuoden 1968 jälkeen, muiden poliittisten toimijoiden haluttomuus tehdä yhteistyötä Ehrnroothin kanssa, jyrkkä Kekkos-vastainen ja antikommunistinen asenne sekä joutuminen Neuvostoliiton mustalle listalle tekivät mahdottomaksi poliittisen uran luomisen ja pääsyn poliittisen vallan keskiöön. Voidaankin sanoa, että Ehrnrooth sekä ajoi itsensä että hänet ajettiin poliittiseen marginaaliin. Hän ei yksinkertaisesti halunnut valtaan omien arvojensa ja mielipiteidensä kustannuksella. Toisaalta häntä ei edes hyväksytty mukaan poliittiseen yhteistyöhön esittämiensä mielipiteidensä takia. Syytökset fasis- mista ja äärioikeistolaisuudesta muuttuivat ajan myötä herjauksista puolitotuuksiksi, mikä edesauttoi Ehrnroothin jäämistä yksin muiden pelätessä äärioikeistolaisuusleiman tarttumista.

Ehrnroothin poliittisesta merkityksestä kansanedustajana voidaan todeta, että mitenkään vaikutusvaltaista roolia hänellä ei ollut. Merkittävimmän panoksensa Ehrnrooth antoiakin mielipiteen esittäjänä ja oppositiopoliitikkona, joka toiminnallaan osoitti myös ulkomai- sille tarkkailijoille, että konsensushakuisuudesta huolimatta Suomi oli demokraattisesti hallittu maa, jossa oli myös toimiva oppositio. Suurista kannatusluvuista ja näkyvästä mielipiteenilmaisijan roolistaan huolimatta Ehrnrooth jäi yksinäisenä kansanedustajana poliittiselta vaikutusvallaltaan – RKP:n sisäistä asemaa lukuun ottamatta – marginaali- seksi.

Tutkielmassani olen osoittanut, että Georg C. Ehrnrooth oli todellinen toisinajattelija, sillä hän esitti arvostelua silloinkin kun siitä seurasi suurin mahdollinen haitta poliitti- selle urakehitykselle. Poliittisten yhdenmukaisuusvaatimusten vuoksi Ehrnroothin toi- mintamahdollisuudet heikkenivät myös RKP:ssä. Puolueen halu säilyttää Kekkos- luottamus ja hallituskelpoisuus vaikutti myös RKP:n ja Ehrnroothin suhteisiin, jotka ki- ristyivät vuoden 1968 presidentinvaalien alla. Vuonna 1971 suhteet olivat jo lähes kat- keamispisteessä kansanrintamapolitiikkaan liittyvien erimielisyyksien takia. Joutuminen poliittiseen marginaaliin mielipiteidensä takia sekä valtakunnanpolitiikassa että omassa puolueessaan osoitti, että Ehrnroothin toimintamahdollisuudet politiikassa olivat rajalli- set. Ehrnrooth täyttääkin *Matti Klingen* toisinajattelijalle asettamat ehdot. Toisinajatte- leminen ei ollut Ehrnroothille virallisen politiikan vastustamista vain vastustamisen it- sensä vuoksi, vaan se oli johdonmukaista jatkoa sille poliittiselle linjalle, jonka hän

omaksui jo nuorisopoliitikkona. Toisinajatteleminen ei merkinnyt uhkaa hänen hengelleen tai vapaudelleen. Toisaalta leimautumisen ja marginalisoitumisen negatiivisia vaikutuksia ei voi vähätellä.

Ehrnroothin pysyminen yhdenmukaisuusvaatimuksista huolimatta omalla poliittisella linjallaan oli mahdollista vahvan poliittisen, yhteiskunnallisen ja taloudellisen aseman ansioista. Hänen ei tarvinnut oman taloudellisen ja yhteiskunnallisen asemansa turvaamiseksi tehdä myönnytyksiä arvoissaan ja näkemyksissään. Myöskään hänen itseluottamuksensa ja vahva uskonsa edustamansa arvomaailman kestävyYTEEN ei mahdollistanut kompromisseja poliittisten realiteettien, poliittisen urakehityksen tai julkisuuskuvan takia. Vahva käsitys päämäärästä ja sen saavuttamiseen vaadittavien uhrauksien tarpeellisuudesta mahdollisti taipumattoman poliittisen linjan noudattamisen, silloinkin kun se kääntyi omia toimintamahdollisuuksia ja poliittista urakehitystä vastaan. Poliittisen linjan nosteen heikentymisestä huolimatta Ehrnrooth jaksoi uskoa linjaansa. Tähän vaikuttivat sekä menestyminen vaaleissa että kontaktit kotimaisiin ja ulkomaisiin hen- genheimolaisiin. Poliittisesta vallasta eristyksiin joutuminen ei tarkoittanutkaan sitä, että hänet olisi täydellisesti hylätty. Tämä riitti syyksi jatkaa samaa linjaa, vaikka se ei tarjonnut nimellistä palkintoa tai julkista tunnustusta.

Georg C. Ehrnrooth ei syntynyt toisinajattelijaksi, eikä hän sellainen ollut myöskään mennessään mukaan politiikkaan. Toisinajatteliija hänestä tuli vasta poliittisen eliitin yhdenmukaistumisen ja oman marginalisoitumisensa myötä.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

ARKISTOLÄHTEET

Kansallisarkisto (KA), Helsinki

Georg C. Ehrnroothin arkisto:

- Todistukset ja muu bibliografinen aineisto Kansio 1
- Kirjeenvaihto Kansiot 2–4
- Puheita vuosilta 1949–74 Kansiot 5–12
- Toiminta kansanedustajana 1958–73 Kansiot 17–19
- RKP:n eduskuntaryhmä: muistiinpanoja ja muita asiakirjoja 1958–73 Kansio 25
- Lehtileikkeet 1968–96 + Express-lehdessä julkaistut 1981–87 Kansio 31
- Eduskuntavaalit 1958–72 Kansio 32
- Haastatteluja, pääkirjoituksia, pakinoita 1949–73 Kansiot 43–44
- Sekalaiset Kansio 48
- Parlamentarismi 1969–74 Kansio 65
- Suhteet Neuvostoliittoon 1962–74 Kansio 90
- Ulkomaisia kommentteja Suomesta 1969–73 Kansio 93
- Kirjeitä, lehtileikkeitä ym. 1960–90-luvuilta Kansio 96

Eduskunnan Kirjasto (EK), Helsinki

- Pohjoismaiden Perusta – ohjelma ja säännöt

Porvarillisen Työn Arkisto (PTA), Helsinki

- Harri Holkeri 1960–75 keskustapuolue-kansio
- Kansallinen Kokoomus puoluekokousten pöytäkirjat 1967–1972
- Kommunismi I–III kansiot
- Matti Virkkusen vaaliliiton arkisto 1967-kansio
- Valitsijamiesvaalit 1962-kansio

Svenska centralarkivet (SCA), Helsinki

Svensk folkpartiet:

Centralstyrelses protokoll 1968–1971

Ulkoasiainministeriön arkisto (UMa), Helsinki

- 12 L, Suomen suhteet muihin maihin, Suomen ja Neuvostoliiton väliset suhteet 1968–1974

PAINETUT LÄHTEET:

BLOMSTEDT & KLINGE 1985, Yrjö Blomstedt ja Matti Klinge (toim), Paasikiven päiväkirjat 1, Juva

BLOMSTEDT & KLINGE 1986, Yrjö Blomstedt ja Matti Klinge (toim), Paasikiven päiväkirjat 2, Juva

SUOMI 2001, Juhani Suomi (toim.), Urho Kekkosen päiväkirjat. Ensimmäinen osa 1958–62. Keuruu.

SUOMI 2002, Juhani Suomi (toim.), Urho Kekkosen päiväkirjat. Toinen osa 1963–68. Keuruu.

SUOMI 2003, Juhani Suomi (toim.), Urho Kekkosen päiväkirjat. Kolmas osa 1969–74. Keuruu.

Suomen virallinen tilasto XXIX A : 26 – Eduskuntavaalit 1958. Helsinki 1959.

Suomen virallinen tilasto XXIX A : 28 – Kansanedustajain vaalit 1962. Helsinki 1962.

Suomen virallinen tilasto XXIX A : 29 – Kansanedustajain vaalit 1966. Helsinki 1966.

Suomen virallinen tilasto XXIX A : 31 – Kansanedustajain vaalit 1970. Helsinki 1970.

TSERNOUS & RAUTKALLIO 1992, V.N Tsernous ja Hannu Rautkallio (toim), NKP ja Suomi. Keskuskomitean salaisia dokumentteja 1955–1968. Vaasa.

PAINAMATTOMAT OPINNÄYTTEET

GRAEFFE, 1998: Mia Graeffe, EXPRESS – oberoende politisk tidning : en räv i den politiska hönsgården i 1970-talets Finland. Poliittisen historian pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan kirjasto.

HOLOPAINEN, 1998: Anne Holopainen, ”Kulje omaa tietäsi ja anna ihmisten puhua” Tuure Junnilan suhteet Urho Kekkoseen 1951–1974. Suomen ja Skandinavian historian pro gradu –tutkielma. Oulun yliopisto.

KOSKINEN, 1989: Ilkka Koskinen, Suomen perustuslaillinen kansanpuolue r.p:n synty ja siihen johtaneesta kehityksestä. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan kirjasto.

MAJANDER 1990: Mikko Majander, Internationaalien välissä. SAK ja kylmä sota kansainvälisessä ammattiyhdistysliikkeessä 1947–51. Poliittisen historian pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan kirjasto.

SANOMALEHDET JA AIKAKAUSJULKAISUT

Aamulehti (AL) 1961, 1967

Apu 1968

Aviisi 1969

Etelä-Saimaa 1961

Helsingin Sanomat (HS) 1956, 1958, 1961, 1962, 1966, 1968, 1971, 1973, 2001

Hufvudstadsbladet (HBL) 1956, 1958, 1961, 1966, 1967

Iltalehti (IL) 2005

Ilta-sanomat (IS) 1969, 1971

Kaleva 1967, 2005

Kansan Tahto 1966

Kansan Uutiset (KU) 1958, 1961, 1967

Kouvolan Sanomat 1967
 Nykypäivä 1960
 Päivän Sanomat (PS) 1960, 1961, 1972
 Satakunnan Kansa 1966
 Suomen Kuvalehti (SK) 1968, 1970
 Suomenmaa (Maakansa) 1955, 1960, 1961, 1966
 Suomen Nuoriso 1966
 Suomen Sosialidemokraatti (SS) 1971
 Ulkopoliitiikka 1972
 Uusi Suomi (US) 1956, 1961, 1970, 1971
 Vaasa 1967
 Vasabladet 1971
 Viikkolehti 1971
 VIP 1971, 1972
 Ylioppilaslehti 1962

HAASTATTELUT JA KIRJALLISET TIEDONANNOT

Georg C. Ehrnrooth (RKP, SPK, POP)	21.1.2004, 13.5.2004, 20.10.2004, 10.11.2004 (kirjallinen tiedonanto) ja 13.5.2005
Veikko Saarto (liikenneministeri, SKDL)	25.11.2003
Viljo Suokas (SMP, SKYP)	18.10.2003
Erkki Tuomioja (ulkoasiainministeri, SDP)	20.10.2004 (puhelinhaastattelu)
Jutta Zilliacus (RKP)	27.2.2004
Ben Zyskowitz, (Kok.)	27.1.2005
Harri Holkeri, (valtioneuvos, Kok.)	4.3.2004 (kirjallinen tiedonanto)
Juhani Suomi, (ulkoasiainneuvos)	9.12.2004 (kirjallinen tiedonanto)
Martti Valkonen, (toimittaja US, HS)	11.1.2005 (kirjallinen tiedonanto)

KIRJALLISUUS

AKULOV 1996: Albert Akulov, Vuodet Tehtaankadulla. Keuruu.
ALHOLM 2001: Björn Alholm, Toisinajattelija suurlähettiläänä. Helsinki.
ANSBACHER & ANSBACHER 1964: Heinz L. Ansbacher & Rowena R. Ansbacher (toim.), The Individual Psychology of Alfred Adler. A Systematic presentatio in selections from his writings. New York.
APUNEN 1984: Osmo Apunen, Tilinteko Kekkonen aikaan. Ulkopoliittinen valta ja vallankäyttö Suomessa. Helsinki.
ANDERSSON 1995: Timo Andersson, Isänmaallisuudesta – äärioikeistoon. Huhmari.
BONSDORFF & EKBERG 1997: Göran von Bonsdorff ja Henrik Ekberg, Svenska folkpartiet V 1956–1970. Kriser och välfärdsbyggande. Ekenäs.
EHRNROOTH 1999: Georg C. Ehrnrooth, Krokotiilien keskellä. Muistelmia kylmän sodan vuosikymmeniltä. Jyväskylä.
ESKELINEN 1966: Heikki Eskelinen (toim.), He edustavat meitä. Kansanedustajat kertovat itsestään. Helsinki.
ESKELINEN 2004: Heikki Eskelinen, Me tahdoimme suureksi Suomenmaan. Akateemisen Karjala-Seuran historia I. Juva.

- FJODOROV 2001:** Vladimir Fjodorov, NKP:n Suomen osastolta 1954–1989. Keuruu.
- FROMM 1976:** Erich Fromm, Pako Vapaudesta. Jyväskylä. (2. painos)
- FROMM 1971:** Erich Fromm, Terve yhteiskunta. Helsinki.
- GRUEN 1988:** Arno Gruen, Itseen pottävä ihminen. Autonomian pelko miehissä ja naisissa. Keuruu.
- HALL & LINDZEY 1965:** Calvin S. Hall ja Gardner Lindzey, Theories of Personality. London.
- HÄIKIÖ 1993:** Martti Häikiö, Presidentin valinta. Miten valtionpäämiehet on Suomessa valittu, millaisiin poikkeusmenetelmiin valinnoissa on turvauduttu ja miksi presidentin toimikautta jatkettiin kokonaan ilman vaalia vuonna 1973. Juva.
- JAKOBSON 1983:** Max Jakobson, 38. Kerros. Havaintoja ja muistiinpanoja vuosilta 1965–1971. Keuruu.
- JAKOBSON 1992:** Max Jakobson, Vallanvaihto. Havaintoja ja muistiinpanoja vuosilta 1974–92. Keuruu.
- JAKOBSON 2001:** Max Jakobson, Pelon ja toivon aika. Keuruu.
- JUNNILA 1973:** Tuure Junnila, Vallankaappaus lain ja oikeuden varjolla. Rauma.
- JUNNILA 1980:** Tuure Junnila, Toisinajatteleva Kekkonen tasavallassa. Poliitikon ja pankkimiehen omakuva. Juva.
- JUSSILA – HENTILÄ – NEVAKIVI 2000:** Osmo Jussila, Seppo Hentilä, Jukka Nevakivi, Suomen poliittinen historia 1809–1999. Juva.
- KALLENAUTIO 1985:** Jorma Kallenautio, Suomi katsoi eteensä. Itsenäisen Suomen ulkopoliittikkaa 1917–1955. Helsinki.
- KARHU 1993:** Lena Karhu, Svensk ungdom. En politisk beställning. Helsinki
- KLINGE 1997:** Matti Klinge, Keisarin Suomi. Helsinki.
- KLINGE 2001:** Matti Klinge, Ecce Finnia tridentem! – Tässä Suomi valtikkasi! – Johan Bäckman (toim.), Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia s. 23–56. Juva.
- KOLBE 1996:** Laura Kolbe, Eliitti, Traditio, murros. Helsingin yliopiston ylioppilaskunta 1960–1990. Keuruu.
- KOMISSAROV 1985:** Juri Komissarov, Linja. Helsinki.
- KROSBY 1978:** H. Peter Crosby, Kekkonen linja. Suomi ja Neuvostoliitto 1944–1978. Jyväskylä.
- KÄHKÖLÄ 1974:** Paavo Kähkölä, Hannu Lehtilä, Toivo Pihlajaniemi ja Sauli Pyy-luoma: Suomi K-linjalla. Keuruu.
- LEHTINEN 2002:** Lasse Lehtinen, Aatosta jaloa ja alhaista mieltä. Urho Kekkonen ja SDP:n suhteet 1944–1981. Juva.
- LEHMUSVAARA 1983:** Tapani Lehmusvaara, Patriootti ja pankkimies. Keskenäisiä kertomuksia Matti Virkkusesta. Juva.
- MADER 1968:** Julius Mader, Who's Who in CIA. A biographical reference work on 3,000 officers of the civil and military branches of the secret services of the USA in 120 countries. Berlin.
- MAJANDER 2001:** Mikko Majander, Jälkiviisautta, traumaa ja karnevaalia. – Toim. Johan Bäckman, Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia s. 90–102. Juva.
- NOUSIAINEN 1985:** Jaakko Nousiainen, Suomen presidentit valtiollisina johtajina. Juva.
- PENTTILÄ 1988:** Risto E. J. Penttilä, Puolustus linjat. Puolustuspolitiikka Suomen kansainvälisen aseman vakaannuttamisessa 1944–67. Helsinki.
- RAUTKALLIO 1996:** Hannu Rautkallio, Laboratorio Suomi. Kekkonen ja KGB 1944–1962. Juva.

- RENTOLA 1997:** Kimmo Rentola, Niin kylmää että polttaa. kommunistit, Kekkonen ja Kreml 1947–1958. Keuruu.
- RENTOLA 2005:** Kimmo Rentola, Vallankumouksen aave. Vasemmisto, Beljakov ja Kekkonen 1970. Helsinki.
- SAARINEN 1995:** Aarne Saarinen, Kivimies. Helsinki.
- SABINE 1973:** Georg H. Sabine, History of political theory. Hinsdale. (4. painos)
- SALMINEN 1982:** Esko Salminen, Porkkalan palautuksesta noottikriisiin. Lehdistökeskustelu Suomen idänpolitiikasta 1955–1962. Helsinki.
- SALMINEN 1996:** Esko Salminen, Vaikeneva valtiomahti? Neuvostoliitto/Venäjä Suomen lehdistössä 1968–1991. Helsinki.
- SALMINEN 2001:** Esko Salminen, Vaikeneva valtiomahti. – Toim. Johan Bäckman, Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia s. 257–263. Juva.
- SALMINEN 1999:** Juhani Salminen, Eripurasta yksituumaisuuteen. Tie konsensusyhteiskuntaan 1960–1975. Jyväskylä.
- SALOKORPI 1988:** Hannu Salokorpi, Pietarin tie. Suomalainen puolue ja suomettarelainen politiikka helmikuun manifestista 1899 Tarton rauhaan 1920. Mänttä.
- SEPPINEN 1997:** Jukka Seppinen, Ahti Karjalainen. Poliittinen elämäkerta. Helsinki.
- SEPPINEN 2002:** Jukka Seppinen, Isänmaan asiat. Johannes Virolaisen elämäkerta. Helsinki.
- SEPPINEN 2004:** Jukka Seppinen, Urho Kekkonen – Suomen johtaja. Jyväskylä.
- SIUNALA 2000:** Riitta Siunala (toim.), Suomen kansanedustajat 1907–2000. Helsinki.
- SMOLANDER 2000:** Jyrki Smolander, Suomalainen oikeisto ja ”kansankoti” Kansallisen Kokoomuksen suhtautuminen pohjoismaiseen hyvinvointivaltiomalliin jälleenrakennuskaudelta konsensusajan alkuun. Helsinki.
- Suomen kielen perussanakirja III:** Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki. 1994.
- SUOMI 1986:** Juhani Suomi, Myrrysmies. Urho Kekkonen 1936–1944. Keuruu.
- SUOMI 1988:** Juhani Suomi, Vonkamies. Urho Kekkonen 1944–1950. Keuruu.
- SUOMI 1990:** Juhani Suomi, Kuningastie. Urho Kekkonen 1950–1956. Keuruu.
- SUOMI 1992:** Juhani Suomi, Kriisin aika. Urho Kekkonen 1956–1962. Keuruu.
- SUOMI 1994:** Juhani Suomi, Presidentti, Urho Kekkonen 1962–1968. Keuruu.
- SUOMI 1996:** Juhani Suomi, Taistelu puolueettomuudesta, Urho Kekkonen 1968–1972. Keuruu.
- TARKKA 1992:** Jukka Tarkka, Suomen kylmä sota: miten viattomuudesta tuli voima. Helsinki.
- TUOMIOJA 1993:** Erkki Tuomioja, Kukkaisvallasta Kekkosvaltaan. Jyväskylä.
- VALKONEN 1998:** Martti Valkonen, Suomettaminen jatkuu yhä. Helsinki.
- VARES 1999:** Vesa Vares, Kaksi askelta edellä. Kokoomuksen Nuorten Liiton historia 1928–96. Juva.
- VESIKANSA 2004:** Jarkko Vesikansa, ”Kommunismi uhkaa maattamme”. Kommunisminvastainen porvarillinen aktivismi ja järjestötoiminta Suomessa 1950–1968. Helsingin yliopiston poliittisen historian väitöskirja. Valtiotieteellinen tiedekunta.
- VIHAVAINEN 1991:** Timo Vihavainen, Kansakunta rähmällään, Suomettumisen lyhyt historia. Keuruu.
- VIRMAVIRTA 1977:** Jarmo Virmavirta, Poliitiikan äänetön yhtiömies. Keuruu.
- VIROLAINEN 1982:** Johannes Virolainen, Yöpakkasista juhannuspommiin. Keuruu.
- VIROLAINEN 1985:** Johannes Virolainen, Yhden äänen presidentti. Keuruu.
- VIROLAINEN 2000:** Johannes Virolainen, Valtioneuvos muistelee. Yhteistyöni Urho Kekkonen kanssa vuosina 1933–1981. Keuruu.

VLADIMIROV 1993: Viktor Vladimirov, Näin se oli... muistelmia ja havaintoja kullissientakaisesta diplomatiasta Suomessa 1954–84. Helsinki.

MUUT LÄHTEET

A-Piste 11.2.2005 YLE - TV1, Toimittajat: Juha Ristamäki ja Sari Helin.

LIITTEET

Liite 1. VIP-lehden laatima oikeiston värikartta.

maltillisia sosialisteja	radikaaleja porvareita	tiedostamattomia propagandan uhreja	galbraithilaisia porvareita	maltillisia porvareita	moderneja porvareita
Eino S. Repo YLE:n johtaja	Pekka Vennamo SMP	Veijo Balzaar LKP	Ahti Karjalainen Kesk.	Nestori Kaasalainen Kesk.	Jouni Apajalahti Kok.
Olli J. Ojanen LKP	Pasi Rutanen UM virkamies Kesk.	Jaani Viherluoto SMP	Pekka Tarjanne LKP	Pirkko Aro LKP	Rainer Lemström puoluesihteeri SMP
Jaakko Kari LKP	Grels Teir RKP	Barbro Appelqvist RKP	Teuvo Aura Kaupunginjohtaja LKP	V. J. Sukselainen Kesk.	Ilkka Suominen nuorisoliiton puheenjohtaja Kok.
Juha Kleemola Kesk.	Juha Sipilä LKP	Leena Willberg SMP	Seppo Westerlund LKP	Pekka Silvola Kesk.	Markku Murros Kok.
Matti Kekkonen Kesk.		Eino Poutanen SMP	Jouko Loikkanen Kesk.	Kristian Gestrin RKP	
Kalervo Siikala Kesk.		Olavi Tupamäki SMP	C. O. Tallgren RKP	Ahti Pekkala Kesk.	
		Esko Keski-Kuha SMP		Johannes Virolainen Kesk.	

oikeiston sotaratsut	vapaan taloudellisen kilpailun kannattajat	kristillissiveellinen ryhtiliike	militaristinen ryhtiliike	fasistit
Juha Rihtniemi puheenjohtaja Kok.	Erkki Hara Kok.	Eeles Landström LKP	Veikko Vennamo puheenjohtaja SMP	Georg C. Ehrnrooth RKP
Harri Holkeri Puoluesihteeri Kok.	Raimo Ilaskivi Kok.	Alli Vaittinen Kok.	Ingvar S. Melin RKP	Tuure Junnila Kok.
Jouni Mykkänen Kok.	Elsi Hetemäki Kok.	Aarne Berner LKP	Victor Procopé RKP	P. W. Palmroth Kok.
		Margit Borg-Sundman Kok.	Niilo Tarvajärvi Kok.	Olavi Lähteenmäki Kok.
		Irma Karvikko Kok.	Pekka Haarla Kok.	Sulo Suorttanen Kesk.
			Pentti Poukka US päätoimittaja Kok.	

lähde: VIP 1/1971, kansio 44. GCEa KA.

Liite 2. Georg C. Ehrnroothin kannatus eduskuntavaaleissa (Helsingin vaalipiirissä) vuosina 1958–1970.

Vuosi	Ehrnroothin äänimäärä	RKP:n ääni- määrä	Ehrnroothin osuus puolueen äänistä
1958	9415	33476	28,1 %
1962	12525	38052	32,9 %
1966	15316	36953	41,4 %
1970	13715	36539	37,6 %

Lähde: Suomen virallinen tilasto XXIX A:26, A:28, A:29 ja A:31
(Tilastokeskus: vaalitulokset 1951–72 -kansio, PTA)